

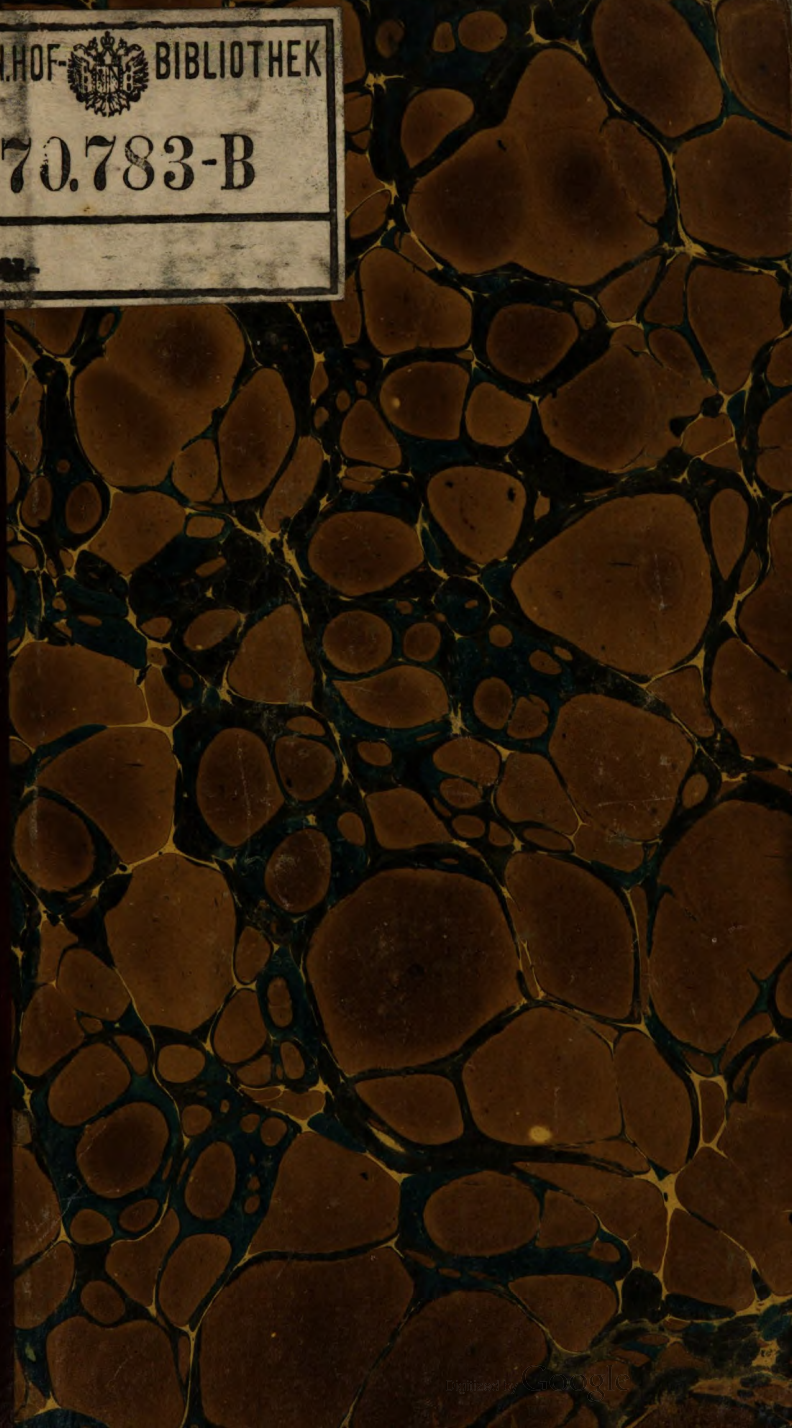
KAIS.KÖN.HOF-

BIBLIOTHEK

70.783-B

Neu-

Österreichische Nationalbibliothek

+Z228629804

ПОЕЗИІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

Чистий дохід на стипендію имени Шевченка.

Випускъ 1.

ТОМЪ I.

У ЛЬВОВІ.

Накладомъ К. Сушкевича.

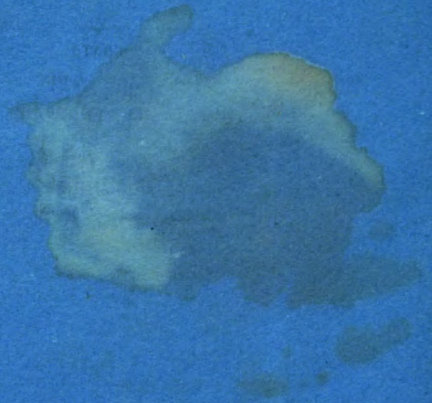
Зъ друкарні закладу имени Оссолинськихъ.

1866

70783-B. Google

INSTITUTION

LIBRARY

**Н МЕРТВИМЪ, Н ЖИВИМЪ, Н НЕНАРОЖДЕН-
НИМЪ ЗЕМЛЯКАМЪ МОИМЪ ВЪ УКРАЇНІ Н НЕ
ВЪ УКРАЇНІ МОЄ ДРУЖНЕ ПОСЛАННЄ.**

Лице кто реуєть, яко люблю Бога, а
брата своего ненавидитъ, ложь есть.

Собори. Посл. перк. св. Ап.

Іоан. гл. 4. ст. 20.

Н світає¹ н смеряє,
День божиї миняє;
Н зноку людѣ потьмаленнѣ
Н все сполнвде.
Тілько² а, мовъ окладннѣ,
Н день н нічъ плачу³
На роспѣттахъ велелюдннхъ,
Н ніхто не баунть;
Н не баунть н не знає;
Огдѣхн, не уують,
Кайданами мінаютьца,⁴
Правдою торгѣють,
Н Господа зневажляють!
Людей запрагяють
Къ тажкѣ арма; орють лихѣ,
Лихомъ засівають....
А що вродить? Побаунте,
Акі будуть живнв!
Схизмѣнѣца, недолюдки,⁵
Дѣти юроднв;
Поднѣнѣца на рай тихнѣ,

На свою країну,⁶
 Полюбіте⁷ щиримъ серцемъ
 Велику рѣину!
 Роскунтеса, братайтеса;
 У у́жому краю
 Не шукайте, не питайте
 Того, що немає
 Н на небі, а не тільки
 На у́жому полі...
 Въ своїй хаті — своа ѝ правда,
 Н сила, н вола! —

Нема на світі України,
 Немає другого Дніпра,
 А ви претеса на у́жини
 Шукати доброго добра,
 Добра сватого, волі, волі...
 Братерства братнєго... Найшли, —
 Несли, несли зъ у́жого поля,
 Н въ Україну принесли
 Великихъ словъ велику силу, —
 Та ѝ більшъ нічого... Кричите,
 Що Богъ создавъ васъ не на те,
 Щобъ ви неправді поклонились...
 Н хилитесь ажъ н хилались,⁸
 Н знову шкурѣ дерете
 Зъ братівъ незраднихъ, греукосівъ,
 Н сонца правди дозрівать
 Въ німецькі землі, не у́жні,
 Претеса знову. Ажъ-би взать
 Н всю мистерию⁹ зъ собою,
 Дідами крадене добро, —
 Тоді-бъ остався сиротою
 Зъ сватими горами Дніпро́!

Охъ,¹⁰ ажъ-би то сталося, що-бъ ви не вертались,
 Щобъ тамъ н здихали, де ви порослі!

Не плакали-бъ діти, мати-бъ не ридала
 Не удали-бъ у Бога вашої хули,
 Н сонце негріло-бъ смердахого гною
 На унстїй, широкїй, на кольній землі,
 Н люде не злили-бъ, що ви зл'орли,
 Н не покнкали-бъ на вась головою.

Схаменїтца, будьте люде,
 Бо лихо вамъ буде!
 Роскїютца незабаромъ
 Закованї люде -
 Настає судъ! Заговорить
 Н Днїпро, н гори,
 Н потеує сто ріками
 Кровъ у синє море
 Дїтей вашнхъ, н не буде
 Кому помагати;
 Одцурлетца братъ брата
 Н дитини мати;
 Н димъ хмдрою заступить
 Сонце передъ вами,
 Н на кїки проклянєтєсь
 Своїми силами!

Умнїтєся; образъ божнї
 Благномъ не сквернїте,
 Не дурїте дїтей вашнхъ:
 Що кони на свїті
 На те тїлько, щобъ ¹¹ панувать; ¹²
 Бо некуєме око
 Загланє імъ въ саму дүшү
 Глибоко, глибоко!
 Дознаютца небожата,
 Уна на вась шкурä,
 Та н засадуть, н премудрнхъ
 Немудрі одурать!

Якби ви вундись такъ ажъ треба,
 То й мудрість ви була своя;
 А то залізете на небо....
 „Н ми - не ми! н д - не д,
 Н все те бауньвъ, все ¹³ те змаю,
 Нема ні пекла, ані раю,
 Нема н Бога; тільки д,
 - Та кучий Німець узловатий,
 Та й більшъ нікого!... Добре, брате;
 Що-жъ ти таке?

- „Нехай Німець ¹⁴

Скаже; ми не знаємъ.”
 Оттакъ ви навуається
 У уужому краю!
 Німець скаже: „ви Моголи,” -
 - „Моголи! Моголи!
 Золотого Тамерлана
 Онучата голі!”
 Німець скаже: „ви Славяне!”
 - „Славяне, Славяне!
 Славинихъ прадідівъ великихъ
 Пракнучи погані!”
 Н Колард унтаете
 Зъ усієї сили,
 Н Шафарика, н Ганку,
 Н въ Славянофилн
 Такъ н претесь; н всі мови
 Славянського людю
 Всі знаете, а своєї
 Дасть-бігъ... ¹⁵ Волись ¹⁶ будемъ
 Н по своєму глаголатъ,
 Якъ Німець покаже,
 А до-того й исторію
 Намъ нашу роскаже.
 Оттоді ми заходимось! -

Добре заходились,
 По німецькому показу,
 Та й заговорили
 Такъ, що й Німець не второпав,
 Учитель великий,
 А не то, ¹⁷ що-бъ прості люде....
 А гвалту, а крику:
 „Н гармонна, н сила,
 Музика, та й годі....
 А исторна? - поема
 Вольного народу.
 Що ті Римляне вбогі?
 Уоръ-зил що, не Брѹти!
 У насъ Брѹти н Кокаеси -
 Славні, незабѹті!
 У насъ вола виростала
 Дніпромъ ўмивалась,
 У голови гори кадала,
 Степомъ ўкривалась....”
 - Кровью вона ўмивалась,
 А спала на кѹпахъ -
 На козцькихъ вольнихъ трѹпахъ,
 Окраденихъ трѹпахъ...

Поднѹтцѹ лишемъ добре;
 Проунтайте зноку
 Тѹю главу; ¹⁸ та ұнтайте
 Одъ слова до слова;
 Не минайте ані титла,
 Ніже тні коми;
 Все розберіть, та й спитайте
 Тоді себе: що ми?
 Уні снии? ¹⁹ акихъ батьківъ?
 Книмъ? за що закѹті?
 То й повауйте, що ось-що
 Ваші славні Брѹти:

Раби, підніжки, грязь Москви,
 Варшавське сміття ваші пани
 Асновельможні гетьмани! -
 Уого-жъ ви уванитесь, ви
 Сини сердешної України?
 Що добре ходите въ армі,
 Ще лүүує ніжъ²⁰ батьки ходили?
 Не уванитесь; зъ васъ деруть ремінь,
 А зъ їхъ бубало й лій топили! -

Може уванитесь, що братство
 Вірч заступило,

Що Синопомъ, Трѣпезунтомъ
 Галушки варило?

Права ваша;²¹ нлідались,

А вамъ теперъ кладить,
 Н на Сіуі мудрий Німець
 Картопелькү садить;

А ви її күңүете,

Істе на здоровья,

Та й славите Запорожжа....

А унею кровью

Отта²² земля наноси,

Що картопал родить?

Вамъ байдуже; лби добра
 Бұла для городу!

А уванитесь, що ми Польщү
 Колисъ завалили....

Права ваша; Польща внала,
 Та²³ н васъ роздвала.

Такъ ось, якъ кровъ свою дали
 Батьки за Москвү н Варшавү,
 Н намъ, синамъ, передали
 Своі кандали, свою славу! -

Доборалась Україна
До самого краю;
Гірше Лаха, свої діти
Її роспинають;
Замість пива, праведницю²⁴
Кровъ изъ реберъ тоууть.
Просвітити, кажуть, хоууть
Матерни²⁵ оун
Современними огнями,
Повести за кікомъ,
За Німцями, медоріку,
Сліпцю каліку.
Добре; ведіть, показуйте;²⁶
Нехай стара мати
Навучетца, акъ дітей тинъ
Повнхъ доглядати.
Показуйте! За науку
Нестурбуйтеся - буде
Матерни добра плата.
Роспадетца луда
На оухъ вашинхъ неситихъ;
Поблаунте славу -
Жнеу славу дідівъ своіхъ
Ї батківъ лужавихъ. -
Уітеса,²⁷ брати моі,
Думайте, унтайте,
Ї уужому маууайтеся,
Ї свого не цурайтеся.
Бо хто матіръ забуває:
Того²⁸ Богъ карає,
Уужі люде цураютца
Въ хату не пускють, -
Свої діти, акъ²⁹ уужні -
Ї не має злому
На всій землі безконечній
Веселого дому.

А риддю, якъ згадаю
 Діла незабуті
 Дідівъ нашихъ; тажкі³⁰ діла...
 Ажєн їхъ забүти -
 А оддавъ єн веселого
 Вікү половинү!
 Оттака-то³¹ наша слава,
 Слава Україні!
 Оттакъ и єн проунтаїтє,
 Щобъ несомнимъ синансь
 Всі неправди; щобъ розкрились
 Високі могилн
 Передъ вашими оунами;
 Щобъ³² єн роспиталн
 Мүүєниківъ: кого, коли,
 Зя-що роспили ?...

Обніміте-жъ, брати мої,
 Найменьшого брата;
 Нехай матн үсміхнєтца,
 Заплакала матн!
 Благословіть дітєй своїхъ
 Твердими рүками;
 И жіноуокъ поцілүнтє
 Вольними ұстами!
 И забүдетца сромотна
 Давнаа година,
 И оживє добра слава, -
 Слава Україні;
 И світъ аснин,³³ некеуєрнін
 Тихо просїє....³⁴
 Обнімітца-жъ, брати мої,
 Молю васъ, благаю!

КАВКАЗЪ.

За горами гори хмарами¹ повні,
Засіяні горемъ, крокню² полні.

Съ-поковіку Прометея
Тамъ орелъ карає,
Що день божин довбе ребра,
Серце розбиває, -
Розбиває, та не випье
Живучої крові:
Вона знову оживає,
И смієца знову.
Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля,
И меситий не вноре
Их дні моря поле;
Не скує души живої
И слова³ живого,
Не понесе слави Бога -
Великого Бога.

Не мамъ на пры зъ Тобою стати,
Не мамъ діла твої судити;
Мамъ тільки плакати, плакати, плакати,
И хлібъ насущний замість,
Кривавимъ потомъ и слезами.
Кати знущуютца надъ нами,
А правда наша - сама спить!

Коли-жъ вонд⁴ прокинетьца,
 Коли-жъ одпоунти
 Дасі Боже ұтомленимъ,
 Н намъ даси жити?
 Ми вірѣмъ твоій силі,
 Н слову жиному:⁵
 Встане правда, встане воля,
 Н Тобі Одному⁶
 Поклонатца всі азники
 Во віки н віки. -
 А поки-цю теууть ріки -
 Кривавні ріки!...

За горами гори, хиарами⁷ повиті,
 Засіані горемъ, крокню полнті!
 Оттамъ то милостиві ми
 Менагодовану н голу⁸
 Застукали сердешну волю,
 Та н цькуємо... Дагло бісьми
 Людей муштровканихъ унмало...
 А слізъ,⁹ а крові?¹⁰ Паноіть
 Всіхъ императорівъ¹¹ би стало,
 Зъ дітьми н кнѣками¹¹ втонить
 Въ слезяхъ ұдовихъ...¹² А дівоунихъ
 Пролитихъ нишкомъ середъ нохи,
 А матерніхъ гардунихъ слізъ,
 А батьківськихъ,¹³ старнихъ, кривавихъ -
 Не ріки - море розлилось -
 Огненне море¹⁴ - !
 Слава, слава
 Хортамъ н гоньунимъ н неарамъ,
 Н нашимъ батюшкамъ царамъ
 Слава - !

Н вамъ слава, сині гори
 Кригою окуті;

И камъ, лицарі¹⁵ великі,
 Когомъ не збѣгті!
 Боритесь¹⁶ — побѣрете!¹⁷
 Камъ Богъ помладе;
 За вась сила, за вась вола
 И правда сватла!

„Уґрѣкъ и сакла¹⁸) — все твоє:
 Коно не прошене, не дане,
 Ніхто ѣ не візьме за своє,
 Не поведе тебе къ кайданахъ.—¹⁸
 У насъ — на те письменні ми
 Унтлемъ Божні галголи,
 И одъ глибокої тюрми,¹⁹
 И до високого престола¹⁹
 Усі ми въ золоті²⁰ и голі.
 До насъ къ наукѣ... ми навунимъ
 По уому хлѣбъ и сѣль по уімъ?
 Ми христіане; хрѣми, школи,
 Усе добро, самъ Богъ у насъ. —
 Намъ тільки сакла въ оун коле,
 Уого вона стоить у вась
 Не нами дана? Уомъ ми вамъ
 Уґрѣкъ же вашъ та такъ не кинемъ
 Акъ тін собаці? Уомъ ви намъ
 Платить за сонце не повинні?²¹
 Та и тільки-жъ то? Ми не погане, —
 Ми настояці христіане;
 Ми малнимъ снті. — А за те,
 Акви ви зъ нами подружилисъ,
 Багато-бъ де уому навунилисъ.
 У насъ же ѣ світа акъ на те:
 Одна Сибіръ ненсходима!
 А тюрмъ? а людѣ? — що ѣ ліунть!

°) Слова уеркеські, змаунть: плацокъ и хата.

Одъ Молдавінина до ²²Финна,
 На всіхъ азикахъ все ²³мовунть:
 Бо благоденствує!... ²³У насъ
 Сватую библію унтає
 Святий уєрменць, п наүүає:
 Шо царь ажнись-то свині пасъ
 Та дружию жінку взявъ за ²⁴себе:
 А друга вбивъ; — теперь на небі.
 Отъ ²⁵баунте, які у насъ
 Сидять на небі! — Ви ще темні,
 Догматами непросвіщенні.
 У насъ навуїтца... Вь насъ дери, —
 Дери та дай,
 И прямо вь рай
 Хоуъ и рідню всю збери!
 У насъ. Уого то ми не вміємъ?
 И ²⁶зорі ліунмъ; грекув сіємъ;
 Француза лаємъ; продаємъ
 Або у карти програємъ
 Люден... не Негрівъ, а такихъ
 Таки хрещенихъ, но простихъ.
 Ми не Гишпаде, — крий насъ Боже!—
 Шобъ крадене перекупать
 Акъ ²⁷ті Жиди; ми по закону. —

По закону Апостола
 Ви любите брата,
 Сүєслови ²⁸лицеміри,
 Господомъ проклаті?
 Ви любите на братові
 Шкуру, а не дүшү,
 Та и дүпите по закону
 Доуці на кожүшокъ, ²⁹
 Байстриюкові на придане,
 Жінці на патники,
 Собі-жъ на те, що не змають
 Ні діти, ні жінка.

За кого-жъ ти распинався,
 Христе, сине Божий?
 За насъ добрихъ? уи за слово
 Истини? Уи може,
 Щобъ ми зъ³⁰ тебе насміялись?
 Воно-жъ такъ и сталося!
 Храми, каплиці и икони
 И ставники, и мирри димъ,
 И передъ образомъ Твоїмъ
 Неутомленні поклони
 За кражу, за війну, за кровъ...
 Щобъ братню кровъ пролити, просать,
 А по-тімъ въ даръ Тобі приносять
 Зъ пожару вкраденні покровъ...

Просвітились, та ще хоуемъ
 Другихъ просвітити:
 Сонце правди показати³¹
 Сліпимъ, блуишъ,³² дітамъ.
 Все³³ покажемъ, тільки дайте
 Себе въ руки взати,
 Акъ и тюрни муровати,
 Кайдани ковати,
 Акъ їхъ носить, и акъ плести
 Кнүти үзловати.
 Всему навунимъ, тільки дайте
 Взати свої гори, -
 Ті³⁴ останні, бо взали вже
 И поле и море!

И тебе загнали, мій друже єдиний,
 Мій Акове^{°)} любий!³⁵ Не за Україну,

°) Аковъ гр. де Бальменъ походивъ зъ Французької
 родини, и внародовився на Українца. За вольнодумство

А за її катл довелось пролїть
 Кровь добру, не уорнї; довелось запить
 Зъ московської уаши ³⁶ московську отруту... ³⁷
 О друже мїй добрий, друже не забўтий!
 Живою дүшею ³⁸ вь Українї вїтлї;
 Літай зь козаками ⁴⁰ по-надъ берегами,
 Розрїтї могили вь стєнї пазїранї,
 Заплауь зь козаками дрібними слєзми;
 Н мене зь неволї вь стєнї кїгладай! ⁴²

А покн-шо мої дүми -
 Моє люте горе
 Сїятнїмү; нехлї ростуть
 Та зь вітромь говорють...
 Вітерь тихїй зь України
 Понесе зь росою
 Тнї дүми ажъ до тебе;
 Братнєю слєзою
 Тнї їхъ, друже, привїтаешъ,
 Тнхо проунтаешъ,
 Н могили, стєпи, гори,
 Н мене згадаешъ. -

1847.

взатїй до вїйська погнєть у вїтвї сь Уеркєсами. Зъ жалю
 за своїмь другомь написавъ Шевченко поємү Кавказъ,
 за котору црїя Миколай оддавъ єго вь салдати на вїчні
 уаши, 1847 року.

НА ВКРАЇНѢ.

Немає гірше, якъ въ неволі
Про волю згадувати. А я
Про тебе, воленько моє,
Оце нагадую. Ніколи
Ти не здався мені
Такою свіже-молодою
И прехорошою такою,
Якъ на далекій у́жнині,
Та ще й въ неволі. Доле! доле!
Моє проспівана воле!
Хочъ глянь на мене зъ-за Дніпра,
Хочъ усміхнися

И ти, моє єдине,
Всташъ изъ-за моря,
Зъ-за туману, слухнула
Рожева зоре!
И ти, моє єдине,
Ведешъ за собою
Літа моє молодні,
И передо мною,
Ніби море, виступають
Широкні села,
Зъ вишневими садоуками,
И люде веселі,
И ті люде, и село те,
Де колись, мовъ брата,
Привітали мене. Мати,
Старенька мати!
Уни збираютьца ще й досі

Веселні гості
 Погулати у старої,
 Погулати просто
 По-давньому, по-старому -
 Одъ світу до світу?
 А ви, мої молодні,
 Уорнавні діти,
 Веселні дівулятука!
 Н дóсі въ старої
 Танцюєте? А ти, доле,
 А ти, мій покою,
 Мое свато уорнокріве!
 Н дóсі міжъ ними
 Тихо-пишно похажáешъ?
 Н тїмн оуїмн,
 Ажъ уóрнимн-голубїмн,
 Н дóсі уаруешъ
 Людські дүни? Ун ще й дóсі
 Дивүютьца всүе
 На станъ гнүкїй? Свато моє,
 Єдинеє свато!
 Акъ остүплатъ тебє, доле,
 Дїтоукї-дівулята,
 Н зацєбєсүють по своєму
 Любомү звнүлю,
 Може н менє не-нарóкомъ
 Дїтоукї згадають.
 Може ака н про мене
 Скаже аке ліхо.
 Усмїхнїса, мое сєрце,
 Тихєсєнько-тихо,
 Щобъ нікто н не поблүмєвъ, -
 Та й бїльше ніуого...
 А а, доленько, въ неволї
 Помолюса Богү.

Надъ Арломъ, 1849.

С О Н Ъ.

У всякого своя доля
И свій шляхъ широкий.
Той мурує, той руйнує,
Той неситимъ окомъ
За край світа зазирає, 5
Чи нема країни,
Щобъ загарбать и зъ собою
Взять у домовину;
Той тузами обирає
Свата въ ёго хаті; 10
А той нишкомъ у куточку
Гострить ніжъ на брата;
А той тихий та тверезий,
Богобоязливий,
Якъ кішечка підкрадетця, 15
Вижде нещасливий
У тебе часъ, та й запустить
Пазурі въ печінки,
И не благай: не вимолять
Ні діти, ні жінка; 20

А той, щедрий та роскішний,
 Все храми мурує,
 Та отечество такъ любить,
 Такъ за нимъ бідкує,
 Та такъ зъ ёго сердешного 5
 Кровъ, якъ воду, точить, —
 А братия мовчить собі,
 Витріщивши очи,
 Якъ ягнята: „Нехай, каже,
 Може такъ и треба!“ 10
 — Такъ и треба! бо немає
 Господа на небі!
 А ви въ ярмі падаєте,
 Та якогось раю
 На сімъ світі бажаєте.... 15
 Немає! немає!...
 Шкода й праці! Схаменітця:
 Усі на сімъ світі —
 И царята и старчята —
 Адамови діти. 20
 И той... и той... А що-жъ то я?
 — Ось-що, добрі люде:
 Я гуляю, бенкетую
 Въ неділю и въ будень;
 А вамъ нудно, жалуетесь.... 25
 Єй Богу, не чую!
 И не кричїть; я свою пю,
 А не кровъ людськую.

Оттакъ, идучи по-підъ тинню 30
 Зъ бенкету паний у ночі,
 Я міркувавъ собі йдучи,
 Поки доплентавсь до хатини.
 А въ мене діти не кричать,

- И жінка не лає....
 Тихо, якъ у раі,
 Усюди божа благодать,
 И въ серці, и въ хаті.
 Отто-жъ я лігъ и спати, 5
 А вже підпилий якъ засне,
 То хочъ коти гармати —
 И усомъ не моргне.
- Та й сонъ же, сонъ — на причудъ дивний —
 Міні приснився. 10
- Найтверезійший би упився,
 Скупий жидюга давъ би гривню,
 Щобъ позирнуть на ті дива,
 Та чорта зъ-два!
 Дивлюсь: такъ буцімъ сова 15
 Летить дугами, берегами та нетрами,
 Та глибокими ярами,
 Та широкими степами,
 Та байраками.
- А я за нею, та за нею, 20
 Лечу й прощаюся зъ землею.
 Прощай, світе, прощай земле,
 Неприязний краю!
 Мої муки, мої люті,
 Въ хмарі заховаю. 25
 А ти, моя Україно,
 Безталанна вдово, —
 Я до тебе лігатиму
 Зъ хмари на розмову,
 На розмову тиху, сумну, 30
 На раду съ тобою;
 О півночи падатиму
 Зъ чистою росою....
 Порадимось, посумуємъ,
 Поки сонце встане, 35
 Поки твої малі діти
 На ворога встануть.
 Прощай же ти, моя ненє,

Удово-небого!
 Годуй дітокъ; жива правда
 У Господа-Бога!

Лечу, дивлюся — ажъ світає,
 Край неба палає; 5
 Соловейко въ темнімъ гаї
 Сонце зострічає.
 Тихесенько вітеръ віє,
 Степи, лани мріють; 10
 Міжъ ярами надъ ставами
 Верби зеленіють.
 Сади рясні похилились,
 Тополі — поводи
 Стоять собі, мовъ сторожі,
 Розмовляють зъ полемъ. 15
 И усе-жъ те, вся країна
 Повита красою,
 Зеленіє, вмиваєця
 Раннєю росою,
 Вмиваєця, красуетця, 20
 Сонце зострічає.
 И нема тому почину,
 И краю немає.
 Ніхто ёго не додбає,
 И не розруйнує.... 25
 И все-то те... Душе моя,
 Чого-жъ ти сумувашъ?
 Душе моя убогая
 Чого марно плачешъ?
 Чого тобі шкода? Хиба ти не бачишъ,
 Хиба ти не чуєшъ людського плачу?
 То глянь, подивися, а я полечу
 Високо, високо, за синії хмари.
 Нема тамъ власті; немає тамъ кари, 30

Тамъ сміху людського и плачу не чуть.
 Онъ глянь: у тімъ раю, що ти покидаєшь,
 Латану свитину зъ калики знімають —
 Зъ шкурою знімають: бо вічимъ обуť
 Княжать недорослихъ. А онъ роспинають 5
 Вдову за подушне, а сина кують,
 Єдиного сина, єдину дитину,
 Єдину дитину въ військо оддають,
 Бо ёго, бачъ, трохи.... А онде підъ тиномъ 10
 Опухла дитина, голодная мре,
 А мати пшеницю на панщині жне.
 А онъ бачишь?... Очи, очи!
 На-що ви здалися?
 Чомъ ви зъ-малку не висохли,
 Слізьми не злилися? 15
 То покритка по-підъ тинню
 Зъ байстрянь шкандибає;
 Батько й мати одцурались
 Й чужі не приймають; —
 Старці навіть цураютьця.... 20
 А паничъ не знає,
 Зъ двадцятого, недолюдокъ,
 Душі пропиває.
 Чи Богъ бачить изъ-за хмари
 Наші слёзи-горе? 25
 Може й бачить, та помога,
 Якъ и отті гори
 Предковічні, що политі
 Кровию людською.....

Душе моя убогая, 30
 Лишенько съ тобою!
 Упемося отрутою,
 Въ кризі ляжемъ спати,

- Пошлемъ думу ажъ до Бога,
 Їго роспятати:
 Чи довго ще на сімъ світі
 Катамъ панувати? 5
- Лети-жъ, моя думо, моя люта муко,
 Забери зъ собою всі лиха, всі зла,
 Свое товариство; ти зъ ними росла,
 Ти зъ ними кохалась; їхъ тяжкіі руки
 Тебе повивали; бери-жъ їхъ, лети,
 Та по всьому небу орду розпусти: 10
- Нехай чорніє, чорвоніє,
 Поломямъ повіє,
 Нехай знову рига змії,
 Трупомъ землю криє.
 А безъ тебе я де-небудь 15
 Серце заховаю.
 А тимчасомъ пошукаю
 На край світа раю!

-
- И зновъ лечу по-надъ землею,
 И зновъ прощаюся я зъ нею. 20
 Тяжко матіръ покидати
 У безверхій хаті,
 А ще гірше дивитися
 На слези та лати.
- Лечу, лечу, а вітеръ віє,
 Передо мною снігъ біліє,
 Кругомъ гори та болота,
 Людей не чутъ; не знать и сліду
 Людської отрашноі ноги.... 25
- И вороги й не-вороги, 30
 Прощайте! въ гості не приїду:
 Упивайтесь, бенкетуйте,
 Я вже не почую;

- Одинъ собі на вікъ-віки
 Въ снігу заночую.
 И поки ви дознаєтесь,
 Що ще Україна
 Не помита слізьми, кровю, 5
 То я одпочину.
 Одпочину.... Ажъ слухаю....
 Загули кайдани
 Підъ землею... Подивлюся:
 О люде поганій! 10
 Де ти взявся? що ти робишь?
 Чого ти шукаєшь
 Підъ землею? Ні, вже мабуть
 Я не заховаюсь
 И на небі.... За що-жь кара,
 За-що мині муки? 15
 Кому я що заводієвъ?
 Чи тяжкі руки
 Въ мині душу закували,
 Серце запалили 20
 И, галичі силу,
 Думи розпустили?
 За-що? не знаю, а карають,
 И тяжко карають.
 А коли я спокутую,
 Коли діжду краю — 25
 Не бачу й не знаю.
 Заворушилася пустивя,
 Мовъ изъ тісної домовини
 На той останній страшний судъ 30
 Мерці за правдою встають.
- То не вмерлі, не зариті,
 Не суда просити, —
 Ні, то люде, живі люде, 35
 Въ кайданахъ забаті,

Изъ норъ болото виносять,
 Щобъ пельку залити
 Неситому... То каторжні.
 А за-що? Те знае
 Вседержитель; а може ще 5
 Й вінъ не добачає.
 Отде злодій штемпований
 Кайдани волочить;
 Отъ розбійникъ катований
 Зубами скрегоче, 10
 Недобитка товариша
 Зарізати хоче.
 А міжъ ними, запеклими,
 Въ кайдани убраний,
 Царь всесвітний, царь волі, царь — 15
 Штепомъ увінчаний,
 Въ муці, въ каторзі — не просить,
 Не плаче, не стогне....
 Разъ добромъ налите серце
 Въ-вікъ не прохолоне. 20

А де-жъ твої думи, рожеві квіти,
 Доглядані, смілі, викохані діти?
 Кому-жъ ти їхъ, друже, кому передавъ?
 Чи може на віки въ серці заховавъ?
 Ой не ховай, брате! розсипъ їхъ, розкидай: 25
 Зійдуть и ростимуть и у люди вийдуть.

Чи ще митарство, чи вже буде?
 Буде, буде, бо холодно;
 Морозъ — розумъ будить.
 И зновъ лечу, земля чорніє, 30
 Дрімає розумъ, серце мліє.
 Дивлюся: хати надъ шляхами;

То городъ изъ стома церквами;
А въ городі, мовъ журавлі,
Замуштрували москалі.

Нагодовані, обуті И кайданами окуті —	5
Муштруютьця! — Далі гляну — У долині, мовъ у ямі, На балищі городъ мріє. Надъ нимъ хмарою чорніє Туманъ тяжкий. Долітаю —	10
То городъ безъ краю. Чи то турецький, Чи то німецький?	
А може те, що й московський. Церкви та палати, Та пани пузаті, И ні однісінької хати!	15
Смеркалося. Огонь-огнемъ Кругомъ запалало, Ажъ злякався.... „Ура! ура! Ура!“ закричали.	20
Цу-цу! дурні, схаменітця! Чого се ви раді, Що орете? — „Э кай хахолъ! Не знаєшъ параду?	25
У насъ парадъ. Самъ изволить Севодня гуляти.“ Та де-жъ вона, тая цяця? — „Вотъ, видишь палаты?“ —	
Штовхаюся; а землячокъ, Спасибі, признався, Зъ цинковими гудзиками: „Гдѣ ты здѣсь узядся?“ — Зъ України. — „Та какъ же ты Й гаварить не вмѣєшъ	30
	35

Па здышнему? Экай чудаць!
 Я всь входы знаю,
 Я здьсь служу; каля хочешъ,
 Въ дворецъ папытаюсь
 Ввести тебя. Только знаешъ,
 Мы, братъ, просвѣщены, —
 Не паскупись полтинкою.“
 — Цуръ тобі, мерзений
 Каламарю!

5

И зробився

10

Я знову незримий,
 Та й пропхався у палати.
 — Боже мій єдиний!
 Такъ отъ, де рай! Уже на що
 Золотомъ обляті
 Блюдолизи! Ажъ ось и самъ,
 Високий, сердитий,
 Виступає Обікъ ёго
 Жіночка небога,
 Мовъ опенѣкъ засушений,
 Тонка, довгонога,
 Та ще на лихо, сердешна,
 Хита головою.
 Такъ оце-то та богиня?!
 Лишенько съ тобою!
 А я, дурний, не бачивши
 Тебе, цацю, зъ роду,
 Та й повіривъ тупорилимъ
 Твоімъ віршомазамъ.
 Ото дурний! а ще й битий,
 На квітокъ повіривъ
 Москалеві! Отъ и читай,
 И йми ти імъ віри!
 За панамы панства, панства,

15

20

25

30

У сріблі та златі,
 Мовъ кабани годовані.
 Пикаті, пузаті!
 Ажъ потіють, та товплатця,
 Щобъ-то ближче стати 5
 Коло с а м и х ъ. Може вдарять,
 Або дулю дати
 Благоволять, хочъ маненьку,
 Хочъ півъ дулі, — аби тільки
 Підъ самую пику. 10
 И всі у рядъ поставали,
 Ніби безъязкі.
 Ані телснь! — Царъ цвенькає,
 А диво-цариця,
 Мовъ та чапля міжъ птахами, 15
 Скаче, бадёритця.
 Довгенько въ-двохъ походили,
 Мовъ сичі надуті,
 Та щось нишкомъ розмовляли;
 Здалека не чути: 20
 Объ отечестві, здаєтця,
 Та новихъ петлицяхъ,
 Та объ муштрахъ ще новійшихъ.
 А потімъ цариця
 Сіла мовчки на дзиглику.... 25
 Дивлюсь, царъ підходить
 До найстаршого та въ пику
 Їго якъ затонить!
 Облизався неборака,
 Та меншого въ пузо, 30
 Ажъ загуло! А той собі
 Ще меншого туза
 Межи плечі. То меншого,
 А менший малого,
 А той дрібнихъ; а дрібнота, 35
 Уже за порогомъ,
 Якъ кинетця по улицяхъ,
 Та й давай містити

Недобитківъ православнихъ,
 А ті голосити,
 Та верещать, та якъ ревнуть:
 „Гуля нашъ батюшка, гуля,
 Ура! ура, ура... а — а — а!“ 5

Зареготався я та й годі.
 А й мене давнули
 Таки добре. Передъ світомъ
 Усе те заснуло. 10
 Тілько де-де православні
 По куткахъ стогнали,
 Та стогнучи за батюшку
 Господа благали. —
 Сміхъ и злѣзи!

Отъ пішовъ я 15
 Городъ озирати. —
 Тамъ нічъ, якъ день. Дивлюся я:
 Палати, палати
 По-надъ тихою рікою;
 А берегъ ушитий 20
 Всєй каміннемъ. Дивуюся,
 Мовъ несамопитий:
 Якъ-то воно зробилося
 Зъ калюжи такої
 Таке диво. Отгуть крові 25
 Полило людської
 И безъ ножа! По-тімъ боці
 Твердиня й дзвіниця,
 Мовъ та швайка, загострена,
 Ажъ чудно дивитьця; 30
 И дзигарки теленькають.
 Ось я повертаюсь —
 Ажъ кінъ летить, копитами
 Скедю розбиває.

А на коні сидить , охляпъ ,
 У свиті — не въ свиті ,
 И безъ шапки ; якимсь листомъ
 Голова повита .
 Кінь басує... отъ-отъ річку , 5
 Отъ-отъ перескочить .
 А вінъ руку простягає ,
 Мовъ світъ увесь хоче
 Загарбати . Хто-жъ це такій ?
 Отъ собі й читаю , 10
 Що на сколі написано :
 „Первому — Вторая“
 Таке диво поставила .
 Теперъ же я знаю !
 Це той Первий , що распинавъ 15
 Нашу Україну ,
 А Вторая доконала
 Вдову-сиротину .
 Кати , кати , людодіди !
 Наїлись обое , 20
 Накралися , — а що взяли
 На той світъ зъ собою ?
 Тяжко , тяжко мині стало ,
 Такъ , мовъ я читаю
 Історію України . 25
 Стою , заміраю ;
 А тимчасомъ тихо , тихо
 Та сумно співає
 Щось такеє невидиме :
 „Изъ города , изъ Глухова , 30
 Полки виступали
 Зъ заступами на линію ,
 А мене послали
 У столицю , зъ козаками ,
 Наказнимъ гетьманомъ . 35
 О Боже мій милосердний !
 О царю поганий ,
 Царю проклятий , неситий ,

Гаспиде лукавий, —
 Що ти зробивъ зъ козаками?
 Болота засипавъ
 Благородними кістками,
 Поставивъ столиці 5
 На їхъ трупахъ катованихъ,
 И въ темній темниці
 Мене, вольного гетьмана,
 Голодомъ замучивъ,
 У кайданахъ... Царю, царю! 10
 И Богъ не розсудить
 Насъ съ тобою. Кайданами
 Скований зо мною
 На вікъ-віки. Тяжко мині 15
 Вітати надъ Невою.
 України далекої
 Може вже немає.
 Полетівъ би, подивився,
 Такъ Богъ не пускає.
 Може Москва випалила 20
 И Дніпро спустила
 Въ синє море? роскопала
 Високі могили.
 Нашу славу? Боже милий, —
 Скажи, Боже милий!“ 25

Та й замовкло. Дивлюся я:
 Біла хмара криє
 Синє небо; а въ тій хмарі,
 Мовъ звірьъ въ гаї, вис.
 То не хмара: біла пташка 30
 Хмарою спустилась
 Надъ царемъ тимъ мусяжовимъ
 И загодошила:

„И ми сковані съ тобою,
 Людоіде, змію!
 На страшному, на судищі,
 Ми Бога закриемъ
 Одъ очей твоїхъ неситихъ. 5
 Ти насъ зъ України
 Загнавъ голихъ и голоднихъ
 У снігъ на чужину,
 Та порізавъ изъ шкуръ нашихъ
 Собі багрянцю, 10
 Пошивъ жилами твердими
 И заклавъ столицю
 Въ новій рясі. Подивися-жъ:
 Церкви и палати!
 Веселися, лютий кате, 15
 Проклятий, проклятий!“

Розлетілись, резспались;
 Сонечко вставало;
 А я стоявъ, дивувався
 Такъ, ажъ страшно стало. 20
 Уже вбогі ворушились,
 На трудъ поспішали,
 И москалі на распуттяхъ
 Уже муштрувались.
 По-край улицъ поспішали 25
 Заспані дівчата,
 Та не зъ дому, а до дому;
 Посилала мати
 На цілу нічъ працювати,
 На хлібъ заробляти. 30
 А я стою, похилившись,
 Думаю, гадаю,
 Якъ-то тяжко той насущний
 Люде заробляють.
 Отъ и братия сипнула 35

У сенатъ писати,
 Та підписувати, та драти
 Изъ батька и брата.
 А міжъ ними и землячки
 Де-де поглядають, 5
 По московськи такъ и чешуть,
 Сміютця, та дають
 Батьківъ своїхъ, що зъ-малечку.
 Цвенькати не вчили
 По німецьки, а то теперъ 10
 И кисни въ чорнилі! —
 Пявки, пявки! Може батько
 Остатню корову
 Жидамъ продавъ, поки вивчивъ
 Московської мови! 15
 Україно, україно!
 Оце твої діти,
 Твої квіти молоді,
 Чорниломъ політі,
 Московською блекотою, 20
 Въ німецькихъ петлицяхъ
 Замучені... Плачъ, Вкраїно,
 Бездітна вдовице!

Пійти лишень, подивитця
 До царя въ палати, 25
 Що тамъ робитця. Прихожу —
 Старшина пузата
 Стоїть рядомъ, сопе, хропе,
 Та понадувалась,
 Якъ индики, и на двері 30
 Косо поглядала.
 Ажъ ось вони й одчинились:
 Неначе зъ берлога

Ведмідь вилізъ, ледве-ледве
 Переносить ноги;
 Та одутий, ажъ посинівъ:
 Похмілля прокляте
 Їго мучило! Якъ крикне 5
 На самихъ пузатихъ:
 Всі пузаті до одного
 Въ землю провалились.
 Вінъ вилупивъ баньки зъ доба,
 И всі затрусилась, 10
 Що остались. Мовъ скажений
 На меншихъ гукає, —
 И ті въ землю. Вінъ до дрібнихъ, —
 И ті пропадають.
 Вінъ до челяді сунетця — 15
 И челядь пропала;
 До москалівъ — и москалі
 Тільки застогнали,
 Пішли въ землю. Диво дивне
 Сталося на світі. 20
 Дивлюся я, що дальшъ буде,
 Що буде робити
 Мій ведмедикъ. Стоїть собі,
 Голову понуривъ,
 Сіромаха. Де-жъ ділася 25
 Ведмежа натура?
 Мовъ кошени — такий чудний!
 Я ажъ засміявся.
 Вінъ почувъ се — та якъ зикне!
 Я перелякався 30
 Та й прокинувся.

Оттакє-то

Приснилось диво!
Чудне якесь! Таке тільки
Снитця юродивимъ
Та п'яницямъ. Не здивуйте,
Брати любі, милі,
Що не своє розкажую,
А те, що приснилось.

5

Червень у Петербурзі 1844.

НЕОФІТН.

Сім глаголетъ Господь: сотворите судъ
и сохраните правдѣ, приближи бо сія спа-
сеніе мое приняти, и милость моя от-
кретска. (Исаіахъ V, 1.)

М. С. ЩЕПКИНУ.

Возлюбленнику музъ и грацій!
Ждучи тебе, я тихо плачу
И думу скорбную мою
Твоій душі передаю.

Привітай же благодушне 5
Мою сиротину,
Нашъ великий чудотворче,
Мій друже єдиний!
Привітаєшъ: убогая;
Сирая, съ тобою 10
Переплыве вона Легу, —
И огнемъ-слізою.
Упаде колісь на землю.
И притчою стане.
Роспинателямъ народнімъ, 15
Грядущимъ тиранамъ.

ПРОЛОГЪ.

Давно вже я сижу въ неволі,
 Неначе злодій въ заперті,
 На шляхъ дивлюся та на поле,
 Та на ворону на хресті 5
 На кладовищі; більшъ нічого
 Съ тюрми не видно; слава Богу
 Й за те, що бачу, що живуть
 И Богу моляцца и мруть 10
 Хрещені люде.
 Хрестъ високий
 На кладовищі, трохи, зъ-боку,
 Златомалєваний, стоїть.
 Не вбогий, мабуть, хтось лежить!...
 И намалєвано: роспятий 15
 За насъ Синъ Божий на хресті,
 Спасибі сиротамъ багатимъ,
 Що хрестъ поставили; и я —
 Такая доленька моя! —
 Сижу собі та все дивлюся 20
 Ня хрестъ високий изъ тюрми...
 Дивлюсь-дивлюся, помолюся, —
 И горе-горенько мое,
 Мовъ нагодована дитина,
 Затихне трохи... и тюрма. 25
 Неначе ширшає; співає
 И плаче серце, оживає
 И въ Тебе, Боже, и въ святихъ
 Та праведихъ Твоїхъ питає:
 Що Вінъ зробивъ імъ — той святий, 30
 Той Назорей, той Синъ єдиний,
 Богомъ-избранної Маріі —
 Що Вінъ зробивъ імъ? И за що
 Їго святого мордували,
 Во узи ковали 35
 И главу Їго чесную.

- Терномъ увінчали;
 И вивели зъ злодіями
 На Голгофу-гору
 И повісили міжъ ними?
 За що? 5
- Не говорить
 Ні самъ сивий Верхотворець
 Ні Єго святі
 Помощники, поборники,
 Кастрати німі.... 10
- Чи не за те, що й ми теперъ,
 (Самъ себе питаю),
 Оттакими злодіями
 Тюрми начиняємъ,
 Якъ и Сивъ отсієй Марі?
 Ми не распинаємъ,
 Якъ ті люті Фарисеї,
 На хресті живого,
 Праведного чоловіка —
 Ми молимоь Богу, 20
- И на храмахъ єго честний
 Хрестъ златокованний
 Поставили, та й молимоь,
 Та бемо поклони.... 25
- А то були фараони,
 Кесарі — то погань!
 Погань лютая; безъ Бога;
 Сказано — дракони!
 А Назарей милосердний
 Назвавъ їхъ братами: 30
- За те й повісили Єго!...
 Неначе злодія. Незнаю
 Для чого справді ми читаємъ
 Святую заповідь Єго!
 Честную кровъ Єго пемо,
 Мовъ у шинкарки меду чарку... 35
- О суєслови!... на жидахъ —
 Не на жидахъ, на насъ лукавихъ,

На дітяхъ нашихъ препоганихъ
 Святая кровъ Его... Кати,
 Собаки безъ очей, скажені,
 Ви и небачите, — до землі
 Бете поклони, за хрести 5
 Ховаєтесь відъ Сатани,
 И просите съ тиха,
 Супостатамъ-християнамъ
 То чуми, то лиха,
 То всякого безголова! 10
 А все по закону
 А бодай васъ

Та пуръ же вамъ,
 Новимъ Фараонамъ
 И Кесарямъ людодіамъ!... 15

Перелечу во время оно .

Якъ той мерзений Римъ зъ Нерономъ
 Въ паскуднихъ оргияхъ конавъ;
 А новий день, изъ тьми — недолі,
 На Колизей и Капитолій 20
 Уже свігивъ, уже сиявъ.
 Уже огненні язики
 Изъ краю въ край по всій землі
 Святеє слово пронесли. 25
 И никли горді владики
 Передъ святимъ Его хрестомъ.
 Перелесись во время оно .
 Душе моя, и стономъ, дзвономъ,
 И трубнимъ гласомъ возгреми,
 Изъ мурівъ темвої тюрми! 30
 Благословенная въ женахъ,
 Святая праведная Мати
 Святого Сина на землі!
 Не дай въ недолі пропадати,
 Літучі літа марне тратить, 35
 Скорбянамъ радосте! Пошли —

Пошли міні святее слово —
 Святої правди голосъ новий,
 И слово розумомъ святимъ
 И оживи и просвіти!
 И розкажу я людямъ горе, 5
 Якъ тая мати ріки-море
 Слѣзи кровавої лила,
 Такъ якъ и ти, — и приняла
 Въ живую душу свѣтъ незримий
 Твого розпятаго Сяна!... 10
 Ти, мати Божа на землі,
 Ти слѣзи матері до-краю —
 До каплі вилила!...Ридаю,
 Молю, ридаючи: повили, —
 Подай душі убогій силу, 15
 Щобъ огненно заговорила,
 Щобъ слово пламенемъ взялось,
 Щобъ людямъ серце роетопило
 И на Україну понеслось
 Те слово — Божее кадило — 20
 Кадило истини... Аминь.

I.

Не въ нашнмъ краі Богу-милімъ,
 Не за гетьманівъ и царівъ,
 А въ Римській идольській землі
 Се беззаконне творилосьъ, — 25
 Либонъ за Деція-царя,
 Чи за Нерона-сподаря, —
 Сказать запевне не зъумію,
 Нехай за Нерона...
Россіи 30
 Тоді й на світі не було,
 Якъ у Італії росло
 Мале дівча; и красотою —
 Якъ тая лядія цвіло.
 Дивилася на неї мати 35

И молоділа, и дівчати
 Людей шукала, и знайшла;
 Та, помолившись Гименею —
 Въ своїмъ веселімъ гинекеї, 5
 Въ чужий веселий одвела.
 Не забаромъ зробилась мати
 Изъ доброго того дівчати —
 Дитину-сина привела;
 Молмлася своїмъ пенатамъ 10
 И въ Капитолій принесла
 Немалі жертви; улагала
 Капитолійський той синклитъ,
 Щобъ первенця її вігали
 Святі ідоли. Горить 15
 И день и нічъ передъ пенатомъ
 Святий огонь. Радіє мати:
 Въ Алкида сиизъ її росте,
 Росте.... лицаютьця гетери,
 И передъ образомъ Венери 20
 Горить кадило золоте...

II.

Тоді вже сходила зоря
 Надъ Виолесмомъ: правди слово —
 Святої правди и любові —
 Зоря всевітняя зійшла 25
 И миръ и радість принесла
 На землю людямъ. Фарисеї
 И вся мерзена Юдея
 Заворушилась, заревла,
 Неначе гадина въ болоті,
 И Сина Божого во плоті 30
 На тій Голгоєі роспяла
 Межи злодіями; — и спали,
 Упившись кровію, кати, —
 Твоею кровію!... а Ти
 Возставъ изъ гроба. Слово встало — 35

И слово правди понесли
По всій невольничій землі
Твої апостоли святі.

III.

Тоді жь, ото, її Алкидъ,
Та ще гетери молоді, 5
Та коздоногий п'яний дідь
Надъ самимъ Апієвимъ шляхомъ,
У гаї, гарно роздяглись,
Ище гарніше попились,
Та й поклонялися Прияпу... 10
Ажъ гулькь! иде святий Петро,
Та йдучи въ Римъ благовістити,
Зайшовъ у гаї води напитись,
И одпочити. — „Благо вамъ!“ —
Сказавъ апостоль утомлений. 15
И оргію благословивъ
И тихимъ, добримъ, кроткимъ словомъ
Благовістивъ імъ слово нове,
Любовъ, и правду, и добро —
Добро найкращее на світі — 20
То — братолюбіє. И діти,
И коздоногий сивий Фавнъ,
И синъ Алкидъ твій, и гетери —
Всі, всі упали до землі
Передъ святимъ, и повели 25
До себе въ терми на вечерю.

IV.

И въ термахъ оргія: горять
Чертоги пурпуромъ и златомъ,
Курятця амфори; дівчата
Трохи не голіі стоять 30

Передь Кипридою, и владь
 Співають гимнь. Приготовань
 Веселий пирь, и полягли
 На дожахъ гости... регіть, гомінъ!... 5
 Гетери гостя привели
 Сивобородого, — и слово
 Изъ усть Апостола святого
 Драгимъ елеємъ потекло, —
 И стихла оргія... А жриця 10
 Киприди — оргіи цариця,
 Поникла радіснимъ чоломъ
 Передь апостоломъ — и встала,
 И всі за нею повставали
 И за апостоломъ пішли 15
 У катакомби. И єдиний
 Твій синь Алкидь пішовъ за ними
 И за апостоломъ святимъ —
 За тимъ учителемъ своїмъ!...
 А ти весела вийшла зъ хати 20
 На шляхъ изъ гаю виглядати
 Свого Алкида. Ні, нема!...
 Уже й не буде!... Ти сама
 Помолися своїмъ пенатамъ,
 Сама вечерять сядешъ въ хаті... 25
 Ні, не вечерать, а ридать,
 Ридать и долю проклинать,
 И сивіть кленучи. И — горе!
 Умрешъ еси на самоті,
 Мовъ прокаженна!...

V.

На Хресті 30
 Стрімглавъ повісили святого
 Того апостола Петра,
 А неофітівъ въ Сиракузи
 Въ кайданахъ одвезли. И синь —

Твій синъ Алкидъ, твоя дитина,
 Єдина твоя родина,
 Любовъ єдина твоя,
 Гине въ неволі, у кайданахъ;
 А ти, прескорбная, не знаєшь, 5
 Де вінъ конає, пропадає!...
 Идешъ шукать ёго въ Сибіръ,
 Чи теб... въ Скиѣю... И ти...
 И чи одна ти?... Божа Мати, 10
 И заступи васъ и укрий!...
 Нема семьї, немає хати,
 Немає брата, ні сестри,
 Щобъ не заплакані ходили,
 Не катувалися въ тюрмі,
 Або въ далекій стороні, 15
 Въ Британськихъ, Гальськихъ легионахъ
 Не муштрувалися!.. О, Нероне,
 Нероне лютий! Божий судъ
 Правдивий, наглий, середъ шляху
 Тебе осудить: припливуть 20
 И прилетять зо всього світу
 Святі мученики — діти
 Святої волі; кругъ одра
 Кругъ смертного твого постануть
 Въ кайданахъ, — и... тебе простять: 25
 Вони брати и християни,
 А ти собака, людодіъ,
 Десноть скажений!...

VI.

Ажъ кишить 30
 Невольника у Сиракузахъ
 Въ лёхахъ и тюрмахъ; а Медуза
 Въ шинку зъ старцями п'яна спить...
 Отъ-отъ прокинетца, — и потомъ
 И кровю вашою, деспоти,

Похмілля справить.

Скрізь шукала

Дитину мати : не знайшла —

И въ Сиракузи поплила ,

Та тамъ уже ёго въ кайданахъ

5

Найшла , сердешная , въ тюрмі .

Не допустили й подивитись ,

И мусила вона сидіти

Коло острогу , — ждять и ждять ,

Якъ Бога зъ неба , виглядать

10

Своего сина , ажъ поки-то

Ёго въ кайданахъ поженуть

Бульваръ мести . —

А въ Римі свято .

Велике свято ! Тискъ народу ,

15

Зо всёго царства воеводи ,

Преторіяне и сенать ;

Жерці и дикторі стоять

Кругъ Капитолія — и хоромъ

Співають гимнь и курять димъ

20

Зъ кадилъ и амфоръ . И зъ соборомъ

Иде самъ кесаръ ; передъ нимъ

Изъ бронзи литую статую

Самого кесаря несуть .

VII.

Непевне видумали свято

25

Патриціи-аристрократи

И мудрий кесаривъ сенать :

Вони , бачъ , кесаря хвалили

На всі лади , що ажъ остило

Ёго самцмъ імъ вихвалять , —

30

Та заразомъ щобъ доконать ,

Вони на раді й присудили ,

Щобъ просто кесаря назъать

Самимъ Юпитеромъ , — та й годі ...

И написали воеводамъ
 По всѣму царству такъ-и-такъ :
 Що кесарь — богъ , ще більшъ одъ Бога .
 И майстрові дали ковать 5
 Изъ бронзи кесаря : до того ,
 Такъ нота-бене додали ,
 Що бронзовий той кесарь буде
 И милувать ... Сердешні люде ,
 Неначе въ ирій ; потягли 10
 У Римъ на прощу . Приплила
 Изъ Сиракузъ и та небога
 Благати кесаря и бога .
 И чи одна вона ? мій Боже !
 Прийшло їхъ тисячи въ слѣзахъ ,
 Прийшло здалека !... 15
 Горє зъ вами !
 Кого благати ви прийшли ?
 Кому ви слѣзи принесли ?
 Кому ви принесли зъ слѣзами
 Свою надію ? .. Горє зъ вами ! 20
 Кого благаєте , благні ,
 Раби незрячі , сліпі !
 Чи катъ помиує кого ?
 Модітесь правді на землі , —
 А більше на землі нікому 25
 Не поклонітесь . Всѣ брехня !...

VIII.

Передъ Нерономъ ,
 Передъ Юпитеромъ новимъ ,
 Модились вчора сенатори
 И всі патриці , — и вчора 30
 Лилася божа благодать :
 Коли не чиномъ , то грошима ,
 Кому — въ аренду Палестину ,
 Або за більшіи заслуги ,

С а м и благоволили дати
 Свою підложницю въ супруги,
 Хоть и підтоптану — нічого
 Аби зъ підъ Кесаря; а въ кого 5
 Сестру благоволили взять
 У свій гаремъ; и се нічого, —
 На те вінъ Богъ!... а ми підъ Бога
 И себе повинні підкладати
 Не тільки сестеръ!... 10
 Преторіяне помолились —
 Преторіянамъ давъ указъ,
 Щобъ все, що хочуть, те й робили,
 А ми помилуємо васъ;
 И ви плебеі — гречкосіі — 15
 И ви молилися, — та васъ
 Ніхто не милує! не вміють
 Васъ и помилувати гараздъ...

IX.

На третій день уже пустили
 Молитися за християнъ. 20
 И ти приходила, молилась, —
 И милосердний истуканъ
 Звелівъ вести изъ Сиракузівъ
 У Римъ въ кайданахъ християнъ.
 И рада ти, и весела, 25
 Кумирові знову
 Помолилась... а кумиръ той,
 Юпитеръ той новий,
 Ось побачъ, якеє свято
 Буде завдавати 30
 Въ Колисеі.
 А тимъ часомъ
 Иди зустрічати
 Свого сина; та не-дуже
 Радій лишъ, небого:

Ще не знаєш ти нового
Лукавого бога! —

X.

А поки-що, зь матерями
Алкидова мати
Пішла ёго зустрічати — 5
Святихъ привітати
На березі. Пішла еси,
Трохи не співаєшъ,
Та кесаря-юпитера
Хвалишъ вихваляєшъ. 10
„Отъ Юпитеръ, такъ Юпитеръ!
Не жаль и назвати
Юпитеромъ! А я, дурна,
Ходила благати
У Аєини Юпитера... 15
Дурна більшъ нічого!
И нишечкомъ помолилась
Кесареві — богу,
Та й пішла по-надъ болотомъ, —
На Тибръ поглядає... 20
А по Тибру, изъ-за гаю,
Байдакъ впливає —
Чи галера. На галері
Везуть твого сина
Зь Неофитами вь кайданахъ, 25
А твоя дитина
Ще й до щогли прикована: —
Не неофитъ новий,
А апостоль великого
Христового слова. 30
Оттакий-то вінъ!... Чи чуєшъ?
У путахъ співає
Твій мученикъ:

„Псаломъ новий Господеві
 И новую славу
 Воспоємъ чеснимъ соборомъ,
 Серцемъ нелукавимъ ; 5
 Во псалтирі и тимпані
 Воспоємъ благая,
 Яко Богъ кара неправихъ
 Правимъ помагає ;
 Преподобні во славі 10
 И на тихихъ ложахъ
 Радуютця , славословлять ,
 Хвалять имя Боже ;
 И мечі въ рукахъ їхъ добрі ,
 Острі обоюду , 15
 На отщепеніє язикамъ
 И въ науку людемъ .
 Окують царей неситихъ
 Въ залізні пута ,
 И їхъ славнихъ оковами 20
 Ручними обкрутятъ ;
 И осудятъ неправеднихъ
 Судомъ своїмъ правимъ ,
 И во віки стане слава —
 Преподобнимъ слава!“ —

XI.

А ти на березі стояла 25
 Неначе темная скала ,
 Не слухала и не ридала ,
 И „аллилуйя“ подала
 За матерями християнамъ .
 Мовъ дзвони загули кайдани 30
 На неопитахъ : а твій синъ ,
 Єдиний твій , апостоль новий ,
 Перехристившись , возгласивъ :
 — „Моліться , братія , моліться
 За ката лютого ! ёго 35

Въ своїхъ молитвахъ помяніте ;
 Передъ гординою жь ёго ,
 Брати мої , не поклонітесь !
 Молитва — Богові ! А вінъ
 Нехай лютує на землі , 5
 Нехай пророківъ побиває ,
 Нехай усіхъ насъ роспинає . . .
 Уже внучата зачались ,
 И виростуть вони колись
 Не местники внучата тії — 10
 Христові воїни святії , —
 И безъ огня и безъ ножа
 Стратега божїи воспрядуть .
 И тьми и тисячі поганихъ
 Передъ святими побіжать ! 15
 Молітесь , братія !“ —

Молились —

Молилися передъ хрестомъ
 Закуті въ пута неофіти ,
 Молилися радосно ! . . . Хвала , 20
 Хвала вамъ , душі молодії
 Хвала вамъ , лицарі святії ,
 Во віки-віки похвада ! . . .

XII.

И въ Римъ галера приплила .
 Минає тиждень . Пяний кесарь , 25
 Постригши самъ себе въ Зевеси ,
 Завдавъ Зевесу юбилей .
 Ликує Римъ . Передъ кумира
 Везуть возами ладанъ , миро ,
 Женуть гуртами християнъ 30
 У Колисей . Мовъ у різниці
 Кровъ потекла . Ликує Римъ . . .
 И гладіаторъ и патрицій . —
 Обидва п'яні : кровъ и димъ
 Іхъ упоївъ ; руїну слави 35

Римъ пропиває, — тризну править
 По Сципіонахъ. Лютуй, лютуй,
 Мерзенний старче! розкошуй
 Въ своїхъ гаремахъ! Изза моря
 Уже встає святая зоря; 5
 Не громомъ праведнимъ, святимъ
 Тебе убють: ножемъ тупимъ
 Тебе заріжуть, мовъ собаку,
 Убють обухомъ!...

XIII.

Другий день 10
 Реве арена; на арені
 Лидійський золотий пісокъ
 Покрився пурпуромъ червонимъ —
 Въ болото крові замісивсь;
 А Сиракузькихъ Назореївъ 15
 Ще не було у Колизеі.
 На третій день и їхъ въ кайданахъ
 Сторожа зъ голими мечами
 Гуртомъ въ різницю привела.
 Арена звіремъ заревла; 20
 А синъ твій гордо на арену,
 Псаломъ співаючи, ступивъ, —
 И п'яний кесарь, мовъ скажений,
 Зареготавъ. И леопардъ
 Изъ ями вискочивъ на сцену... 25
 Ступивъ, зирнувъ, — и полилась
 Святая кровъ. По колизеі
 Ревучимъ громомъ пронеслась
 И стихла буря... Де жъ була,
 Де ти сховалась? Чомъ на ёго, 30
 На кесаря свого святого,
 Не кинулась? — Бо стерегли, —
 Кругомъ въ три лави обступили
 Зевеса ликтори, за нимъ,
 Твоімъ Юпитеромъ святимъ, 35

Залізну браму зачинили;
 А ти осталася одна,
 Одна-однісінька на дворі...
 И що ти зможеш? „Горе, горе!
 О горе лютеє моє! 5
 Моя ти доленько! Безъ ёго
 Що я робитиму? До кого
 Я прихилюся?..“ — И небога
 Кругомъ зирнула, — и о муръ —
 О муръ старою головою 10
 Ударилась, и трупомъ пала
 Підъ саму браму...

XIV.

Зъ позорища у-вечері
 У терми сховався 15
 Святий кесарь зъ дикторами;
 Колизей остався
 Безъ кесаря и безъ Римлянъ
 И ніби заплакавъ
 Одинокий; мовъ гора та 20
 На полі, чорніє
 Колизей той середъ Риму.
 Тихо, тихо віє
 Изза Тибру, изъ Альбана
 Вітеръ по-надъ Римомъ,
 А надъ чорнимъ Колизеемъ 25
 Ніби изъ-за диму
 Пливе місяць круглолиций, —
 И миръ перевозданий
 Одпочивъ на лоні ночі;
 Тільки ми. Адаме, 30
 Твої чада преступні,
 Не одпочиваемъ
 До самої домовини
 У проспанимъ раі;
 Гриземося, мовъ собаки, 35

За маслакъ смердячий
 Та тебе ще зневажаемъ,
 Праотче...

XV.

Трохи одпочила	
Стара мати недобита;	5
Живущую силу	
Сила ночі оживила;	
Встала, походила	
Коло замкнутої брами	
Та щось шепотала:	10
Чи не кесаря святого	
Нишкомъ проклинала?	
А може й такъ... Тихесенько	
До брами підвкралась.	
Послухала, усміхнулась,	15
И щось прошептала —	
Якесь слово... И нищечкомъ	
Коло брами сіла	
Й зажурилась. Незабаромъ	
Брама одчинилась	20
И на возахъ, на колесницяхъ	
Изъ колизея, изъ різниці,	
Святі вивезли тіла	
И повезли на Тибрѣ: тілами	
Святихъ убитихъ годували	25
Для царського-таки стола	
У Тибрі рибу. Встала мати,	
Кругомъ оглянулась, взялась	
За биту голову руками	
И тихо мовчки за возами	30
Марою чорною пішла	
На Тибрѣ. А Скиен сіроокі,	
Погончі, рабівъ раби,	
Подумали: сестра Морока	
Изъ пекла вийшла провозать	35

У пекло Римлянъ. Поскидали
 У воду трупи, та й назадъ
 Зъ возами Скиѣи повертали.
 А ти осталась одна 5
 Одна на березі. Дивилась
 Якъ розстелялися, стелились
 Круги широкі надъ нимъ,
 Надъ синомъ праведнимъ твоімъ!
 Дивилась, поки не осталось 10
 Живого сліду на воді,
 И ти заплакала тоді, —
 Ти страшно, тяжко заридала
 И помолилась въ первий разъ
 За насъ распятому... 15
И спасъ

Тебе распятій Синъ Маріі
 И слова ёго живіі
 Въ живую душу приняла,
 И на торжища и въ чертоги 20
 Живого, істинного Бога,
 Ти слово правди понесла.

5 — 8 Грудня, 1857.
 Въ Нижнімъ Новгороді.

ХОЛОДНИЙ ЯРЪ.

У всякого свое лихо,
И въ мене те лихо;
Хоть не свое — позичене —
А все таки лихо. 5
На щобъ, баця, те згадувать
Що давно минуло?
Будить Богъ знае колишне?!
Добре, що заснуло!..
Хоть и яръ той! Вже до ёго
И стежки малоі 10
Не осталось, и здаеця
Що нікто й ногою
Не ступивъ тамъ, а згадаешъ,
То була й дорога
Зъ монастира Мотринова 15
До яру страшного.
Въ ярі колись гайдамаки
Таборомъ стояли,
Лагодили самопали,
Ратища стругали. 20
У яръ тоді сходилися,
Мовъ изъ хреста зняті,
Батько зъ синомъ и братъ зъ братомъ
Одностайне стати
На ворога лукавого, 25
На лютого Ляха.
Де-жь ти дівся въ яръ глибокий
Протоптаний шляху?
Чи самъ зарісъ темнимъ лісомъ?

Ви розбійники неситі!
Голодні ворони!
По якому, правдивому,
Святому закону —
И землю всімъ даною 5
И сердешнимъ людомъ
Торгуєте?.. Стережітця жъ,
Бо лихо вамъ буде —
Тяжке лихо! — Дурить дітей,
И брата сліпого, — 10
Дурить себе, — чужихъ людей...
Та не дурить Бога;
Бо въ день радости надъ вами
Роспадетця кара,
И повіє новий огонь 15
Зъ холодного яра!

Вюнище, 17. грудня, 1845.

ЛЯХАМЪ.

БР. ЗАЛЕСЬКОМУ.

Ще якъ були ми козаками,
А унії не чутъ було —
Оттамъ то весело жилось! —
Братались зъ вільними Ляхами;
Пишались буйними степами; 5
Въ садахъ кохалися, цвіли
Неначе лилії, дівчата;
Пишалася синами мати —
Синами вільними; росли —
Росли сини и веселіли 10
Старіи, скорбніи літа —
Ажъ поки именемъ Христовимъ
Прийшли ксѣндзи, и запалили
Нашъ тихий рай — и розлили
Велике море слізъ и крові... 15
И сиріть именемъ Христовимъ
Замордували, роспяли...
Поникли голови козачі
Неначе стоптана трава,
Україна плаче, стогне, плаче... 20
За головою голова
До-доду пада — — катъ лютує,
А ксѣндзъ скаженимъ язикомъ
Кричить: Te deum Allelujah!...
Оттакъ то, Ляше, друже, брате! 25
Неситіи ксѣндзи, магнати,
Насъ порізли, розвели; — —
А ми бъ и досі такъ жили!...
Подай же руку козакові,
И серце щирее подай, 30
И именемъ Христовимъ знову
Возьобновімъ нашъ тихий рай!

СУБОТІВЪ.

Стоить въ селі Суботові
На горі високій,
Домовина України
Широка, глибока... 5
Ото церква Богданова:
Тамъ-то вінъ молився,
Щобъ Москаль добромъ и лихомъ
Зъ козакомъ ділився.
Миръ душі твоїй, Богдане!
Не зовсімъ такъ сталося... — — 10
Могили вже розривають,
Та грошей шукають,
Лѣхи твої роскопують
Та тебе жъ и лають,
Що за труди не находять... 15
Оттакъ-то, Богдане! — —
За тежъ тобі така й дяка:
Церкву — домовину
Нема кому полагодить!
На тій Україні, 20
На тій самій, що съ тобою
Ляха задавила... — —
Оттаке-то, Зіновію,
Олексієвъ друже!
Ти все отдавъ приятелямъ, 25
А имъ и байдуже; —
Кажуть, — бачишь, — що „все то-те
„Таки й було наше,

„А що ми тільки наймали
 „Татарамъ на пашу,
 „Та Полякамъ...“ Може й справді!
 Нехай и такъ буде!
 Такъ сміютьця зъ України 5
 Сторонні люде!...
 Не смійтеся, чужі люде:
 Церква — домовина
 Розвалитця... а съ-підъ неї 10
 Встане Україна
 И розвіе тьму неволі
 Світъ правди засвітить,
 И помолятця волі
 Невольничі діти.

Передъ 19. Лютимъ, 1861.

Въ Петербурзі.

РОЗРИТА МОГИЛА.

Світе тихий, краю милий, Моя Україно! Защо тебе сплюндровано? Защо, мати, гинешь? Чи ти рано до східъ сонця Богу не молилась?	5
Чи ти діточокъ непевнихъ Звичаю не вчила? — — Молилася, турбовалась День и нічъ не спала, Моїхъ дітокъ доглядала, Звичаю навчала.	10
Виростали мої діти, Мої добрі квіти. — Панувала и я колись На широкімъ світі! Панувала... О, Богдане! Нерозумний сину! Подивись теперъ на матіръ — На свою Україну, Що колишучи співала Про свою недолю, Що співаючи ридала, Виглядала волі...	15
Ой Богдане, Богданьчку Якби була знала — Въ колисьці би придушила, Підъ серцемъ приспала! —	20
	25

Степи мої запродані
 Жидові, Німоті;
 Сини мої на чужині,
 На чужій роботі;
 Дніпро, брать мій, висихав, 5
 Мене покидав,
 И могили мої милі
 Москаль розривав...
 Нехай рие, роскопує,
 Не своє шукає, 10
 А тимъ часомъ перевертні
 Нехай підростають;
 Та допоможуть Москалеві
 Господарювати,
 Та зъ матері полатану 15
 Сорочку здіймати...
 Помагайте недолюдки
 Матірѣ катувати!...

На четверо роскопана
 Розрита могила!... 20
 Чого вони тамъ шукали?
 Що тамъ схоронили
 Старі батьки? — Ехъ! якби-то
 Якби-то знайти те
 Що тамъ поховали, 25
 Не плакали-бъ діти,
 Мати-бъ не ридала!

ЧИГРИНЬ.

Чигрине, Чигрине! Все на світі гине! И святая твоя слава, Якъ пилина, лине За вітрами холодними, Въ хмарі пропадає.	5
Надъ землею летять літа, Дніпро засихає, Россипаютьца могили — Високі могили, Твоя слава...! и прѣ тебе Старче малосилый	10
Ніхто й слова не промовить, Ніхто не покаже, Де ти стоявъ. И на сміхъ не скаже!	15
За що жъ боролись ми зъ Ляхами? За що ми різались зъ ордами? За що скородили списами Московські ребра? засівали, И рудою поливали, И шаблями скородили...	20
Щожъ на ниві уродилось? Уродила рута, рута — Волі нашої отрута...	25
А я юродивий на твоїхъ руінахъ Марно слѣзи трачу. Заснула Україна Буряномъ укрилась, цвілію зацвіла,	

Въ калюжі, въ болоті серце прогноіла,
И въ дупло холодне гадюкъ напустила,
А дітямъ надію въ степу оддала —

А надію —

Вітеръ по полю розвіявъ, 5
Филя моремъ рознесла.

Нехай же вітеръ віє, розносить
На некраянімъ крилі;
Нехай же серце плаче, просить
Святої правди на землі! 10

Чигрине, Чигрине,
Мій друже єдиний!
Проспавъ вси степи сині
И всю Україну,
Спи-жь, повитий жидовою, 15
Поки сонце встане;

Поки тиі недолітки
Поростуть — Гетьмами!
Помолившись и я-бъ заснувъ,
Такъ думи прокляті 20
Рвутьця, душу запалити,
Серце розірвати.

Не рвіть душу, не паліте;
Може верну знову
Мою правду безталанну, 25
Мое тихе слово;

Може викую я зъ ёго
До старого плуга
Новий демішъ и чересло, —
И въ тяжкі упруги 30
Може збору перелігъ той,

А на перелозі
Я посію мої слёзи;
Може зійдуть и виростуть
Ножі обоюдні, 35
Роспахують погане,
Гниле серце; трудне,

И вицідять сукровату,
 И наллють живої
 Козацької крови,
 Чистої, святої!

Може, може... а міжъ тими,	5
Міжъ ножами рута	
И барвінокъ розівютьця	
И слово забуте —	
Мое слово тихе, сумне,	10
Богобоязливе	
Згадавця; и дівоче	
Серце богоязливе	
Стрепенетця якъ рибонька,	
И мене згадає —	15
Слово мое, слёзи мої, —	
Раю ти мій, раю!	
Спи, Чигрине, нехай гинуть	
У ворога діти;	
Спи Гетьмане, поки встане	
Правда на сімъ світі.	20

* * *

Я не нездужаю, нівроку, А щось таке, щось бачить око, И не спить, а серце бетця И болить, мовъ негодована дитина....	5
Лихої, тяжкої, години Ти ждешъ: добра не жди, Не жди сподіванної волі — Вона заснула, царь Микола Іі приспавъ... и щобъ збудить Хиренну волю — треба миромъ, Громадою	10
Та добре Та й заходитця вже будить....	15
А то проспить собі небога До суду божого страшного... А панство буде панувать, Храми, палати муровать, Любить свого дурного Та прославлять, Та бiльше, бачитця, нічого....	20

Ще не вмерла Україна,
И слава и воля!
Ще намъ, браття-молоді,
Усміхнеться доля!
Згинуть наші вороги,
Якъ роса на сонці;
Запануемъ, браття, и ми
У своїй сторонці.

5

Душу, тіло ми положимъ
За свою свободу
И покажемъ, що ми браття
Козацького роду.
Гей-гей, браття милі,
Нумо братися за діло!
Гей-гей пора встати,
Пора волю добувати!

10
15

Наливайко, Залізнякъ
И Тарасъ Трясило
Кличуть насъ изъ-за могилъ
На святое діло.
Изгадаймо славу смерть
Лицарства козацтва,
Щобъ не втратить марне намъ
Своего юнацтва. 5

Душу, тіло ми положимъ
За свою свободу и д. 10

Ой Богдане, Богдане,
Славний нашъ гетьмане!
На що віддавъ Україну
Москалямъ поганимъ?!
Щобъ вернули її, честь,
Ляжемъ головами
Назовеся Україна
Вірними синами! 15

Душу, тіло ми положимъ
За свою свободу и д. 20

Наші браття Славяне
Вже за зброю взялись;
Не діжде ніхто, щобъ ми
По-заду зістались.
Поеднаймосъ разомъ всі,
Братчики-Славяне:
Нехай гинуть вороги,
Най воля настане! 25

Душу, тіло ми положимъ
За свою свободу и д. 30

Думи мої, думи мої,
 Лихо міні зь вами!
 На що стали на папері
 Сумними рядами?
 Чомъ васъ вітеръ не розвіявъ 5
 Въ степу, якъ пилину?
 Чомъ васъ лихо не приспало,
 Якъ свою дитину?
 Бо васъ лихо на світъ на сміхъ породило,
 Поливали слёзи... чомъ не затопили, 10
 Не винесли въ море, не розмили въ полі?
 Не питали бъ люде, що въ мене болить,
 Не питали бъ, за що проклинаю долю,
 Чого нужу світомъ?... „Нічого робить“,
 Не сказали бъ на сміхъ.... 15

Квіти мої, діти!

На що жъ васъ кохає я, на що доглядавъ?
 Чи заплаче серце одно на всімъ світі,
 Якъ я зь вами плакає?... Може, и вгадає...
 Може, найдетця дівоче 20
 Серце, карі очи,
 Що заплачуть на сі думи —
 Я більше не хочу.
 Одну слёзу зь очей карихъ —
 И панъ надъ панами! 25
 Думи мої, думи мої
 Лихо міні зь вами!

За карі очинята, За чорні брови Серце рвалося, сміялось, Виливало мову; Виливало якъ уміло :	5
За темні ночі, За вишневий садъ зелений, За степи, та за могили Що на Україні.	10
Серце мліло, не хотіло Співать на чужині, Не хотілось въ снігу, въ лісі Козацьку громаду Зъ будавами, зъ бунчуками Збирать на пораду.	15
Нехай думи козацькіі Въ Україні витають; Тамъ широко, тамъ весело Одъ краю до краю.... Якъ та воля, що минулась Дніпръ широкий — море, Степъ и степъ; ревуть пороги И могили, гори; Тамъ родилась гарцовала Козацькая воля;	20
Тамъ Хляштою, Татарами Засівала поле, Засівала трупомъ поле Поки не остило... Лігла спочить... а тимъ часомъ Виросла могила, А надъ нею орелъ чорний Сторожемъ літає И про неі добримъ людянь Кобзарі співають;	25
	30
	35

- Все співають, якъ діялось
 Смілі небораки,
 Бо дотепні... А я... а я
 Тільки вмію плакати,
 Тільки слёзи за Україну 5
 А слова не має....
 А за лихо... Та цуръ ёму
 Хто ёго не знає!
 А надто той що дивитця
 На людей душою. 10
 Пекло ёму на сімъ світі;
 А на тімъ...
- Журбою
- Не накличу собі долі,
 Коли такъ немаю; 15
 Нехай злидні живуть тридні
 Я їхъ заховаю,
 Заховаю змию люту
 Коло свого серця,
 Щобъ вороги небачили, 20
 Якъ лихо сміетця.
 Нехай думка, якъ той воронъ,
 Літає та криче;
 А серденько соловейкомъ
 Щебече тай плаче 25
 Нишкомъ — люде непобачуть,
 То й не засміютця...
 Не втрайте жъ мої слёзи,
 Нехай собі лютця,
 Чуже поле поливають 30
 Що дня и що ночи,
 Поки попи не засиплють
 Чужимъ піскомъ очи...
 Отъ таке то... а що робить?
 Журба не поможе. 35
 Хто жъ сироті завидує,
 Карай того Боже. —

Думи мої, думи мої, Квіти мої діти! Вироставъ васъ, доглядавъ васъ, — Де жъ мині васъ діти? Въ Україну идіть діти, Въ нашу Україну,	5
По-підъ тинню, сиротами, А я — тутъ загину. Тамъ найдете щире серце И слово ласкаве, Тамъ найдете щирю правду,	10
А ще, може, й славу... Привітай же, моя ненько, Моя Україно, Моїхъ дітокъ нерозумнихъ, Якъ своєю дитину.	15

ПЕРЕБЕНДЯ.

Перебендя старий, сліпий, —
Хто ёго не знає?
Вінъ усюди вештаєтця
Та на кобзі грає,
А хто грає, того знають 5
И дякують люде:
Вінъ імъ тугу розганяє,
Хоть самъ світомъ нудить.
По-підъ тинню сіромаха
И днює й ночує; 10
Нема ёму въ світі хати;
Недоля жартує
Надъ старою головою,
А ёму байдуже;
Сяде собі, заспіває: 15
„Ой не шуми, дуже!“
Заспіває, та й згадає,
Що вінъ сиротина,
Пожуритця, посумує,
Сидячи підъ тиномъ. 20

Оттакий-то Перебендя,
 Старий та химерний!
 Заспіває про Чалого —
 На Горлицю зверне;
 5
 Зъ дівчатами на вигоні —
 Гриця та веснянку,
 А у шинку съ паробками —
 Сербина, Шинкарку;
 Зъ жонатими на бенкеті
 10
 (Де свекруха злая) —
 Про тополю, лиху долю,
 А потімъ — У гаю;
 На базарі — про Лазаря,
 Або, щобъ те знали,
 15
 Тяжко-важко заспіває,
 Якъ Січъ руйновали.
 Оттакий-то Перебендя,
 Старий та химерний!
 Заспіває, засмієця,
 20
 А на слёзи зверне.

Вітеръ віє-повіває,
 По полю гуляє.
 На могилі кобзарь сидить
 Та на кобзі грає.
 25
 Кругомъ ёго степь, якъ море
 Широке, синіє;
 За могилою могила,
 А тамъ — тільки мріє.
 Сивий усъ, стару чуприну
 30
 Вітеръ розвіває;
 То приляже та послуха,
 Якъ кобзарь співає,
 Якъ серце смієця, сліпі очи плачуть...
 Послуха, повіє...

Старий заховавсь

Въ степу на могилі, щобъ нікто не бачивъ,
 Щобъ вітеръ по полю слова розмахавъ,
 Щобъ люде не чули, бо то Боже слово, 5
 То серце по волі зъ Богомъ розмовля,
 То серце щечече Господню славу,
 А думка край світа на хмарі гуля.
 Орломъ сизокрилимъ літає, ширяє,
 Ажъ небо блакитне широкими бе;
 Спочине на сонці, ёго запитає, 10
 Де воно ночує, якъ воно встає;
 Послухає моря, що воно говорить,
 Спита чорну гору: чого ти німа?
 И знову на небо, бо на землі горе,
 Бо на ій, широкій, куточка нема 15
 Тому, хто все знає, тому, хто все чує:
 Що море говорить, де сонце ночує.
 Ёго на сімъ світі нікто не прийма.
 Одинъ вінъ міжъ ними, якъ сонце високе
 Ёго знають люде, бо носить земля; 20
 А якъ-би почули, що вінъ одинокий
 Співа на могилі, зъ моремъ розмовля, —
 На Божее слово вони бъ насміялись,
 Дурнимъ би назвали, одъ себе бъ прогнали.
 „Нехай по надъ моремъ“, сказали бъ, „гуля!“ 25

Добре еси, мій кобзарю,
 Добре, батьку, робишь,
 Що співати, розмовляти
 На могилу ходишь!
 Ходи собі, мій голубе, 30
 Поки не заснуло

Твоє серце, та виспівуй,
Щобъ люде не чули.
А щобъ тебе не цурались,
Потурай імъ, брате!
Скачи, враже, якъ панъ каже
На то вінъ багатий.

5

Оттакий-то Перебендя,
Старий та химерний!
Заспівав весільної,
А на журбу зверне.

10

МОСКАЛЕВА КРИНИЦЯ.

Я. Г. КУХАРЕНКОВІ.

(на пам'ять 7 мая, 1857 року).

Не на Україні, а далеко —
Ажъ за Ураломъ, за Елскомъ,
Старий недобитокъ — варнакъ
Мині розказувавъ оттакъ
Про сю Криницю Москалеву; 5
А я, сумуючи, списавъ.
Та риѳму пищечкомъ додавъ, —
Та невеличку и дешеvu
(Звичайно, крадене!) зобгавъ
Тобі поему на помини, 10
Мій друже щирій, мій єдиний!

I.

Після великої зими,
За Катерини за Цариці,
Москаль ту викопавъ криницю,
А якъ вінъ викопавъ — то ми 15
Оце й розкажемо въ пригоді,
А ви записуйте: не шкодить
Такую річъ и записать —

- Бо се не казка, а билиця,
 Або бувальщина, сказать.
 Оттакъ пишїть: була криниця...
 Ні, не криниця, а село — 5
 Пишїть — давно колись було
 Міжи садами, при долині,
 Таки у насъ, на Україні,
 Було те Божее село.
 Въ селі тому вдова жила, 10
 А у вдови дочка росла
 И синъ малолітокъ.
 Добре мати дітокъ
 Багатоу: хвалить Бога
 Въ роскошахъ; а вбогій 15
 Вдові не до того:
 (Бо залили за шкуру сала —
 Трохи не пропала) —
 Думала ити въ черниці,
 Або утопитись, 20
 Такъ жаль маленькихъ дітокъ стало
 (Звичайне, мати! — що їй казать!)
 Та, може, ждався-таки їй зять,
 Бо вже Катруся підростала, —
 (Катрусєю вдовівна звалась), — 25
 Чи вікъ же їй продівувать,
 Зносити брівоньки ні за що?
 Хиба за те, що сирота?
 А красота-то красота!...
 Мій Боже милий! А трудяще, 30
 А чепурне, та роботяще,
 Та тихе... бачъ, и сирота,
 А всімъ була на-вдивовижу;
 Бувало, вигляне изъ хижі,
 Якъ тая квіточка зъ роси,
 Якъ тее сонечко зъ-за хмари: 35
 Весь похолону, не живий
 Стою, бувало...
 Ані кара,

Ні муки, кайдани,
 Ніже літа, сину,
 Тії сили не втомили...
 Оттакъ и загину, —
 Такъ и згину, — бо дивися: 5
 Смерті сподіваюсь,
 А ридаю, мовъ дитина,
 Тільки-що згадаю
 Катерину... Слухай, сину,
 Мій друже єдиний! 10
 Слухай добре, та записуй, —
 Та на Україні,
 Якъ Богъ тебе допроводить,
 То розкажи, сину,
 Що ти бачивъ диявола 15
 Своіми очима!...

II.

Такъ, бачишъ, дівонька отта
 Росла собі; и роботящий
 (Бо всюди сироти — ледащо)
 У наймахъ вирісь сирота, 20
 Неначе батькова дитина.
 Отожъ, той самий сирота
 У наймахъ, сякъ собі, то такъ,
 Придбавъ сірома грошенятъ,
 Одежу справивъ, жупанину, 25
 Та не відсіль и не відтілъ
 Купивъ садочокъ и хатину,
 Подякувавъ за хлібъ, за сіль
 И за науку добримъ людянь,
 Та до вдовівни навпростецъ 30
 Шелестъ за рушниками!...
 Не торгувались зъ старосами,
 Якъ те бува зъ багатирями,
 Не торгувавсь и панотець
 (На диво людянь та на чудо!) — 35

За три копи звінчавъ у будень,
 Безъ пихи, такъ, якъ довелось...
 Оттуть-то, годубе мій сизий,
 Оттуть-то й лихо почалось.

III.

Уже, либонь, після Покрова 5
 Вертався зъ дону я, та знову —
 (Бо я вже двічі посилавъ
 До дівчини за рушниками) —
 Послатъ и въ трейте міркувавъ, —
 Та съ чумаками, та зъ волами, 10
 Якъ разъ въ неділю на весілля
 До удовівни причвалавъ.
 Пропало, все добро пропало,
 Ані щітинки не зосталось!...
 Пропавъ и я, — та не въ шинку, 15
 А на кобилі... На віку
 Всі люде бачять лихо, сину;
 Але такого, мій єдиний,
 Такого лютого — ніхто,
 Ніхто и здаєка не бачивъ, 20
 Якъ я, лукавий! А тимъ часомъ
 Просохли очи у вдови:
 Неначе въ Бога за дверима,
 У зятя та въ сина
 Стара собі спочиває, 25
 А на Катерину,
 На дитя своє єдине,
 Тільки поглядає.
 А я въ шинку съ паницями
 Душу пропиваю, — 30
 Та й пропивъ! Запродавъ душу, —
 И душу и тіло:
 Тіло катові, а душу... —

О, Боже мій милий!
 Хотілося бь жить на світі,
 Та-ба! треба вчитись —
 Ще змалечку треба вчитись —
 Якъ на світі жити, 5
 А то битимуть, та й дуже!...
 Не знаю, мій друже,
 Чи сатана лихо коївъ,
 Чи я занедужавъ,
 Чи то мене злая доля 10
 Привела до того!...
 Таки й досі ще не знаю —
 Не знаю нічого...
 Знаю тільки, що тверезий,
 (Бо вже апі вина, 15
 Ні меди, ні оковита
 Не пилися, сину)!...
 Оттаке-то сподіялось!
 Вмеръ батько и мати,
 Чужі люде поховали, 20
 А я, мовъ проклятий,
 Мовъ Іуда одринутий
 И людьми и Богомъ,
 Тяняюся, ховаюся —
 И дійшло до того, 25
 Що я въ ночі підкравшися,
 Максимову хату
 (Бо ёго Максимомъ звали —
 Вдовиного зятя)
 Запаливъ! Згоріла хата... 30
 А душа проклята
 Не згоріла... моя душа,
 Мій друже, мій брате,
 Не згоріла, а зсталась —
 Тліє, й досі тліє... 35
 И коли вона зетліє,
 Коли одпочине, —
 Святий знає...

IV.

- Съ переляку
 Вмерла Катерина;
 А Максимъ на пожарище
 Та на попілище
 Подивився... нема ради!.. 5
 Тільки вітеръ свище
 У димарі та въ комині...
 Що тутъ въ світі діять,
 И що теперъ ёму почати?
 Подумавши, перехристивсь 10
 Та й зновъ пішовъ у наймити
 Голодні злидні годувати;
 Вдова осталась не сама,
 А зъ синомъ парубкомъ; жениги
 Ёго збиралась въ осени, 15
 Ажъ гулькь!... одъ матушки-цариці,
 Таки изъ самої столиці,
 Пришовъ указъ — лоби голять;
 Се въ перший разъ такий указъ
 Пришовъ зъ Московщини до насъ, 20
 Бо на Україні въ насъ бувало
 У козаки охочі йшли,
 А въ пікинери вербували —
 Та тежъ охочихъ... На селі
 Зібралася громада радить — 25
 Кого голять у москалі.
 Порадили громадою —
 И вдовиченка-ледащицю
 Забили въ скрепицю,
 Та й повезли до приёму! 30
 Онъ-яке творитця
 На сімъ світі, — яка правда
 У людей мій, смю!...

V.

„Ні вже“, каже, „добрі люде, Не такъ воно буде, Оттакъ хиба!“ Максимъ каже: „Які зъ мене люде У наймитахъ! Иду служитъ; Нехай“, каже, „вдовинъ синъ Та не стане підъ аршинъ, А я стану“	5
Изъ приёму Вернувся до дому, До матери, вдовиченко; А Максимъ зъ приёму Пішовъ собі у Москалі, Помолившись Богу.	10
Мині полегшало, — а съ чого, Съ чого полегшало мині? Съ того, що ворога не стало... Якого жъ ворога, мій Боже!	15
Моя пекельная душа Кого боялася? Максима! Ні, не Максима, а когось, Когось боялася проклята: Луциперові служила Та ёго й страшилась!...	20

VI.

Черезъ годъ, ото, й велика Зіма наступила; До зеленої неділі Бъ байракахъ бідли Сніги білі, — тоді жъ ото И Очаковъ брали Москалі; а Запорожжє	25 30
--	--------------------------

- Перше зруйнували.
 Розбрилося товариство...
 (А що то за люде
 Були тії Запорозці —
 Не було й не буде
 Такихъ людей!...) 5
- Підъ Очаковъ
 Погнали й Максима:
 Тамъ-то ёго скалічено,
 Та на Україну 10
 Повернено зъ одставкою, —
 Бачишъ, праву ногу,
 Чи то ліву, підстрелено...
 Мині не до того
 Було тоді: знову люта 15
 Гадина впилася
 Въ саме серце; кругомъ ёго
 Тричі обвилася,
 Якъ той и родъ... Що тутъ робить?
 Не дамъ собі ради; 20
 А Максимові кривому
 Нічого не вадить:
 Шкандибає на милиці
 И гадки не має:
 А въ неділеньку святую 25
 Мундиръ надіває,
 И медаль и хрестъ причепить,
 И заплете косу
 Та ще й борошномъ посипле....
 (Я не знаю й досі,
 На що воно Москалі ті 30
 Коси заплітали,
 Мовъ дівчата, та сватеє
 Борошно псували?...
 На играшку, я думаю — 35
 Такъ-собі, аби-то!)
 Ото жъ було, мовъ генераль,
 Максимъ сановито

Приберетця у неділю
 Та й пошкандибає
 У храмъ Божий; на криласі
 Стане та й співає
 Зъ дякомъ-таки, а то возме 5
 Та ще й прочитає
 Апостола середъ церкви
 (Вивчився читати
 У москаляхъ). Непевний бувъ
 Максимъ отой, брате, — 10
 Та трудящий, роботящий,
 Та тихий до того;
 Та ласкавий... було тобі
 Ніже анікого
 Не зачепить ніже діломъ, 15
 Ніже якимъ словомъ.
 „И талантъ и безталаннє
 Все“, каже, „відъ Бога
 Вседержителя святого,
 А більшъ ні відъ кого...“ 20
 Преблагий бувъ мужъ на світі
 Максимъ отой, сину;
 А я! а я!... не вимовлю,
 Моя ти дитино!...
 Я — вбивъ ёго!... Пострівай-лишь, 25
 Трохи одпочину,
 Та тоді вже....

VII.

Такъ ти кажешъ,
 Що бачивъ криницю
 Москалеву, що ще й досі 30
 Беруть зъ неї воду?
 И хрестъ, кажешъ, коло шаяку
 И досі Господній
 Стоить собі на роздолі;

- А не розказали
 Тобі люде тамъ нічого?...
 Вже повимірали
 Тії люде, мої свідки,
 Праведнії люде; 5
 А я й досі караюся
 И каратись буду
 Йїна тімъ світі...
 Ось послухай,
 Доводить до чого 10
 Сатана той душу нашу; —
 Якъ не схаменетця
 Та до Бога не вернетця —
 То такъ и ввіпетця
 Пазурами въ саме серце... 15
 Ось слухай же, сину,
 Про Максима праведного:
 Було не спочине
 Ніколи вінъ, а въ неділю,
 Або въ яке свято, 20
 Бере святий псалтирь въ руки
 Та й иде читати
 У садочокъ: (у садочку
 Тамъ, у холодочку —
 Катерину поховали...)
 Отожъ, у садочку,
 За упокой душі її
 Псалтирь прочитає,
 Потімъ собі тихесенько —
 Тихо заспіває 30
 „Со святими“, та й заплаче,
 А потімъ помяне...
 „О здорові“ тещу зъ синомъ, —
 И веселий стане:
 „Все одъ Бога“, — скаже собі: 35
 „Треба вікъ дожити!“
 Оттакий-то мужъ праведний
 Бувъ вінъ на сімъ світі;

А у будень, — то вінъ тобі
 Не посидить въ хаті —
 Все нишпорить по надвірю:
 „Треба роботати“,
 Було скаже по московські: 5
 „Ато, лежа въ хаті,
 Ще опухнешь.“ Та взявъ якось
 Заступъ и лопату,
 Та й пішовъ собі у поле
 Криницю копати. 10
 „Нехай“, каже, „колись люде
 Будуть воду пити,
 Та за мою грішну душу
 Господа молити“
 Вийшовъ въ поле, геть одъ шляху — 15
 У балку спустився,
 Та й викопавъ при долині
 Глибоку криницю.
 (Не самъ одинъ: толокою
 Їму помагати 20
 Й добрі люде приходили
 Криницю копати).
 И виложивъ цямриною
 И, надъ шляхомъ въ полі,
 Височенний хрестъ поставивъ: 25
 Зо всѣго роздоля
 Широкого було видно;
 Се, бачишь, для того,
 Щобъ знати було, що криниця
 Є коло дороги, 30
 Щобъ заходили зъ криниці
 Люде воду пити,
 Та за того, що викопавъ,
 Богу помолитись.

XIII.

А теперъ уже, — онъ бачишъ, Доходить до чого! — Що я стратить наміряюсь Максима святого...	5
Оттаке-то!... А за віщо? За те, за що Каївъ Убивъ брата праведного.	
— — — — —	
Чи то було у неділю, Чи въ якое свято, Слухай, сину, якъ навчає Сатана проклятий:	10
„Ходімъ“, кажу, „Уласовичъ, На твою криницю Подивитись.“ — „Добре“, каже —	15
„Ходімо напнитись Води зъ неї погожої.“ Та й пійшли обое, И відерце и віжечки	20
Понесли зъ собою. Отъ приходимъ до криниці; Я першъ подивився — Чи глибоко. „Власовичу“, —	
Кажу, — „потрудися Води достать: я не вмію.“	25
Вінъ и нахилився, Опускаючи відерце; А я... я за ноги Вхопивъ ёго, та й укинувъ	30
Максима святого У криницю....	
Оттаке-то Сотворивъ я, сину!... Такого ще не творилось Въ насъ на Україні!	35

Та й ніколи не створитця
 На всімъ світі, брате!...
 Всюди люде, а я одинъ —
 Дияволь проклятий!...

IX.

Черезъ тиждень вже витягли 5
 Максима зъ криниці,
 Та у балці й поховали;
 Чималу капицю
 Поставили громадою,
 А ёго криницю 10
 Москалевою назвали...

А я... пішовъ у гайдамаки
 Та на Сібірі й опинивсь,
 (Бо тутъ Сібіръ була колись)....
 И пропадаю, мовъ собака,
 Мовъ той Іуда... Помолись 15
 За мене Богу, мій ти сину,
 На тій преславній Україні,
 На тій веселій стороні....
 Чи не полегшає мниі?... 20

1857.

Новопетровська
 кріпость.

НАЙМИЧКА.

ПРОЛОГЪ.

У неділю въ-ранці рано
Поле крилося туманомъ;
У тумані, на могилі,
Якъ тополя, похилилась
Молодиця молодая. 5
Щось до лона пригортає
Та съ туманомъ розмовляє:

„Ой тумане, тумане —
Мій латаний талане!
Чому мене не сховаєшь 10
Оттуть середъ лану?
Чому мене не задавишь?
У землю не вдавишь?
Чому мині злої долі,
Чомъ віку не збавишь? 15
Ні, не дави, туманочку!
Сховай тільки въ полі,
Щобъ ніхто не знавъ, не бачивъ
Моєї недолі!...

Я не одна, — є у мене
 И батько, и мати....
 Є у мене.... туманочку,
 Туманочку, брате!...
 Дитя моє, мій синочку,
 Нехрищений сину! 5
 Не я тебе христитиму
 На лиху годину;
 Чужі люде христитимуть,
 Я не буду знати, 10
 Якъ и зовуть... Дитя моє!
 Я була багата....
 Не лай мене; молятимусь,
 Изъ самого неба
 Долю виплачу слёзами 15
 И пошлю до тебе.“

Пішла полемъ ридаючи,
 Въ тумані ховалась,
 Та крізь слёзи тихесенько
 Про вдову співала, 20
 Якъ удова въ Дунаєві
 Синівъ поховала:
 „Ой у полі могила:
 Тамъ удова ходила,
 Тамъ ходила гуляла, 25
 Трути-зілля шукала.
 Трути-зілля не найшла,
 Та синівъ двохъ привела,
 Въ китаечку повила
 И на Дунай однесла: 30
 „Тихий, тихий Дунай!
 „Моїхъ дітокъ забавляй.
 „Ти, жовтенький пісокъ!
 „Нагодуй моїхъ дітокъ;
 „Искупай, исновий, 35
 „И собою укрій!“

I.

- Бувъ собі дідъ и баба.
 Зъ давнёго давна, у гаї надъ ставомъ,
 У-двохъ собі на хуторі жили,
 Якъ діточокъ двое, — 5
 Усюди обое.
- Ще зъ-малечку у двохъ ягнята пасли,
 А потімъ побралися,
 Худоби діждалися, —
 Придбали хутіръ, ставъ и млинъ,
 Садокъ у гаї розвели 10
 И пасіку чималу, —
 Всёго надбали.
- Та діточокъ у їхъ Бігъ-ма,
 А смерть съ косою за плечима.
- Кто жъ їхъ старість привітає,
 15
 За дитину стане?
 Кто заплаче, поховає?
 Кто душу спомяне?
 Кто поживе добро честно,
 20
 Въ добрую годину,
 И згадає дякуючи,
 Якъ своя дитина?...
- Тяжко дітей годувати
 У безверхій хаті,
 25
 А ще гірше старітися
 У білихъ палатахъ, —
 Старітися, умірати,
 Добро покидати
 Чужимъ людямъ, чужимъ дітямъ
 30
 На сміхъ, на рострату!

II.

И дідь, и баба у неділю
 На приспі въ-двохъ собі сиділи
 Гарненько, въ білихъ сорочкахъ.
 Сіяло сонце въ небесахъ;
 А ні хмариночки, та тихо,
 Та любо, якъ у раі.
 Сховалося у серці лихо, 5
 Якъ звірь у темнімъ гаі.

Въ такімъ раі, чого бь, бачця,
 Старимъ сумувати?
 Чи то давне яке лихо 10
 Прокинулось въ хаті?
 Чи вчорашне, задавлене
 Зновъ заворушилось,
 Чи ще тільки заклоунулось —
 И рай запалило? 15
 Не знаю, що и після чого
 Старі сумують. Може, вже
 Отсе збіраютьця до Бога,
 Та хто въ далекою дорогу
 Імъ добре коней запряже?

„А хто насъ, Насте, поховає,
 Якъ помремо?“ 20

— „Богъ знає!

Я все отсе міркувала,
 Та ажъ сумно стало:
 Одинокі зостарілись... 25
 Кому понадбали
 Добра сѣго?...”

— „Стривай лишень!

Чи чуєшъ? щось плаче
 За ворітьми... мовъ дитина! 30
 Побіжімъ лишъ!.. Бачишъ?
 Я вгадувавъ, що щось буде!“

- И разом схопились
 Та до ворить... Прибігають —
 Мовчки зупинились.
 Передь самимъ перелазомъ
 Дитина сповита — 5
 Та й не туго, й новенькою
 Свитиною вкрита;
 Бо то мати сповивала —
 И літомъ укрила
 Останню свитиною!... 10
 Дивились, молились
 Старі мої. А сердешне
 Неначе благає:
 Випручало рученята
 Й до їх простягає 15
 Манюсінькі... и замовкло,
 Неначе не плаче,
 Тільки пхика.
- „А що, Насте?
 О й казавъ! Отъ, бачишь?
 Отъ и таланъ, отъ и доля,
 И не одинокі!
 Бери жъ лишень та сповивай...
 Ачъ яке, не вроку!
 Неси жъ въ хату, а я верхи 25
 Кинусь за кумами
 Въ Городище.“
- Чудно якось
 Дітця міжъ нами!
 Одинъ сина проклинає, 30
 Съ хати виганяє,
 Другий свічечку, сердешний,
 Потомъ заробляє
 Та ридаючи становить
 Передь образами — 35
 Нема дітей!... Чудно якось
 Дітця міжъ нами!

III.

Ажъ три пари на radoшахъ Кумівъ назбiрали, Та въ вечерi й охристили И Маркомъ назвали.	5
Росте Марко. Старi моi Не знають, де дiти, Де посадить, де положитъ И що зъ нимъ робити.	
Минає рiкъ. Росте Марко — И дiйна корова У розкошi купається.	10
Ажъ ось чорноброва, Та молода, бiлолиця Прийшла молодиця На той хутiръ благодатний	15
У найми проситця.	
„А що жъ?“ каже, „возьмiть; Насте.“ — „Возьмiмо, Трохиме, Бо ми старi, нездужаємъ, Та таки й дитина,	20
Хоча воно вже й пiдросло, Та все жъ таки треба, Коло ёго пiклуватись.“ — „Та воно-то треба, Бо й я свою вже часточку	25
Проживъ, слава Богу, — Пiдтоптався. Такъ що жъ, теперъ, Що вiзьмешъ, небого? За рiкъ, чи якъ?“	
— „А що дасте.“	30
— „Е, нi! треба знати. Треба, дочко, лiчить плату, Зароблену плату, Бо сказано: хто не лiчить, То той и не має.	35

Такъ оттакъ хиба, небого?
 Ні ти насъ не знаешъ,
 Ні ми тебе. А поживешъ,
 Роздивися въ хаті,
 Та й ми тебе побачимо — 5
 Отгоди й за плату.
 Чи такъ, дочко?“

— „Добре, дядьку.“
 — „Просимо жъ у хату.“

Поеднались. Молодиця 10
 Рада та весела,
 Ніби съ паномъ повінчалась,
 Закупила села.
 И у хаті, и на дворі,
 И коло скотини, 15
 У-вечері и въ-досвіта;
 А коло дитини
 Такъ и пада, ніби мати;
 Въ будень и въ неділю
 Головоньку ёму змие, 20
 Й сорочечку білу
 Що-день Божий надіває.
 Граєтця, співає,
 Робить возики, а въ свято,
 То й зъ рукъ не спускає. 25
 Дивуютця старі мої
 Та молатця Богу.
 А наймичка невсипуца
 Що-вечіръ, небога,
 Свою долю проклинає, 30
 Тяжко-важко плаче;
 И ніхто того не чує,
 Не знає й не бачить,
 Опрічъ Марка маленького.
 Такъ воно не знає, 35
 Чого наймичка слёзами
 Ёго умиває.

Не зна Марко, чого вона Такъ ёго цілує, — Сама не ззість и не допе, Ёго нагодує.	
Не зна Марко, якъ въ колиці Часомъ середъ ночи Прокинетця, ворухнетця, — То вона вже скочить И укріе й перехристить, Тихо заколише :	5 10
Вона чує съ тії хати, Якъ дитина дише. Въ-ранці Марко до наймички Ручки простягає И мамою невсипушу Ганну величає . . .	15
Не зна Марко, росте собі, Росте, виростає.	

IV.

Чимало лігъ перевернулось, Води чимало утекло; И въ хутіръ лихо завернуло, И слізъ чимало принесло. Бабусю Настю поховали И ледве-ледве одволяли Трохима діда. Прогуло Прокляте лихо, та й заснуло. На хутіръ знову благодать Зъ-за гаю темного вернулась До діда въ хату спочивать.	20 25
--	----------

- Уже Марко чумакує
 И въ осени не ночує
 Ні підъ хатою, ні въ хаті....
 Кого-небудь треба сватать.
 „Кого жъ би тутъ?“ старий дума 5
 И просить поради
 У наймички. А наймичка
 До царівни бз рада
 Слатъ старости: „Треба Марка
 Самого спитати.“ 10
 — „Добре, дочко, спитаємо,
 Та й будемо сватать.“
- Роспитали, порадились,
 Та й за старостами
 Пішовъ Марко. Вернулися 15
 Люде зъ рушниками,
 Зъ святимъ хлібомъ обміненимъ.
 Панну у жупані,
 Таку кралю висватали,
 Що хочъ за гетьмана, 20
 То не соромъ. Оттаке-то,
 Диво запопали!
- „Спасибі вамъ.“ старий каже.
 „Теперь, щобъ ви знали,
 Треба краю доводити, 25
 Коли й де вінчати,
 Та й весілле. Та ще ось що:
 Хто въ насъ буде мати?
 Не дожила моя Настя!...“
 Та й заливсь слёзами. 30
 А наймичка, у порогу,
 Вхопилась руками
 За одвірокъ, та й зомліла.
 Тихо стало въ хаті;
 Тільки наймичка шептала: 35
 „Мати... мати... мати!“

V.

Черезъ тиждень молодиці
 Коровай місили
 На хуторі. Старий батько
 Зъ усієї сили
 Зъ молодицями танцює 5
 Та двірѣ вимітає;
 Та прохожихъ, проїжжачихъ
 У двірѣ закликає,
 Та вареною частує,
 На весілле просить. 10
 Знай бігає, а самого
 Ледве ноги носять.
 Скрізь гармидерѣ та реготня,
 Вѣ хаті и на дворі.
 И жолоби викотили 15
 Зъ нової комори.
 Скрізь пораннє: печуть, варять,
 Вимітають миють....
 Та все чужі. Де жъ наймичка?
 На прощу у Києвъ 20
 Пішла Ганна. Благовъ старий,
 А Марко ажъ плакавъ,
 Щобъ була вона за матірѣ.
 „Ні. Марку, ні яко
 Мині матірю сидіти: 25
 То багаті люде,
 А я наймичка... ще й съ тебе
 Сміятися будуть.
 Нехай Богъ вамъ помагає!
 Пійду помодюся 30
 Усімъ святимъ у Києві,
 Та й знову вернуся
 Вѣ вашу хату, якъ приймете
 Поки маю сили,
 Трудитимусь...“ 35

Чистимъ серцемъ

Поблагословила
Свого Марка... заплакала
И пішла за ворота.

Розвернулося весілле.	5
Музикамъ робота	
И підковамъ. Вареною	
Столи й лави миють.	
А наймичка шкандибає,	
Поспішає въ Києвъ.	10
Прійшла въ Києвъ — не спочила,	
У міщанки стала,	
Нанялася носить воду,	
Бо грошей не стало	
На акафистъ у Варвари.	15
Носила-носила,	
Кіпъ изъ вісімъ заробила	
Й Маркові купила	
Святу шапочку въ печерахъ	
У Йвана святого,	20
Щобъ голова не боліла	
Въ Марка молодого;	
И перстеникъ у Варвари	
Невістці достала,	
И, всімъ святимъ поклонившись,	25
Додому верталась.	

Вернулася. Катерина	
И Марко зостріли	
За ворітьми, ввели въ хату	
Й за стіль посадили;	30
Наповали й годували,	
Про Києвъ питали,	
И въ комнаті Катерина	
Одпочить послала.	

„За що вони мене любять?
 За що поважають?
 О Боже мій милосердний!
 Може, вони знають....
 Може, вони догадались....
 Ні, не догадались....
 Вони добрі....“

5

И наймичка

Тяжко заридала.

VI.

Трічи крига замерзала, 10
 Трічи роставала,
 Трічи наймичку у Києвъ
 Катря провожала,
 Такъ якъ матірѣ; и въ четвертий
 Провела небогу 15
 Ажъ у поле, до могили,
 И молила Бога,
 Щобъ швиденько верталася,
 Бо безъ неї въ хаті
 Якось сумно, ніби мати 20
 Покинула хату.

Після Пречистої въ неділю,
 Та після Першої, Трохимъ
 Старий сидівъ въ сороці білій,
 Въ брилі. на присні. Передъ імъ 25
 Зъ собакою унучокъ грався,
 У внучка въ юбку одяглась
 А Катрину и ніби йшла
 До діда въ гості. Засміявсь
 Старий и внучку привітавъ. 30
 Неначе справді молодичю.

„А де жь ти діла паляницю?
 Чи, може, вь лісі хто одняв?
 Чи по-просту — забула взяти?...
 Чи, може, й не напекла?
 Е, соромъ, соромъ, лепська мати!“
 Ажъ зиркъ. — и наймичка ввійшла
 На двіръ. Побігъ стрічати
 Зъ онуками свою Ганну.
 „А Марко вь дорозі?“
 Ганна діда питалася. 10
 — „Вь дорозі ще й досі.“
 — „А я ледве доплелася
 До вашої хати.
 Не хотілось на чужині
 Одній умірати! 15
 Колибъ Марка діждатися...
 Такъ щось тяжко стало!“
 И внучатамъ изъ клуночка
 Гостінці виймада: 20
 И хрестики, й дукачики,
 Й намиста разочокъ
 Ориночці, и червоний
 Зъ фольги образочокъ,
 А Карпові солowejка 25
 Та кониківъ пару,
 И четвертий уже перстень
 Святої Варвари
 Катерині, а дідові
 Изъ воску святого 30
 Три свічки; а Маркові
 И собі нічого
 Не принесла: не купила,
 Бо грошей не стало.
 А заробить нездужала.
 „А ось ще осталось 35
 Півъ-бубличка!“
 Й по шматочку
 Дітямъ розділила.

VII.

Ввійшла въ хату. Катерина
 Їй ноги умила
 Їй полудновать посадила.
 Не пила й не іла
 Моя Ганна. 5

„Катерино!
 Коли въ насъ неділя?“
 — „Після завтра.“
 — „Треба буде

Акафистъ наняти 10

Миколаєві святому
 Їй на часточку дати;
 Бо щось Марко забарився...
 Може, де въ дорозі
 Занедужавъ, сохрانی Боже!“ 15

Їй покапали слези
 Зъ старихъ очей замученихъ.
 Ледве-ледве встала
 Изъ-за стола.

„Катерино!“ 20

Не та вже я стала:
 Зледащіла, нездужаю
 И на ноги встати.
 Тяжко, Катре, умірати
 Въ чужій теплій хаті!“ 25

Занедужала небога.
 Уже й причащали,
 Їй маслосвятіе служили, —
 Ні, не помагало,
 Старий Трохимъ по надвірю,
 Мовъ убитий, ходить. 30

Катерина зъ болящої
 И очей не зводитьъ ;
 Катерина коло неї
 И днює и ночує. 5
 А тимъ часомъ сичи въ-ночі
 Не добре віщують
 На коморі. Болящая
 Що-день , що-година ,
 Ледве чути , питаєтця : 10
 „Доню Катерино!
 Чи ще Марко не приїхавъ ?
 Отъ , якъ-би я знала ,
 Що діждуся , що побачу ,
 То ще бъ подождала!“

VIII.

Иде Марко съ чумаками , 15
 Идучи співає ,
 Не поспіша до господи —
 Воли попасає.
 Везе Марко Катерині 20
 Сукна дорогого ,
 А батькові шитий поясъ
 Шовку червоного ,
 А наймицці ка очіпокъ
 Парчи золотої
 И червону добру хустку 25
 Зъ білою габою ,

А діточкамъ черевички,
 Фигъ та винограду,
 А всімъ въ купі червоного
 Вина съ Царіграду
 Відеръ съ трое у барилі,
 И кавяру зъ Дону, —
 Всёго везе, та не знає,
 Що дієтця дома!

5

Иде Марко, не журитця.
 Прийшовъ — слава Богу!
 И ворота одчиняє,
 И молитця Богу.
 „Чи чуєшъ ти, Катерино?
 Біжи зустрічати!
 Уже прийшовъ! біжи швидче!
 Швидче веди въ хату!...
 Слава тобі, Спасителю!
 Насилу діждала!“
 И Отче нашъ тихо-тихо,
 Мовъ крізь сонъ, читала.

01
15
20

Старий воли випрягає,
 Занози ховає
 Мережані, а Катруся
 Марка оглядає.
 „А де жъ Ганна, Катерино?
 Я пакъ и байдуже!
 Чи не вмерла?“

25

— „Ні, не вмерла,
 А дуже нездужа.
 Ходімъ лишень въ малу хату,
 Поки випрягає
 Воли батько: вона тебе,
 Марку, дожидає.“

30

- Ввійшовъ Марко въ малу хату
 И ставъ у порогу...
 Ажъ злякався. Ганна шепче:
 „Слава.... слава Богу!
 Ходи сюди, не лякайся... 5
 Війди, Катре, съ хати:
 Я щось маю роспитати,
 Де-що розказати.“
- Вийшла съ хати Катерина,
 А Марко схилився 10
 До наймички у голови.
 „Марку! подивися,
 Подивися ти на мене:
 Бачь, якъ я змарніла?
 Я не Ганна, не наймичка,
 Я....“ 15
 Та й заніміла.
 Марко плакавъ, дивувався.
 Зновъ очи відкрила,
 Пильно, нильно подивилась — 20
 Слѣзи покотились.
 „Прости мене! Я каралась
 Весь вікъ въ чужій хаті...
 Прости мене, мій синочку!
 Я.... я твоя мати.“ 25
 Та й замовкла....
 Зомлівъ Марко,
 Й земля задрижала.
 Прокинувся... до матери —
 А мати вже спала! 30

КАТЕРИНА.

I.

Кохайтесь, чорнобріві,
Та не зь Москалями,
Бо Москалі — чужі люде,
Роблять лихо зь вами. 5
Москаль любить жартуючи,
Жартуючи кине;
Піде вь свою Московщину,
А дівчина гине....
Якь-би сама, ще бь нічого,
Ато й стара мати, 10
Що родила на світь Божий,
Мусить погибати.
Серце вяне співаючи,
Коли знає, за що;
Люде серця не спитають,
А скажуть — ледащо! 15
Кохайтесь жь чорнобріві,
Та не зь Москалями,
Бо Москалі — чужі люде,
Сміютця надь вами. 20

Не слухала Катерина
Ні батька, ні немьки,
Полюбила Москалика,
Якь знало серденько.

Полюбила молодого, Въ садочокъ ходила, Поки себе, свою долю Такъ занастила.	5
Кличе мати вечеряти, А донька не чує; Де жартує зъ Москаликомъ, Тамъ и заночує. Не дві noci карі очи Любо цілувала,	10
Поки слава на все село Недобрая стала. Нехай собі злі люди Що хотять говорять: Вона любить и не чує, Що вкралося горе.	15
Прийшли вісти недобрі — Въ похідъ затрубили. Пішовъ Москаль въ Туреччину; Катрусю накрили.	20
Не счулася, та й байдуже, Що коса покрита: За милого, якъ співати, Любо потужити	25
Обіщався чорнобривий, Коли не загине, Обіщався вернутися. Тоді Катерина Буде собі Московкою, Забудетця горе;	30
А поки що, нехай люди Що хотять говорять Не журитця Катерина — Слізоцьки втирає, Що дівчата на улиці Безъ неї співають.	35
Не журитця Катерина — Вмиетця слізою,	

Візьме відра, о-півъ-ночи,
 Піде за водою,
 Щобъ вороги не бачили;
 Прийде до криниці,
 Стане собі підъ калину,
 Заспіває Гриця. 5
 Виспівує, вимовляє,
 Ажъ калина плаче.
 Вернулася — и раденька,
 Що ніхто не бачивъ. 10
 Не журитця Катерина
 И гадки не має —
 У новенькій хустиночці
 Въ вікно виглядає.
 Виглядає Катерина.... 15
 Минуло півъ року;
 Занудило коло серця,
 Заколело въ боку.
 Не здуває Катерина,
 Ледве-ледве дише.... 20
 Вичувяла та въ запечку
 Дитину колише.
 А жіночки лихо дзвонять,
 Матері глузують,
 Що Москалі вертаютьця,
 Та въ неї ночують: 25
 „Въ тебе дочка чорнобріва,
 Та ще й не єдина,
 А муштрує у запечку
 Московського сина. 30
 Чорнобрівого придбала....
 Мабуть, сама вчила....“
 Бодай же васъ, цокотухи,
 Та злидні побили!

. 35

Катерино, серце мое!
 Лишенько съ тобою!
 Де ти въ світі подінесся
 Зъ малимъ сиротою?
 Хто спитає, привітає,
 Безъ милого въ світі?
 Батько, мати — чужі люде,
 Тяжко зъ ними жити!

5

Вичуняла Катерина,
 Одсуне квартиру,
 Поглядає на улицю,
 Колише дитинку;
 Поглядає — нема, нема...
 Чи то жъ и не буде?
 Пішла бъ въ садокъ поплакати.
 Такъ дивлятця люде.
 Зайде сонце — Катерина
 По садочку ходить.
 На рученькахъ носить сина,
 Очиці поводить:
 „Оттуть зъ муштри виглядала,
 Оттуть розмовляла,
 А тамъ... а тамъ... сину, сину!“
 Та й не доказала.

10

15

20

Зеленіють по садочку
 Черешні та вишні:
 Якъ и перше виходила,
 Катерина вийшла.
 Вийшла, та вже не співає,
 Якъ перше співала.
 Якъ Москаля молодого
 Въ вишникъ дожидала
 Не співає чорнобріва,
 Кляне свою долю.
 А тимъ часомъ вороженьки
 Чинять свою волю —

25

30

35

Кують речі недобрі. Що має робити? Як-би милий чорнобрівий, Умів би спинити....	
Такъ далеко чорнобрівий, Не чує, не бачить, Якъ вороги сміютця їй, Якъ Катруся плаче.	5
Може, вбитий чорнобрівий За тихимъ Дунаємъ; А може — вже въ Московщині Другую кохає!	10
Ні, чорнявий не убитий, Вінъ живий, здоровий.... А де жъ найде такі очі, Такі чорні брови?	15
На край світа, въ Московщині, По тімъ боці моря, Нема нігде Катерини; Та здалась на горе!	20
Вміла мати брови дати, Карі оченята, Та не вміла на сімъ світі Щастя-долі дати.	25
А безъ долі біле личко — Якъ квітка на полі: Пече сонце, гойда вітеръ, Рве всякий по волі.	
Умивай же біле личко Дрібними слёзами, Бо вернулись Москалик Іншими шляхами.	30

II.

Сидить батько кінець стола, На руки схилився; Не дивитця на світъ Божий:	35
--	----

Тяжко зажурився.
 Коло ёго стара мати
 Сидить на ослоні,
 За слёзами ледве-ледве
 Вимовляє доні: 5
 „Що весілле, доню моя?
 А де жь твоя пара?
 Де світилки зь друженьками,
 Старости, бояре?
 Въ Московщині, доню моя! 10
 Иди жь їхъ шукати,
 Та не кажи добримъ людямъ,
 Що є въ тебе мати.
 Проклятий часъ-годинонька,
 Що ти народилась! 15
 Якъ-би знала, до східъ сонця
 Була бь утопила....
 Здалась тоді бь ти гадині,
 Теперъ — Москалеві....
 Доню моя, доню моя, 20
 Цвіте мій рожевий!
 Якъ ягодку, якъ пташечку,
 Кохала, росила
 На лишенько.... Доню моя,
 Що ти наробила?.. 25
 Оддячила!.. Иди жь, шукай
 У Москві свекрухи.
 Не слухала моіхъ річей,
 То її послухай. 30
 Иди, доню, найди її,
 Найди, привітайся,
 Будь щаслива въ чужихъ людахъ,
 До насъ не вертайся!
 Не вертайся, дитя мое,
 Зь далекого краю.... 35
 А хто жь мою головоньку
 Безъ тебе сховає?
 Хто заплаче надо мною,

- Якъ рідна дитина?
 Хто посадить на могилі
 Червону калину?
 Хто безъ тебе грішну душу
 Поминати буде? 5
 Доню моя, доню моя,
 Дитя мое любе?
 Иди одъ насъ....“
Ледве-ледве
- Поблагословила: 10
 „Богъ съ тобою“ та якъ мертва,
 На ділъ повадилась....
- Обіззався старий батько:
 „Чого ждешъ, небого?“
 Заридала Катерина, 15
 Та бухъ ёму въ ноги:
 „Прости мині, мій батечку,
 Що я наробила!
 Прости мині, мій голубе,
 Мій соколе милий!“ 20
 — „Нехай тебе Богъ прощасъ
 Та добріи люде;
 Молись Богу та йди собі —
 Мині легше буде.“ 25
 Ледве встала, поклонилась,
 Вийшла мовчки съ хати;
 Осталися сиротами
 Старий батько й мати.
- Пішла въ садокъ у вишневий,
 Богу помолилась, 30
 Взяла землі підъ вишнею,
 На хрестъ почипила;
 Промовила: „Не вернуса!
 Въ далекому краю,
 Въ чужу землю, чужі люде 35
 Мене заховаютъ:
 А своєї ся крихотка

Надо мною ляже,
 Та про долю, мое горе,
 Чужимъ людямъ скаже ...
 Не розкажуй, голубонько!
 Де бъ ні заховали,
 Щобъ грішної на сімъ світі
 Люде не займали.
 Ти не скажешъ... ось хто скаже,
 Що я ёго мати!
 Боже ти мій!.. лихо мое!
 Де мині сховатись?
 Заховаюсь, дитя мое,
 Сама підъ водою,
 А ти гріхъ мій спокутуешъ
 Въ людяхъ сиротою,
 Безбатченкомъ!...“

Пішла селомъ,

Плаче Катерина;
 На голові хустиночка,
 На рукахъ дитина.
 Вийшла зъ села — серце ниве;
 Назадъ подивилась,
 Покивала головою,
 Та й заголосила.
 Якъ тополя, стала въ полі
 При битій дорозі;
 Якъ роса та до східъ сонця,
 Покапали слёзи.
 За слёзами за гіркими
 И світа не бачить,
 Тільки сина пригортає,
 Цілує та плаче.
 А воно якъ янгелятко,
 Нічого не знає,
 Маленькими ручицями
 Пазухи шукає.
 Сідо сонце, зъ за діброви

- Небо червоніє ;
 Утерлася, повернулася,
 Пішла тільки мріє.
 Въ селі довго говорили
 Де чого багато, 5
 Та не чули вже тихъ річей
 Ні батько, ні мати
- Оттаке-то на сімъ світі
 Роблять людямъ люде!
 Того вьжуть, того ріжуть, 10
 Той самъ себе губить
 А за віщо? Святий знає.
 Світъ, бачця, широкий,
 Та нема де прихилитись
 Въ світі одинокимъ. 15
 Тому доля запродала
 Одъ краю до краю,
 А другому оставила
 Те, де заховують. 20
 Де жъ ті люде, де жъ ті добрі,
 Що серце збиралось
 Зъ ними жити, їхъ любити?
 Пропали, пропали!
 Єсть на світі доля,
 А хто її знає? 25
 Єсть на світі воля,
 А хто її має?
 Єсть люде на світі —
 Срібломъ-золотомъ ссяють.
 Здаєця, панують, 30
 А долі не знають, —
 Ні долі, ні волі!
 Зъ нудьгою та зъ горемъ
 Жупанъ надівають,
 А плакати — соромъ. 35
 Возьміть срібло-злото
 Та будьте багаті,

А я візьму слёзи —
 Лихо вливати;
 Затоплю недолю
 Дрібними слёзами,
 Затопчу неволю 5
 Босими ногами!
 Тоді я веселий,
 Тоді я багатий,
 Якъ буде серденько
 По волі гуляти! 10

III.

Кричать сови, спить дїброва,
 Зірочки сияють,
 По-надъ шляхомъ, щирцею,
 Ховрашки гуляють.
 Спочивають добрі люде, 15
 Що кого втомило:
 Кого — щасте, кого — слёзи,
 Все нічка покрила.
 Всіхъ покрила темнісінька,
 Якъ діточокъ мати; 20
 Де жъ Катрусю пригорнула:
 Чи въ лісі, чи въ хаті?
 Чи на полі підъ копою
 Сина забавляє,
 Чи въ дїброві сь підъ колоди 25
 Вовка виглядає?
 Бодай же васъ, чорні брови,
 Нікому не мати,
 Коли за васъ таке лихо
 Треба одбувати! 30
 А що дальше спіткаєтця?
 Буде лихо, буде!
 Зострінутця жовті піски
 И чужні люде;

- Зострінетця зіма люта....
 А той чи зостріне,
 Що пізнає Катерину,
 Привітає сина?
 Зъ нимъ забула бъ чорнобріва 5
 Шляхи, піски, горе:
 Вінъ, якъ мати, привітає, —
 Якъ братъ, заговорить....
- Побачимо, почуємо.... 10
 А поки — спочину,
 Та тимъ часомъ роспитаю
 Шляхъ на Московщину.
 Далекий шляхъ, панибрати,
 Знаю, ёго знаю!
 Ажъ на серці похолоне, 15
 Якъ ёго згадаю.
 Попомірявъ и я колись —
 Щобъ ёго не мірять!...
 Росказавъ би про те лихо,
 Та чи то жъ повірять! 20
 „Бреше“, скажуть, „сякий-такий!
 (Звичайно не въ очи),
 А такъ тільки несе мову
 Та людей морочить.“
 Правда ваша, правда, люде! 25
 Та й на що те знати,
 Що слёзами передъ вами
 Буду виливати?
 На що воно? У всякого
 И свого чимало.... 30
 Цуръ же ёму!... А тимъ часомъ
 Кете лишъ кресало
 Та тютюну, щобъ, знаєте,
 Дома не журились.
 А то лихо розказувать, 35
 Щобъ бридке приснилось!
 Нехай ёго лихий візьме!

Лучче жь поміркую,
Де-то, моя Катерина
Зь Ивасемь мандрує.

За Києвомь, та за Дніпромь, По-підь темнимь гаємь.	5
Идуть шляхомь чумаченьки. Пугача співають.	
Иде шляхомь молодиця, Мусить бути съ прощи.	10
Чого жь смутна невесела, Заплакані очи?	
У латаній свитиночці, На плечахь торбина,	
Вь руці ціпокь, а на другій Заснула дитина.	15
Зострілася съ чумаками, Закрила дитину,	
Питаєтця: „Люде добрі, Де шляхь вь Московщину?“	
— „Вь Московщину? отцей самий. Далеко, небого?“	20
— „Вь саму Москву. Христа ради, Дайте на дорогу!“	
Бере шага, ажь труситця: Тяжко ёго брати!...	25
Та й на віщо?.. А дитина? Вона жь ёго мати!	
Заплакала, пішла шляхомь, Вь Броваряхь спочила,	30
Та синові за гіркого Медяникь купила.	
Довго, довго сердешная Все йшла та питала:	
Було й таке, що підь тиномь Зь синомь ночувала...	35

- Бачъ, на що здалися карі очевята:
 Щобъ підъ чужимъ тиномъ слёзи виливать!
 Отожъ-то дивітця та кайтесь, дівчата,
 Щобъ не довелося Москала шукать!
 Щобъ не довелося, якъ Катря шукає.... 5
 Тоді не питайте, за що люде-лають,
 За що не пускають въ хату ночувать.
 Не питайте, чорнобріві,
 Бо люде не знають;
 Кого Богъ кара на світі, 10
 То й вони карають....
 Люде гнутця, якъ ті лози,
 Куди вітеръ віє.
 Сиротині сонце світить
 (Світить, та не гріє) — 15
 Люде бъ сонце заступили,
 Якъ-би мали силу,
 Щобъ сироті не світило,
 Слёзи не сушило.
 А за віщо, Боже милий! 20
 За що світомъ нудить?
 Що зробила вона людамъ,
 Чого хотять люде?
 Щобъ плакала!.., Серце мов!
 Не плачъ, Катерино, 25
 Не показуй людамъ слёзи,
 Терпи до загину!
 А щобъ личко не марніло
 Съ чорними бровами, —
 До східъ сонця, въ темнімъ лісі 30
 Умийся слёзами.
 Умнесья — не побачять,
 То й не засміютця;
 А серденько одпочине,
 Поки слёзи лютця. 35

.

Де жь Катруся блудить ?
 По-під тинню ночувала,
 Раненько вставала,
 Поспішала вь Московщину ;
 Ажъ гулькь — зима впала. 5
 Свище полемь заверюха,
 Иде Катерина
 У личакахъ — лихо тяжке ! —
 И вь одній свитині.
 Иде Катря, шкандибае ; 10
 Дивитця — щось мріє....
 Либонь идуть Москалики....
 Лихо!.. серце мліє....
 Полетіла, зострілася,
 Пита: „Чи немає 15
 Мого Йвана чорнявого?“
 А ті: „Ми не знаємь.“
 И, звичайно, якъ Москалі,
 Сміютця, жартують:
 „Ай да баба! ай да наши! 20
 Каво не надують!“
 Подивилась Катерина,
 „И ви, бачу, люде!
 Не плачъ, сину, мое лихо!
 Що буде, то й буде. 25
 Піду дальше — більшь ходила....
 А може й зостріну;
 Оддамъ тебе, мій голубе,
 А сама загину.“

Реве, стогне хуртовина, 30
 Котить, верне полемь ;
 Стоить Катря середъ поля,
 Дала слѣзамъ волю.
 Утомилась заверюха,
 Де-де позіхае ; 35
 Ще бь плакала Катерина,
 Та слізъ більшь немає.

Подивилась на дитину: Умите слезою, Червоніє, як квіточка Въ-ранці підь росою. Усміхнулась Катерина,	5
Тяжко усміхнулась: Коло серця — якъ гадина Чорна повернулась. Кругомъ мовчки подивилась; Бачить — лісь чорніє, А підь лісомъ, край дороги, Либонь курінь мріє. „Ходімъ, сину, смеркаєтця, Коли пустять въ хату; А не пустять, то й на дворі Будемъ ночувати. Підь хатою започуємъ, Сину мій Іване! Де жъ ти будешъ ночувати, Якъ мене не стане? Съ собаками, мій синочку, Кохайся на дворі! Собаки злі, покусують, Та не заговорять, Не розкажуть сміючися.... Съ псами їсти й пити.... Бідна моя головонько! Що мині робити?«	10 15 20
.....	30

IV.

.....
Реве, свище заберюха.
По лісу завило;

Якъ те море, біде поле
 Снігомъ покотилось.
 Вийшовъ съ хати карбівничий,
 Щобъ лісь оглядіти,
 Та де тобі, таке лихо, 5
 Що не видно й світа.
 „Еге, бачу, яка фуга!
 Цуръ же ёму зъ лісомъ!
 Піти въ хату.... Що тамъ таке?
 Отъ їхъ до-сто-біса! 10
 Недобра їхъ розносила,
 Мовъ справді за діломъ.
 Ничипоре! дивись лишень,
 Які побілілі!“
 — „Що, Москалі?... Де Москалі?“ 15
 — „Що ти? схаменися!“
 — „Де Москалі, лебедики?“
 — „Та онъ, подивися.“
 Полетіла Катерина 20
 И не одяглася.
 „Мабуть, добре Московщина
 Въ тямку їй далася!
 Бо у ночі тільки й знає,
 Що Москаля кличе.“
 Черезъ пенъки, заметами, 25
 Летить, ледве дише.
 Боса стала середъ шляху,
 Втерлась рукавами.
 А Москалі їй назустрічъ,
 Якъ одинъ, верхами. 30
 „Лихо мое! доле моя!“
 До їхъ.... коли гляне —
 Попереду старший іде.
 „Любий мій Иване!
 Серце мое коханев!
 Де ти такъ барився?“ 35
 Та до ёго.... за стремена....
 А вінъ подивився,

Та шпорами коня въ боки.
 „Чого жъ утікаешъ?
 Хиба забувъ Катерину?
 Хиба не пізнаешъ?
 Подивися, мій голубе, 5
 Подивись на мене:
 Я Катруся твоя люба.
 На що рвешъ стремена?“
 А вінъ коня поганяє,
 Ніби-то й не бачить. 10
 „Пострівай же, мій голубе!
 Дивись — я не плачу.
 Ти не пізнавъ мене, Іване?
 Серце, подивися,
 Єй же Богу, я Катруся!“ 15
 — „Дура, а тв'язися!
 Вазьміте прочь безумную!“
 — „Боже мій! Іване!
 И ти мене покидавшъ?
 А ти жъ присягався!“ 20
 — „Вазьміте прочь! Что жъ ви стали?
 — „Кого? мене взятъ?
 За що жъ, скажи, мій голубе?
 Кому хочъ оддати
 Свою Катрю, що до тебе 25
 Въ садочокъ ходила, —
 Свою Катрю, що для тебе
 Сина породила?
 Мій батечку, мій братіку!
 Хочъ ти не цурайся! 30
 Наймичкою тобі стану....
 Зъ другою кохайся....
 Съ цілимъ світомъ.... Я забуду,
 Що колись кохалась,
 Що одъ тебе сина мала, 35
 Покриткою стала....
 Покриткою.... який соромъ!
 И за що я гину!

Покинь мене, забудь мене,
 Та не кидай сина.
 Не покинешь?.. Серце мое,
 Не втікай одь мене....
 Я винесу тобі сина.“ 5
 Кинула стремена
 Та въ хатину. Вертається,
 Несе ёму сина.
 Несповита, заплакана
 Сердешна дитина. 10
 „Ось-де воно, подивися!
 Де жь ти? заховався?
 Утікь!... нема!... Сина, сина
 Батько одцурався!
 Боже ти мій!... Дитя моє! 15
 Де дінусь съ тобою?
 Москалики! голубчики!
 Возьміть за собою;
 Не цурайтесь, лебедики;
 Воно сиротина; 20
 Возьміть ёго та оддайте
 Старшому за сина.
 Возьміть ёго.... бо покину,
 Якъ батько покинувъ, —
 Бодай ёго не кидала 25
 Лихая година!
 Гріхомъ тебе на світъ Божий
 Мати породила;
 Виростай же на сміхъ людямъ!“
 На шляхъ положила. 30
 „Оставайся шукать батька,
 А я вже шукала.“
 Та въ лісь зъ шляху, якъ навісма!
 А дитя осталося,
 Плаче бідне.... А Москалямъ 35
 Байдуже; минули.
 Воно й добре; та на лихо
 Лісянчи почули.

Біга Катря боса лісомъ ,
 Біга та голосить ;
 То проклина свого Йвана ,
 То плаче , то просить .
 Вибігає на возліссє ; 5
 Кругомъ подивилась ,
 Та въ яръ біжить середъ ставу
 Мовчки опинилась .
 „Прийми , Боже , мою душу ,
 А ти — мое тіло !“ 10
 Шубовствъ въ воду ! . . . По-підъ лёдомъ
 Геть загуркотіло .

Чорнобріва Катерина
 Найшла , що шувала .
 Дунувъ вітеръ по надъ ставомъ 15
 И сліду не стало .

То не вітеръ , то не буйний ,
 Що дуба ламає :
 То не лихо , то не тяжке ,
 Що мати вмірає : 20
 Не сироти малі діти ,
 Що неньку сховали :
 Імъ осталась добра слава ,
 Могила осталась .
 Засміютця злиі люде 25
 Малій сиротині ;
 Вилє слёзи на могилу —
 Серденько спочине .
 А тому , тому на світі ,
 Що ёму осталось , 30
 Кого батько и не бачивъ ,
 Мати одцуралась ?
 Що осталось байстрюкові ?
 Хто зъ нимъ заговорить ?
 Ні родини , ні хатини ; 35
 Шляхи , піски , горе

Панське личко, чорні брови
 На що? Щобъ пізнали!
 Змалёвала, не сховала
 Бодай полиняли!

V.

Ишовъ кобзарь до Києва 5
 Та сівъ спочивати.
 Торбинками обвішаний
 Ёго повожатий.
 Мале дитя коло ёго
 На сонці куняе, 10
 А тимъ часомъ старий кобзарь
 И с у с а співає.
 Хто йде, іде — не минає:
 Хто бубликъ, хто гроши;
 Хто старому, а дівчата 15
 Шажокъ міхоноші.
 Задивлятця чорноброві —
 И босе, и голе.
 „Дала“, кажуть, „бровенята,
 Та не дала долі!“ 20

Іде шляхомъ до Києва
 Берлинъ шестернею,
 А въ берлині господиня
 Съ паномъ и семею. 25
 Опинився противъ старцівъ —
 Курява лягає.
 Побігъ Ивась, бо зъ віконця
 Рукою махає.
 Дає гроши Ивасеві,
 Дивуетця пані. 30
 А панъ глянувъ одвернувся
 Пізнавъ препоганий,
 Пізнавъ тії карі очі,

Чорні бровенята....
Пізнавъ батько свого сина,
Та не хоче взяти.
Пита пані, якъ зоветця?
„Ивась“ — „Какой милай!“ 5
Берлинъ рушивъ, а Ивася
Курява покрила....
Полічили, що достали,
Встали сіромахи,
Помолились на східъ сонця, 10
Пішли по-надъ шляхомъ.

ВІДЬМА

Молюся знову, уповаю,
И знову слізи проливаю,
И думу тяжкую мою
Нічимъ стінамъ передаю.
Озовітєся жъ, заплачте
Німіи зо мною
Надъ неправдою людською,
Надъ долею злою —
Озовітєсь, а за вами
Може озветця
Безталанне невсипуще;
И намъ усміхнєтця,
Поеднає зъ недолею,
И зъ людьми, и скаже
Спаси бі намъ. Помолитця
И тихо спати ляже,
И примиренному приснєтця
И люде добрі, и любовъ,
И все добро. И встане вранці
Веселий, и забуде зновъ
Свою недолю. И въ недолі
Пізнає рай, пізнає волю
И всетворящую любовъ.

5

10

15

20

Коло осіннього Миколи
 Обідрані, трохи не голі,
 Бендерськимъ шляхомъ, у ночі
 Йшли Цигане. — А йдучи,
 Звичайне вольнні, співали; 5
 Йшли, йшли, а потімъ стали,
 Шатро край шляху роспали,
 Огонь чималий розвели
 И кругомъ ёго посідали:
 Хто за шашликомъ, а хто й такъ, 10
 За те вінъ вольний, якъ козакъ
 Колись то бувъ. Сидить, куняють....
 А за шатромъ въ степу співає,
 Неначе п'яна зъ приданокъ
 До дому йдучи, молодниця: 15

„Ой у новій хаті
 Полягали спати;
 Молодій приснилось,
 Що мати сказала;
 Скоро оженився, 20
 Батько утопився....
 Іі — гу —“

Цигане слухакъ, сміютця —
 „И де ті люде тутъ візьмутця?
 Отце мабуть изъ за Дністра, 25
 Бо тутъ все степь!... Мара, Мара!“
 Цигане крикнули, схопились;
 А передъ ними опинилось
 Те що співало. — Жаль и страхъ:
 Въ свитині латаній дрожала 30
 Якась людина. На ногахъ
 И на рукахъ повиступала
 Одъ стужи кровъ — увся струпомъ стала,
 И довгі коси у репляхахъ
 Объ поли бились въ ковтунахъ. — 35

Постояла, а потім сіла
 Коло вогню, и руки гріла
 На самімъ полумь — „Ну такъ:
 Оженивъ ся неборакъ!“
 Сама собі вона шептала, 5
 И тяжко — страшно усміхалась.
 Щожъ це таке? Це не мара —
 Моя це мати и сестра,
 Моя це відьма щобъ ви знали!

- Циганъ. А звідкиля ти молодице? 10
 Відьма. „Хто я? (співає)
 Якъ я була молодиця,
 Цілували мене въ лица,
 А якъ стала стара баба,
 Цілували бъ, була бъ рада!“ 15
- Циганъ. Співуча, нічого сказати,
 Якъ би собі таку дістати.
 Та ще й за медведемъ....
- Відьма. „Я співаю 20
 Чи то сиджу, чи гуляю;
 Вже забула говорити
 А перше добре говорила!“
- Циганъ. Дежъ ти була, що заблудила?
 Відьма. „Хто я? чи ти? (шепче) 25
 Цить лишешъ, цить:
 Онъ бачъ за мною панъ лежить,
 Огонь погасъ, а місяць сходить,
 Въ яру пасетця вовкудакъ; (всміхнувшись)
 Я у прибавкахъ була, впилася.... 30
 И молода непридалася.
 А увсе то проклаті пани
 Зъ дівчатами таке діють!
 Ще треба другу одружить,
 Пійду, безъ мене не зъуміють
 И въ домовину положить....“ 35
- Циганъ. Нејди небого, будь ти зъ нами,
 Въ насъ ей Богу добре жить!

- Відьма. „А діти в у вась?“
 Циганъ. Богъ має, повмерали!
 Відьма. „Когожъ годуєте, ськаєте,
 Кого ви спати кладете,
 Кого колишете въ ночи? 5
 Лягаючи и встаючи
 За кого молитесь. Охъ діти
 И все діти, увсе діти.
 Не знаю де відъ їхъ подітись:
 Де не пійду и вони за мною, 10
 Вони зьїдять мене колись!...
 Циганъ. Не плачъ небого, не журись;
 Въ насъ дітей нема й заводу!
 Відьма. „Хочъ изъ гори, та у воду!“

И відьма тяжко заридала. 15
 Цигане мовчки дивувались,
 Поки послули де хто впавъ.
 Вона жъ не спала, не журилась;
 Сіла, ноги устромила
 Въ горячий попіль. Виступавъ
 Щербатий місяць 20
 И на шатро мовъ позиравъ,
 Ажъ поки хмара заступили.

Чомъ не спитця багатому,
 Сивому гладкому? 25
 Чомъ не спитця убогому,
 Сироті старому?
 Одинъ дума, якъ би ёго
 Достроїть палати,
 Другий дума, якъ би чого 30
 На подзвінъ придбати;
 Одинъ старий відпочине
 Въ пишній домовині,
 Другий старий оттакъ собі

Де небудь підъ тиномъ,
 И обидва спочивають
 И гадки не мають:
 Убогого незгадають,
 А того ще й лають. 5

- Коло вогню старий Циганъ.
 Зъ люлькою куняе,
 Позирає на прблуду
 Й на подзвінъ недбає.
- Циганъ. Чому не ляжешъ, не спочинешъ? 10
 Зірниця сходить; подивись.
- Відьма. Дивилась я вже; ти дивись.
- Циганъ. Ми рано рушимо, покинемъ,
 Якъ не просписся.
- Відьма. Не просплюся. 15
 Я вже ніколи не просплюсь;
 Отъ такъ де небудь и загину
 У буряні. (співає тихо)
 Гаю, гаю, темний гаю,
 Тихенький Дунаю! 20
- Ой у гаї погуляю,
 Въ Дунаї скупаюся,
 Въ зеленому баговині
 Трохи відпочину....
- Може ище хочъ каліку 25
 Приведу дитину....
 Дарма: аби собі ходило,
 Та зміло матіръ проклинать.
 А онъ, чи бачишъ на могилі
 Очима дупа кошеня! 30
- Иди до мене, кицю, кицю....
 Нейде прокляте бісеня!
 А то дала бъ тобі напитокя
 Зъ моєї чистої криниці.... (приспівує).
 „Стоить кутя на покуті,
 А въ запічку діти“ 35

Наплодила, наводи́ла,
 Та нема де діти;
 Чи то потопити,
 Чи то подушити,
 Чи жидові на кровъ продать,
 А гроші пропити! 5

Що, добре наші завдають?
 Сідай лишъ близенько — ось тутъ.
 Отой-то! А ти и незнаєшъ,
 Що я въ Волощині була? 10

Я розкажу, якъ нагадаю —
 Близнятъ въ Бендерахъ привела,
 У білихъ Яссахъ колисала,
 У Дунаєві купала,
 У Туреччині сповила, 15

Та до дому однесла —
 Ажъ у Києвъ. Та вже дома
 Безъ кадила, безъ кропила
 За три шаги охрестила,
 А три шаги пропила; 20

Впиласа, упилась,
 И доси п'яна,
 И вже ніколи неспросплюсь,
 Бо я вже й Бога небоюсь
 И не соромлюся людей! 25

Колижъ мені оттихъ дітей
 Найти денебудъ. Ти незнаєшъ
 Чи є въ Туреччині війна?

Циганъ. Була колись — теперъ нема;
 Умеръ найстарший старшина. 30

Відьма. А я думала що и досі —
 Ажъ вже немає.
 Слухай лишень, скажу тобі
 Кого я шукаю;
 Я шукаю Наталоньку 35

Та сина Івана;
 Дочку своєю Наталочку —
 Та шукаю пана,

Того Ирода, що знаєшь?..
 Стривай, нагадаю:
 Якъ була я молодою
 И гадки не мала;
 По садочку походжала, 5
 Квічалась, пишалась.
 А вінъ мене и небачивъ,
 Иродъ, и не снилось,
 Що я була крепачкою,
 А то була бъ утопилась: 10
 Було бъ легше. Отъ побачивъ:
 Тай бере въ покоі,
 И стриже неначе хлопця,
 И въ походъ зъ собою
 Бере мене. У Бендери 15
 Прийшли ми, стояли
 Зъ Москалями на квартирахъ;
 А Москалі за Дунаємъ
 Турківъ воювали.
 Тутъ давъ Богъ мені близнята 20
 Якъ разъ противъ Спаса.
 А вінъ мене и покинувъ
 Не впустивъ й у хату,
 На дітей своїхъ не глянувъ
 Люциперъ проклятий! 25
 Пійшовъ зъ Москалями.
 А я зъ байстрюками
 Повертала въ Україну
 Степами, тернами
 Острижена! Тай байдуже, 30
 По селахъ питала
 Шляхъ у Києвъ. И що зъ мене
 Люде насміялись....
 Трохи була не втопилась,
 Та жаль було кинуть 35
 Близняточокъ. То саякъ, то такъ
 На свою Вкраїну
 Придубала. Одпочила,

Вечера діждалась,
 Тай у село. Хотілось бачь
 Щобъ люде не знали.
 Отъ я крадусь по підъ тиню
 До своєї хати; 5
 У хаті темно, нема дома,
 Або вже лігъ спати
 Мій батечко одинокий;
 Я ледве ступаю
 Входжу въ хату.... Ажъ щось стогне, 10
 Ніби умерає;
 То мій батечко. И нікому
 Ні перехрестити,
 Ні рукъ скласти. О прокляті;
 Лукаві діти, 15
 Що ви дієте на світі!...
 Я перелякалась.
 Хата пустою смерділа;
 Отъ я заховала
 Близьнятъ своїхъ у коморі, 20
 Вбігаю у хату,
 А вінъ вже ледве днше;
 Я до ёго — „тату!
 Мій таточку! Се я прийшла“
 За руку хватаю, 25
 „Це я!“ кажу. А вінъ міні
 Шепче: „Я прощаю.“
 Я прощаю — тільки й чула,
 Здаеця — я впала
 И заснула. Якби була 30
 До віку проспала!
 О півночи прокинулась;
 Якъ у ямі въ хаті,
 А за руки батько давить.
 „Тату — кричу — тату!“ 35
 А вінъ вже якъ крига....
 На силу я руку
 Випручала. Що, Цигане?

- Якъ би таку суку
Тобі дочку: Що бъ зробивъ?
Циганъ. Ёй Богу — не знаю.
Відьма. Та мовчи вже, бо забуду;
5
Потімъ не згадаю.
Дітей бачця годувала,
Та въ засікъ ховала,
Та очіпокъ. Се вже въ ранці
Ключамъ вимощала,
10
Щобъ не знать було, що стригли.
Прибралась, ходила
Поки люде домовину
На дворі робили:
Доробили, положили,
15
Понесли, сховали, ...
И одна я якъ билина
На полі осталась
На сімъ світі.... Були діти
И тихъ не осталось.
20
Черезъ яръ ходила
Та воду носила,
Коровай сама пхала,
Дочку оддавала
Сина оженила....
25
И — гу....
- Циганъ. Не скигли, бо ти всіхъ побудешъ.
Відьма. Хиба я скиглю, навісний!...
Циганъ. Та добре — добре. Що дальше буде?
Росказуй дальше....
30
Відьма. Що даси?
Наваришъ зэвтра мамалишъ,
Я панушой принесу.
Нагадала, нагадала!
Зь дочкою лігъ спати....
35
Завдавъ сина у лакеі....
Громадою зь хати
Вигоняли.... Нагадала;
Я собакъ дражнила

	По під вікнами зь старцями	
	И байстрять носила	
	За плечима, щобъ привчались. —	
	Ажъ и самъ приїхавъ.	
	Я до ёго кинулась	5
	Забудучи лихо.	
	Привітавъ мене люциперъ:	
	Благословивъ дітокъ,	
	Тай забравъ їхъ у покої....	
	Ростуть мої квіти	10
	Тай вирости! Сина Ивана	
	Одавъ якійсь паніі	
	У лакеї. А Наталю...	
	Чи твої Цигане	
	Всі послули?	15
Циганъ.	Всі послули.	
Відьма.	Бо що бъ не почули	
	Мого слова. Страшно буде; —	
	И ти старий друже	
	Злякаєся, якъ вимовлю....	20
	Чи тобі байдуже?	
	Наталоньку! Дитя своє!	
	Иродъ нечестивий!	
	Занапастивъ.... А до того	
	Посилає у Києвъ	25
	Мене — бачишь — молитися...	
	Я дурна й ходила....	
	И молилась.... Ні Цигане,	
	Я марно молилась!...	
	Чи у васъ є Богъ який небудь?	30
	Бо у насъ ёго немає....	
	Пани вкрали, та въ шкатулі	
	У себе й ховають. —	
	Вертаюся изъ Києва,	
	Замкнуті покої. —	35
	Вівъ узявъ її зь собою,	
	Тай поїхавъ зь нею,	
	Зь Наталею!... Чи чуєць ти?	

И остригъ проклятий
 Дитя своє.... Полетіла
 Я ёго шукати
 Въ Волощину. Та й шукаю, 5
 Совою літаю,
 Надъ байраками, та дітокъ
 Дігочокъ шукаю —
 Наталоньку.... Ні, ні, ні
 Я шукаю пана
 Розірву!... Возьміть до себе 10
 И мене Цигане,
 Я медведя водитиму;
 А якъ найду ката,
 Той спушу на ёго.
 Одійди проклятий! 15
 Ні не спушу. Сама ёго
 Загризу.... Чи чуєшь?
 Одружимось мое серце,
 Я й досі діваю;
 А сина вже оженила, 20
 А дочка й такъ буде:
 Лазитиме по підъ тинню
 Поки найдуть люде
 Неживою. Чи ти бачивъ?
 Тамъ такий хороший 25
 Мій снѣгъ Иванъ.... Ухъ, холодно!
 Позичъ миші грошей,
 Намиста доброго куплю,
 Тай тебе повішу,
 А сама пійду до дому.... 30
 Дивись! миша, миша
 Несе въ Киевъ мишенятъ.
 Не донесешъ, утопишъ десь,
 Або панъ одніме.
 Чи я найду моїхъ дітокъ, 35
 Чи такъ и загину?

- Тай замовкла, мовъ заснула.
 Цигане уставали,
 Розбирали шатро своє,
 Въ дорогу рушали,
 Тай рупили. Пійшли степомъ, 5
 И вона небога
 Безталанна встала мовчки
 И нібито Богу
 Нишкомъ собі помолилась,
 Тай пошкандибала 10
 За Циганами. И тихо
 Тихенько співала:
 „Кажуть люде, що судъ буде
 А суду не буде,
 Бо вже мене осудили 15
 На сімъ світі люде.

-
- Изъ за Дністра пійшли Цигане
 И на Волинь и на Україну,
 За селомъ село минали,
 У городи ходили, 20
 И марою за собою
 Приблуду водили.
 И співала, танцювала,
 Не пла, не іла;
 Неначе смерть зъ Циганами 25
 По селахъ ходила. —
 Потімъ разомъ схаменулась:
 Стала їсти, и пити,
 И ховатись за шатрами —
 И Богу молитись. 30
 Щось таке її поробила
 Стара Маріула.
 Якимсь зідлямъ напувала;

То воно й минулось.
 Потім її стала вчити
 И лікарувати:
 Які трави, що одь чого,
 И де їх шукати, 5
 Якъ сушити, якъ варити....
 Всему, всему вчила
 Маріуда. А та вчилась
 Та Богу молилась.
 Минуло літо! вже й друге — 10
 И третє настало.
 Вже прийшли вь Україну....
 Жаль її чогось стало.
 Поклонилась Маріуді
 За науку вь ноги; 15
 Попрошалась зь Циганами
 Помолилась Богу:
 Тай пішла собі небога
 На свою Вкраїну
 „Вернись — каже — хочъ погляну 20
 На дочку, на сина.
 Не довелось. Пань вернувся,
 Покинувъ Натаю
 У Московщині. А ти її
 За Дністромъ шукала! 25
 Сина Івана молодого
 Оддали вь солдати
 За те, що ти ненавчила
 Панівъ шанувати.
 До кого жь ти, прихилися? 30
 Нікого не має!...
 До людей хились небого,
 Люде привітають!
 Пань вернувшись занедужавъ 35
 Стогне, пропадає:
 А вона набрала зілля
 Та прийшла вь палати
 Лічить ёго, помагати,

А не проклонати.
Не помогла болящому,
Бо недопустили.
А якъ вмеръ, то за ёго
Богу помолилась. 5
И жила собі святою,
Дівчатъ навчала,
Щобъ съ панами не кохались,
Людей не цурались.
А то Богъ васъ покарає, 10
А ще гірше люде;
Люде горді, неправедні,
Своїмъ судомъ судять.
Отъ такъ вона навчала,
Болящихъ лічила, 15
А зъ убогимъ остатвюю
Крихтою ділилась.
Люде добрі и розумні
Добре її знали;
А все таки покриткою 20
И відьмою звали.

РУСАЛКА.

— „Породила мене мати
Въ високихъ палатахъ,
Та й понесла середъ ночи
У Дніпрі купати, 5
Купаючи, розмовляла
Зо мною малою:
„Пливи, пливи, моя доню,
Дніпромъ за водою,
Та випливи Русалкою 10
Завтра середъ ночи,
А я вийду зъ нимъ гуляти,
А ти й залоскочешъ....
Залоскочи мбе серце,
Нехай не сміетця 15
Надо мною молодою;
Нехай пье, ушьетця —
Не моїми кровъ-слёзами —
Синёю водою
Дніпровою.... Нехай собі 20
Гуляє зъ дочкою....
Пливи жъ, моя единая!
Хвилі мої, хвилі,
Привітайте, Русалоньку!...“
Та й заголосила, 25
Та й побігла. — А я собі
Плила за водою,
Поки сестри не зустріли,

Не взяли зъ собою. Уже съ-тиждень, якъ расту я, Зъ сестрами гуляю О півночи, та зъ будинку Батька виглядаю....	5
А може вже поєдналась, Съ паномъ моя мати; Може знову роскошує, Грішниця, въ палахахъ?!— Та й замовкла Русалочка, Въ Дніпро поринула, Мовъ пліточка, — а лозина Тихо похитнулася.	10
Вийшла мати погуляти — Не спитця въ палахахъ; Пана Яна нема дома: Ні-съ-кимъ розмовляти.	15
А якъ прийшла до берега, Та й дочку згадала, — И згадала, якъ купала И якъ, примовляла, — То й байдуже!... Пішла собі У палати спати; Та не дійшла — довелося Въ Дніпрі почувати.	20
И не счулась, якъ зуспіли Дніпрові дівчата, Та до неї, ухопили, Та ну зъ нею гратись. Радісенькі, що піймали, Грались, доскотали, Поки въ вершу не запхали — Та й зареготались....	25
Одна тільки Ррусалонька Не зареготалась.	30
	35

ЛИЛЕЯ.

„Защо мене, якъ росла я,
Люде не любили?
Защо мене, якъ виросла,
Молодою вбили?
Защо вони теперъ мене
Въ палатахъ вітають,
— — — — —

Очей не спускають,
Зъ мого цвіту дивуютьця,
Не знають де діти —
Скажи мені, мій братіку,
Королевий цвіте?!“

„Я не знаю, моя сестро.“
И цвітъ королевий
Схиливъ свою головоньку
Червоно-рожеву
До білого, пониклого
Личенька лилеї.
И заплакала лилея
Росою - слёзою, —

Заплакала и сказала:
„Брате мій, съ тобою
Ми давно вже кохаємось,
Та я й не сказала,
Якъ я була людиною,
Якъ я мордувалась.
Моя мати — чого вона? —

5
10
15
20
25

Вона все журилась,
 И на мене, на дитину
 Дивилась — дивилась,
 И плакала... Я не знаю,
 Мій брате єдиний, 5
 Хто їй лихо заподіяв?
 Я була дитина;
 Я гралася, забавлялась, —
 А вона все вяла,
 Та нашого злого пана 10
 Кляла, проклинала,
 Та й умерла... А мене панъ
 Взяв догодувати...
 Я виросла, викохалась
 У білихъ палатахъ: — 15
 Я не знала — що байстручка, —
 Що ёго дитина!
 Панъ поїхавъ десь далеко,
 А мене покинувъ;
 А прокляті ёго люде 20
 Будинокъ спалили,
 А мене — не знаю защо? —
 Вбити — не убили,
 Тільки мої довгі коси
 Остригли, покрили 25
 Острижену ганчіркою —
 Та ще й реготались...
 Жиди навіть нечисті
 На мене плювали!...
 Отъ-таке то, мій братіку, 30
 Було мені вь світі:
 Молодого короткого
 Не дали дожити
 Люде віку. — Я умерла
 Зімою підъ тиномъ, 35
 А весною процвіла я
 Цвітомъ при долині,
 Цвітомъ білимъ, якъ снігъ білимъ, —

Ажъ гай звеселила.
 Зімой люде — о Боже мій! —
 Въ хату не пустили,
 А весною, мовъ на диво,
 На мене дивились 5
 А дівчата закривались
 И почали звати
 Лилею — сніго-цвітомъ, —
 И я процвітати 10
 Стала въ гаї и въ темниці,
 И въ білихъ палатахъ...
 Скажи жъ мені, мій братіку,
 Королевий цвіте!
 Защо мене Богъ поставивъ
 Цвітомъ на сімъ світі, 15
 Щобъ людей я веселила
 Тихъ самихъ, що вбили
 Мене й матір? ... Милосердний,
 Святий Боже милий!“

И заплакала лилея, 20
 А цвітъ королевий
 Схиливъ свою головоньку
 Червоно-рожеву
 На білес, пониклес
 Личенько лилеї. 25

УТОПЛЕНА.

Вітеръ въ гаї не гуляє — Въ ночі спочиває; Прокинетця, — тихесенько Въ осоки питає:	
„Хто се, хто се по сімъ боці Чеше косу? хто се?... Хто се, хто се по тімъ боці Рве на собі косу?... Хто се, хто се?“ тихесенько Спитає-повіє,	5
Та й задріма, поки неба Край зачервоніє.	10
„Хто се, хто се?“ спитає Цікаві дівчата. Ото дочка по сімъ боці, По тімъ боці — мати. Давно колись те діялось У насъ на Україні. Середъ села вдова жила У новій хатині, Білолиця, кароока И станомъ висока, У жупані; кругомъ пані, И спереду й збоку. И молода — ні в року їй, —	15
	20
	25

А за молодую,
 А надто ще за вдовою,
 Козаки ордою
 Такъ и ходять. И за нею
 Козаки ходили, 5
 Поки вдова безъ сорома
 Дочку породила;
 Породила, та й байдуже;
 Людямъ годувати
 Въ чужімъ селі покинула: 10
 Оттака-то мати!...
 Постривайте, що ще буде!
 Годували люде
 Малу дочку, а вдовиця.
 Въ неділу и въ будень, 15
 Зъ жонатими, съ паробками,
 Пила та гуляла,
 Поки лихо не спіткало,
 Поки не та стала:
 Не чулася, якъ минули 20
 Літа молоді...
 Лихо! лихо! мати вяне,
 Дочка червоніє,
 Виростає... Та й виросла
 Ганна кароока, 25
 Якъ тополя середъ поля,
 Гнучка та висока.
 „Я Ганнусі не боюся!“
 Співає матуся; 30
 А козаки сміютьця їй,
 Ганнусі моргають.
 А надто той рибалонька,
 Жвавий, кучерявий.
 Мліє, вьяне, якъ зостріне 35
 Ганнусю чорняву.
 Побачила стара мати,
 Сказилася люта:
 „Чи бачъ, погань розтріпана,

Байстрия необуте!
 Ти вже виросла, дівуєшъ,
 Съ хлопцями гуляєшъ . . .
 Постривай же, ось я тобі! . . .
 Менє занехаєшъ? 5
 Ні, голубко!“

И одъ злости

Зубами скрегоче.
 Оттака-то була мати! . . .
 Де-жъ серце жіноче? 10
 Серце матери? . . . Охъ, лихо,
 Лишенько, дівчата!
 Мати — станъ гнучкий, високий,
 А серце — не мати.
 Изогнетця станъ високий, 15
 Брови подиняють,
 И не счуєтесь: а люде
 Сміючпсь згадаю
 Ваши літа молодні,
 Та й скажуть — ледащо! 20
 Тяжко плакала Ганнуся,
 И не знала, за шо,
 За шо мати згнущаєтця,
 Лає, проклинає,
 Свое дитя безъ сорома 25
 Байстриямъ нарикає.

Катувала, модрувала,
 Та не помогадо:
 Якъ маківка при долині
 Въ ранці підъ росюю, 30
 Такъ Ганнуся червоніла,
 Милася слёзою.
 „Заворожена! . . . стривай же!“
 Шепче люта мати.
 „Треба трути роздобути,
 Треба йти шукати 35
 Стару відьму!“

Найшла відьму

И трути достала,
 И трутою до східъ сонця
 Дочку наповада.
 Не помогло... Кляне мати 5
 Той часъ и годину,
 Коли на світъ породила
 Нелюбу дитину.
 „Душно мині; ходімъ, дочко,
 До ставка купатись.“ 10
 — „Ходімъ, мамо.“

На березі

Ганна роздяглася,
 Роздяглася, роскинулася
 На білій сорочці: 15
 Рибалонька кучерявий
 Мліє на тімъ боці...
 И я колись... Та цуръ ёму!
 Соромъ — не згадаю.
 Якъ дитина, калиною 20
 Себе забавляє,
 Гне стаяъ гнучкий, розгинає,
 На сонечку гріє.
 Мати дивитця на неі,
 Одъ злости німіє; 25
 То жовтіє, то синіє;
 Росхрістана, боса,
 Зъ роту піна; мовъ скажена,
 Рве на собі коси
 Кинулася до Ганнусі 30
 И въ коси впилася.
 „Мамо! мамо! що ти робишъ?“
 Хвиля роздалася.
 Закипіда; застогнала,
 И обохъ покрила. 35
 Рибалонька кучерявий
 Зъ усієї сили
 Кинувсь въ воду; пдиве, синю

- Хвилю роздирає,
 Пливе . пливе оть-отъ допливъ!
 Пірнувъ, вирине —
 И утоплена Ганнусю
 На берегъ виносить, 5
 Изъ рукъ матери заклятихъ
 Вириває коси.
 „Серце мое! доле моя!
 Роскрий карі очи!
 Подивися, усміхнися! 10
 Не хочеш? не хочеш!“
 Плаче, пада коло неї,
 Розкрива, цілує
 Мертві очи. „Подивися!...
 Не чує, не чує!“ 15
 Лежить собі на пісочку,
 Білі рученята
 Роскидала; а за нею
 Стара люта мати:
 Очи вивело изъ лоба 20
 Одъ страшної муки;
 Втербила въ пісокъ жовтий
 Старі сині руки.
 Довго плакавъ рибаломька:
 „Нема въ мене дому, 25
 Нема долі на сімъ світі, —
 Ходімъ жити въ воду!“ —
 Піднявъ її, поціловавъ
 Хвиля застогнала,
 Роскрилася, закрилася, 30
 И сліду не стало
- Съ того часу ставокъ чистий
 Зарісь осокою:
 Не купаютьця дівчата,
 Випливає зъ води мати, 35
 Сяде по тімъ боці;
 Страшна, синя, росхристана,

И въ мокрій сорочці,
 Мовчки дивитця на сей бікъ,
 Рве на собі коси....
 А тимъ часомъ синя хвиля
 Ганнусю виносить. 5
 Голісінька, стрепенетця,
 Сяде на пісочку....
 И рибалка випливає,
 Несе на сорочку
 Баговіння зеленого; 10
 Поцілує въ очи, —
 Та и въ воду; соромитця
 На гнучкий дівочий,
 На станъ голий подивитьця....
 И ніхто не знає 15
 Того дива, що творитця
 Середъ ночи въ гаї:
 Тільки вітеръ зъ осокою
 Шепче: „Хто те, хто се
 Сидить сумно надъ водою,
 Чеше довгі коси?“ 20

ПРИЧИННА.

Реве та стогне Дніпръ широкий,
Сердитий вітеръ завива,
Додолю верби гне високі,
Горами хвилю підійма. 5
И блідний місяць на ту пору
Изъ хмари де-де виглядавъ,
Неначе човенъ въ синімъ морі,
То виринавъ, то потопавъ.
Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонівъ, 10
Сичи въ гаю перекликались,
Та ясенъ разъ у разъ скрипівъ.

Въ таку добу підъ горою,
Біля того гаю,
Що чорніє надъ водою, 15
Щось біле блукає.
Може вийшла русалонька
Матери шукати,
А може жде козаченька,
Щобъ залоскотати. 20
Не русалонька блукає:
То дівчина ходять,
Й сама не зна (бо причинна),
Що такеє робить.
Такъ ворожка поробила, 25

Щобъ менше скучала,
 Щобъ, бачъ, ходя о півночі,
 Спала й виглядала
 Козаченька молодого
 Що торікъ покинувъ. 5
 Обіщався вернутися,
 Та, мабуть, и згинувъ!
 Не китайкою покрились
 Козацькїі очи,
 Не вимили біле личко 10
 Слізоньки дівочі:
 Орель винявъ карі очи
 На чужому полі,
 Біле тіло вовки ззіди, —
 Така ёго доля. 15
 Дарма, що нічъ, дівчинонька
 Ёго виглядає.
 Не вернетця чорнобрівий
 Та й не привітає,
 Не расплете довгу косу, 20
 Хустку не завяже,
 Не на ліжку, въ домовину
 Сиротою ляже!

Така її доля.... О Боже мій милий!
 За що жъ ти карашъ її молоду? 25
 За те, що такъ щиро вона полюбила
 Козацькїі очи?... Прости сироту!
 Кого жъ їй любити? ні батька, ні неньки,
 Одна, якъ та пташка въ далекімъ краю.
 Пошли жъ ти їй долю, — вона молоденька; 30
 Бо люде чужні її засміють.
 Чи винна жъ голубка, що голуба любить?
 Чи виненъ той голубъ, що сокілъ убивъ?
 Сумує, воркує, білимъ світомъ нудить,
 Літає, шукає, дума — заблудивъ. 35
 Щаслива голубка: високо літає,

Полине до Бога — милого питать.
 Кого жь сиротина, кого запитає,
 И хто їй роскаже, и хто тее знає,
 Де милий ночує: чи вь темному гаю,
 Чи вь бистрімь Дунаю коня напова, 5
 Чи, може, зь другою, другую кохає,
 Іі чернобріву уже забува?
 Якь-би то далися орлині крила,
 За синімь би моремь милого знайшла;
 Живого бь любила, другу бь задушила, 10
 А до неживого у яму бь лягла.
 Не такь серце любить, щобь сь кимь поділитця,
 Не такь воно хоче, якь Богь намь дає:
 Воно жить не хоче, не хоче журитця.
 „Журись“, каже думка, жаю завдає. 15
 О Боже мій милий! така Твоя воля,
 Таке іі щасте, така іі доля!

Вона все ходить, зь усть ні пари
 Широкий Дніпрь не гомонить: 20
 Розбивши вітерь чорні хмари,
 Лігь біля моря одпочить,
 А зь неба місяць такь и сяє;
 И надь водою, и надь гаємь,
 Кругомь, якь вь усі, все мовчить.
 Ажь гулькь — зь Дніпра повиринали 25
 Малині діти сміючись.
 „Ходімо гритьця!“ закричали.
 „Зійшло вже сонце!“ (Голі скрізь;
 Зь осоки коси, бо дівчата) 30

 „Чи всі ви тута? кличе мати.
 Ходімь шукати вечерять.
 Пограємось, погуляймо,
 Та пісеньку заспіваймо:
 Ухь! ухь! 35
 Солом'яний духь, духь!
 Мене мати породила,
 Нехрещену положила.

Місяченьку!

Нашъ голубоньку!

Ходи до насъ вечеряти:
 У насъ козакъ въ очереті,
 Въ очереті, въ осоці, 5
 Срібний перстень на руці;
 Молоденький, чорнобровий;
 Знайшли вчора у діброві.
 Світи довше въ чистіяхъ полі,
 Щобъ нагулятись доволі. 10
 Поки відьми ще літають,
 Поки півні не співають,
 Посвіти намъ... Онъ щось ходить!
 Онъ підъ дубомъ щось тамъ робить.
 Ухъ! ухъ! 15
 Соломяний духъ, духъ!
 Мене мати породила,
 Нехрещему положила."

Зареготались нехрещені....
 Гай обіззався; галасъ, зикъ, 20
 Орда мовъ ріже. Мовъ скажені,
 Летять до дуба.... ніччиркъ....
 Схаменулись нехрещені....
 Дивлятця — мелькає,
 Щось лізе вверхъ по стовбуру 25
 До самого краю.
 Ото жъ тая дівчпнька,
 Що сонна блудила:
 Оттаку-то їй причину 30
 Ворожка зробила!
 На самий верхъ на гіллячці
 Стала.... въ серце коде!
 Подивилась на всі боки,
 Та й лізе до долу.
 Кругомъ дуба русалоньки 35
 Мовчки дожидали:

- Взяли її сердешную,
 Та й залоскотали.
 Довго, довго дивовались
 На її уроду....
 Треті півні кукуріку — 5
 Шелеснули вь воду.
 Защебетавъ жайворонокъ,
 Угору летючи:
 Закувала зозуленька,
 На дубу сидячи; 10
 Защебетавъ соловейко —
 Пішла луна гаємъ,
 Червоніє за горою;
 Плутатирь співає.
 Чорніє гай надъ водою, 15
 Де Ляхи ходили;
 Засінали по-надъ Дніпромъ.
 Високі могли;
 Пішовъ шелестъ по діброві;
 Шепчуть густі лози. 20
 А дівчина спить підъ дубомъ
 При битій дорозі.
 Знать, добре спить, що не чує,
 Якъ кує зозуля,
 Що не лічить чи довго жить.... 25
 Знать, добре заснула.
- А тимъ часомъ изъ діброви
 Козакъ виїжає;
 Підъ нимъ коникъ вороненький
 Насилу ступає. 30
 „Изнемігся, товаришу!
 Сьогодні спочинемъ:
 Близько хата, де дівчина
 Ворота одчинить.
 А може вже одчинила 35
 Не міні, другому...
 Швидче, коню, швидче, коню,

Поспішай додому!⁴
 Утомився вороненький
 Иде, спотикнетця, —
 Коло серця козацького
 Якъ гадина вѣтця. 5
 „Ось и дубъ той кучерявий....
 Вона, Боже милий!
 Бачъ, заснула виглядавши
 Моя сизокрила!⁴
 Кинувъ коня та до неї: 10
 „Боже ти мій, Боже!⁴
 Кличе її та ціує....
 Ні, вже не поможе!
 „За що жъ вони розлучили
 Мене изъ тобою?“ 15
 Зареготавсь, різігнявся —
 Та въ дубъ головою!

Идуть дівчата въ поле жати
 Та знай співають идучи:
 Якъ провозжала сина мати, 20
 Якъ бивсь Татаринъ у-ночі.
 Идуть — підъ дубомъ зелененькимъ
 Кінь замордований стоїть,
 А біля ёго молоденький
 Козакъ та дівчина лежить. 25
 Цікаві (нігде правди діти)
 Підкralися, щобъ излякать;
 Коли подивлятьця, що вбитий, —
 Съ переполоху ну втікать!

Збірaлися подруженьки, 30
 Слізoньки втирають;
 Збірaлися товариші,
 Та ями копають;
 Пришли поли съ корoгвaми,

Задзвонили дзвони.
Поховали громадою,
Якъ слідъ, по закону.
Насипали край дороги
Дві могили въ житі. 5
Нема кому запитати,
За що їхъ убито?
Посадили надъ козакомъ
Явіръ та ялину,
А въ головахъ у дівчини 10
Червону калину.
Прилітає зозуленька
Надъ ними кувати;
Прилітає соловейко
Що-нічъ щебетати; 15
Виспіває та щебече,
Поки місяць зійде,
Поки тиі русалоньки
Зъ Дніпра грітись вийдуть.

ТОПОЛЯ.

- По діброві вітеръ впе,
Гуляє по полю,
Край дороги гне тополю
До самого долу.
Стань високий, листъ широкий — 5
На що зеленіє?
Кругомъ поле, якъ те море
Широке, синіє.
Чумакъ иде, подивитця,
Та й голову схилить; 10
Чабанъ въ-ранці зъ сопілкою
Сяде на могилі,
Подивитця — серце ние:
Кругомъ ні билини!
Одна, одна, якъ сирота 15
На чужині, гине!
- Хто жъ викохавъ тонку, гнучку
Въ степу погібати?
Пострівайте, все розкажу.
Слухайте жъ дівчата. 20
- Полюбила чорнобріва
Козака дівчина,
Полюбила — не спинила,
Пішовъ, та й загинувъ.
Якъ-би знала, що покине — 25

Була бь не пустила;
 Якъ-би знала, не ходила бь
 Пізно за водою,
 Не стояла бь до півночи
 Зь милимъ підь вербою;
 Якъ-би знала!...

5

И то лихо —

Попереду знати,
 Що намъ вь світі зострінетця....
 Не знайте, дівчата!
 Не питайте свою долю....

10

Само серце знає,
 Кого любить.... Нехай в'яне,
 Поки закопають!
 Бо не довго, чорнобріві,
 Карі оченята;

15

Біле личко червоніє
 Не довго дівчата!
 До полудня, та й зав'яне,
 Брови полиняють....
 Кохайтеся жь, любітеся,
 Якъ серденько знає.

20

Зашебече соловейко
 Вь лузі на калні, —
 Заспіває козаченько,
 Ходя по долині.

25

Виспівує, поки вийде
 Чорнобрива сь хати;
 А вінъ її запитає:
 „Чи не біла мати?“

30

Стануть собі, обіймутця, —
 Співа соловейко:
 Послухають, розійдутця, —
 Обое раденькі.
 Ніхто того не побачить,
 Ніхто не спитає:
 „Де ти була, що робила?“

35

- Сама собі знає
 Любилася, кохалася,
 А серденько мліло:
 Воно чуло недоленьку,
 А сказати не вміло. 5
 Не сказало — осталася,
 День и ніч воркує,
 Якъ голубка безъ голуба,
 А ніхто не чує.
- Не шебече соловейко 10
 Въ лузі надъ водою,
 Не співає чорнобріва,
 Стоя підъ вербою:
 Не співає, — якъ сирота,
 Білимъ світомъ нудить. 15
 Безъ милого батько, мати —
 Якъ чужі люде;
 Безъ милого сонце світить —
 Якъ ворогъ смієтця;
 Безъ милого скрізь могила.... 20
 А серденько б'єтця!
- Минувъ и рікъ, минувъ другий —
 Козака немає:
 Сохне вона, якъ квіточка, —
 Ніхто не питає. 25
 „Чого винешъ, моя доню?“
 Мати не спитала,
 За старого, багатого
 Нищечкомъ еднала.
 „Иди, доню,“ каже мати: 30
 „Не вікъ дівовати
 Вінъ багатий, одинокий —
 Будешъ пановати.“
 — „Не хочу я пановати,
 Не піду я, мамо! 35
 Рушниками, що придбала,
 Спусти мене въ яму.

Нехай попи заспівають,
А дружки поплачуть:
Легше міні вь труні лежать,
Нижь ёго побачить.“

Не слухала стара мати, 5
Робила, що знала;
Все бачила чорнобріва,
Сохла и мовчала.
Пішла вь ночі до ворожки,
Щобь поворожити: 10
Чи довго їй на сімь світі
Безь милогò жити?
„Бабусенько, голубонько,
Серце мое, ненько!
Скажи міні ширю правду, 15
Де милий серденько?
Чи живь, здоровь, чи вінь любить,
Чи забудь-покинувь?
Скажи жь міні, де мій милий?
Край світа полину! 20
Бабусенько, голубонько,
Скажи, коли знавшь!
Бо видає мене мати
За старого заміжъ.
Любить ёго моя сиза, 25
Серце не навчити.
Пішла бь же я утопилась —
Жаль душу згубити.
Коли не живь чорнобрівий,
Зроби, моя пташко, 30
Щобь додому не вернулась....
Тяжко міні, тяжко!
Тамь старий жде зь старостами....
Скажи жь мою долю.“
— „Добре, доню; спочинь грошки.... 35
Чини жь мою волю.
Сама колись дівовала.

Тее лихо знаю ;
 Минулося — навчилася ,
 Людямъ помогаю .
 Твою долю , моя доню ,
 Позаторікъ знала ,
 Позаторікъ и зіллячка
 Для того придбала .“

5

Пішла стара , мовъ каламаръ
 Достала съ полиці .
 „Ось на тобі сѣго дива !

10

Піди до криниці ;
 Поки півні не співади ,
 Умийся водою ,
 Випий трошки сѣго зілля —
 Все лихо загоїть .

15

Випъешъ — біжи , яко мога ;
 Що бъ тамъ не кричало ,
 Не оглянься , поки станешъ
 Ажъ тамъ , де прощалася .

20

Одпочинешъ ; а якъ стане
 Місяць середъ неба ,
 Випий ще разъ ; не приїде —
 Въ-третє випить треба .
 За перший разъ , якъ за той рікъ ,
 Будешъ ти такою ;

25

А за другий — середъ степу
 Тупне кінъ ногою .
 Коли живий козаченько ,
 То заразъ прибуде .

30

А за третій моя доню ,
 Не питай , що буде .
 Та ще , чувшъ , не христися ,
 Бо все піде въ воду .
 Теперъ же йди , подивися
 На торішню вроду .“

35

Взяла зілля , поклонилась :
 „Спасибі бабусю !“

Вийшла съ хати: „Чи йти, чи ні?
 Ні, вже не вернуся!“
 Пішла, вмилась, напилася,
 Мовъ не своя стала,
 Въ-друге, въ третє, та мовъ сонна, 5
 Въ степу заспівала:
 „Плавай, плавай, лебедонько,
 По синьому морю,
 Рости, рости, тополенько,
 Все вгору, та вгору! 10
 Рости тонка та висока
 До самої хмари,
 Спитай Бога, чи діжду я
 Чи не діжду пари?
 Рости, рости, подивися 15
 За синєе море:
 По тїмъ боці — моя доля,
 По сімъ боці — горе.
 Тамъ десь милий чорнобривий
 По полю гуляє, 20
 А я плачу, літа трачу,
 Їго виглядаю.
 Скажи ёму, що загину,
 Коли не прибуде.
 Сама хоче мене мати 25
 Въ землю заховати....
 А хто жъ її головоньку
 Буде доглядати?
 Хто догляне, поспитає,
 На старість поможе? 30
 Мамо моя, доле моя!
 Боже милий, Боже!
 Подивися, тополенько,
 Якъ нема — заплачешъ
 До східъ сонця ранісінько, 35
 Щобъ ніхто не бачивъ.
 Рости жъ, серце тополенько,
 Все вгору та вгору;

Плавай, плавай, лебедонько,
По синьому морю!

Таку пісню чорнобріва
Въ степу заспівала.
Зілля дива наробило —
Тополею стала.
Не вернулася додому.
Не діждала пари;
Тонка-тонка та висока —
До самої хмари.

5

10

По діброві вітеръ вие,
Гуляє по волю;
Край дороги гне тополю:
До самого дому.

КАЛИНА.

- „Чого ти ходишъ на могилу?“
На-силу мати говорила.
„Чого ти плачешъ идучи,
Чого воркуешъ у ночі,
Моя голубко сизокрила?“ 5
— Такъ, мамо, такъ! —
И зновъ ходила,
А мати плакала ждучи.
- Не сонъ-трава на могилі
Въ ночі процвітає: 10
То дівчина заручена
Калину сажав,
И слёзами поливав,
И господа просить:
- „Пошли, Боже, дощі въ-ночі 15
И дрібні роси,
Щобъ калина прийнялася,
Роспустила віти:
Може пташкою прилине
Мидий съ того світа. 20
Зовью ёму кубелечко
И сама прилину,
И будемо щебетати
Въ-купці на калині.
Будемъ плакати, щебетати, 25
Бога вихваляти,

Будемъ въ-купоньці у-ранці
На той світѣ літати.“

И калина прийнялася,
Віти розпустила,
И дівчина на могилу 5
Три літі ходила.
На четверте — не сонъ-трава
Въ-ночі процвітає:
То дівчина съ калиною
Плаче-розмовляє: 10

„Широкая-високая
Калино моя!
Не водою до східъ сонця
Поливана!
Широкі слѣзи-ріки 15
Тебе полили.
Іхъ слабою лукавою
Люде понесли.
Осміяли подруженьки
Подругу свою, 20
Осміяли червоную
Калину мою.
Прийми жъ мою головоньку
Росою уми
И вітами широкими 25
Одъ сонця закрой.
Мене знайдуть — поховають,
Мене осміють,
Широкі твої віти
Діти обірвуть.“ 30

Не сонъ-трава передъ світомъ
Одцвіла-зівяла:
То дівчина на могилі
Плакать перестала, —

Перестала слёзи лити
И тяжко любити;
На вікъ-віки на могилі
Слѣзами умита,
Втомилася, та й задрінала.... 5
Зъ-за гаю сонечко вставало;
Раділи люде встаючи;
А мати и спати не лягала,
Вечерять доню дожидала
И тяжко плакала ждучи. 10

Петербургъ, 1847.

ТРИ ШЛЯХИ.

- Ой три шляхи широкі
 До-купи зійшлися ;
 На чужину зь України
 Брати розійшлися ;
 Покинули стару матір'ь ;
 Той жінку покинув'ь ,
 А той сестру, а найменьший
 Молоду дівчину. 5
- Посадила стара мати
 Три ясени в'ь полі ,
 А невістка посадила
 Високу тополю ;
 Три яворі посадила
 Сестра при долині ,
 А дівчина заручена —
 Червону калину. 10
- Не прийались три ясени ,
 Тополя всихала ;
 Повсихали три явори ,
 Калина зів'яла ;
 Не вертаютьця три брати ,
 Плаче стара мати ,
 Плаче жінка зь діточками
 В'ь нетопленій хаті. 20
- Сестра плаче — йде шукати
 Братів'ь на чужину.
 А дівчину заручену
 Кладуть в'ь домовину....
 Не вертаютьця три брати , —
 По світу блукають ,
 И три шляхи широкі
 Терном'ь заростають. 25
- По світу блукають ,
 И три шляхи широкі
 Терном'ь заростають. 30

Петербургъ , 1847.

ХУСТИНА.

- Чи то на те божа воля,
Чи така її доля? ...
Росла въ наймахъ, виростала,
Зъ сиротою покохалась. 5
Неборакъ, якъ голубъ, зъ нею,
Зъ безталанною своєю,
Одъ зіроньки до зіроньки,
Сидять собі у вдівоньки,
Сидять собі, розмовляють,
Пречистої дожидають. 10
Дождалися
- Съ Чигирину
- По всій славній Україні
Заревли великі дзвони,
Щобъ сідали хлопці коні, 15
Щобъ мечи - шаблі гострили
Да збирались на весілле,
На веселе погулянне
На криваве залицянне
- Въ неділеньку да ранесенько 20
Сурми-труби вийгравали,
Въ похідъ у дорогу славні компанійці
До східъ сонечка рушали.
Випровожала вдова свого сина,
Ту єдину дитину, 25

Випровожала сестра свого брата,
 А сірому сиротина
 Випровожала, коня наповала
 До зорниці изъ криниці;
 Вносила збрую — шаблю золотую 5
 И рушницю гаківницю.
 Випровожала три поля, три милі,
 Прощалася при долині,
 Дарувала шиту шовками хустину,
 Щобъ згадувавъ на чужині. 10

Ой хустино-хустиночко
 Мережана шита!
 Тільки й слави козацької —
 Сіделечко вкрити.

Вернулася, журилася, 15
 На шляхъ битий дивилася,
 Квітчалася, прибиралась,
 Що-день божий сподівалась,
 А въ неділеньку ходила
 Виглядати на могилу. 20

Мина літо, мина й друге,
 А на трейте динуть
 Преславні компаніїці
 Въ свою Україну.
 Иде військо, иде й друге, 25
 А за трейтімъ съ-тиха....
 Не дивися безталанна!
 Везуть тобі лихо:
 Везуть труну малёвану,
 Китайкою вкрити, 30
 А за нею зъ старшиною
 Иде, въ чорній свиті,
 Самъ полковникъ компанійський,
 Характерникъ зъ Січи.
 За нимъ идуть есаули 35

Да плачуть идучи.
Несуть пани есаули
Козацькую зброю:
Литий панцирь порубаний,
Шаблю золотую, 5
Три рушниці-гаківниці
И три самопали;
А на збруі козацькая
Кровъ позасихала.
Ведуть коня вороного — 10
Розбиті копита,
А на ёму сіделчко,
Хустиною вкрите.

• Нижній-Новгородъ, 1858.

ПУСТКА.

Рано въ ранці новобранці
 Виходили изъ села,
 А за ними молодими
 Одна дівчина пішла.
 Подибада стара мати 5
 Дочку зъ милимъ розлучати.
 Розлучила та вмовляла,
 Поки въ землю закопала,
 А сама въ старці пішла.

Стоїть село — не виросо,
 Не перемінилось, 10
 Тільки пустка на край села
 На бікъ похилилась.
 Коло пустки на милиці
 Москаль шкандибає, 15
 На садочокъ позирає.
 Въ вікно заглядає.
 Заглядає — не вигляне
 Чорнобріва съ хати,
 Не покличе стара мати 20
 Въ хату вечеряти.

А вінъ колись бувъ кликаній,
 Рушники вже ткались
 И хустина мережилась,
 Шовкомъ вишивалась. 25
 Думавъ жити, любитися,
 Весь вікъ веселитись,
 А довелось мій голубе,
 Слѣзами умитись!

Сидить москаль підъ хатою, 30
 На-дворі смеркає,
 А въ вікно, неначе баба,
 Сова виглядає.

Петербургъ, 1847.

УДОВИЦЯ.

Ой крикнули сірі гуси
Въ яру на ставу,
Стала на все село слава
Про тую вдову.
Не такъ слава, не такъ слава, 5
Якъ той поговірѣ,
Що заїздивъ козакъ зъ січі
До вдови на двірѣ;
Вечеряли у світлиці,
Медъ, вино пили, 10
И въ кімнаті на кровати
Спочити лягли....
Не минула слава тая —
Не марно пішла:
Удовиця у мясниці 15
Сина привела....
Вигодувала малого,
До школи дала
А изъ школи ёго взявши
Коня купила; 20
А коня ёму купивши,
Сідельце сама
Самимъ шовкомъ вишивала,
Злотомъ окула;
Одягла ёго въ червоний 25
Въ жупанъ дорогий,
Посадила на коника:

„Гляньте, вороги!
Подивітесь!“ — Тай повела
Коня вдовжъ села,
Та й привела до обозу —
Въ військо оддала...
А сама на прощу въ Київъ
Въ черниці пішла... .

ЧЕРНИЦЯ МАР'ЯНА.

- У неділю на вигоні
Дівчата гуляли,
Жартували з парубками,
Де-які співали —
Про досвітки, вечорниці 5
Та якъ била мати,
Щобъ зъ козакомъ не стояла...
Звичайно — дівчата,
То про своє все й співають,
Яка про що знає. 10
Аж ось, съ хлопцемъ старий сліпець
Въ село шкандибає;
Въ рукахъ чоботи; на плечахъ
Латана торбина
У старого. А дитина, 15
Сердешна дитина,
Обідрана, ледве, ледве
Носе ноженята....
Безталанний синъ Катрусі.
„Дивітця, дівчата, 20
Кобзарь иде, кобзарь иде!“
Та всі, яко мога,
Хлопцівъ кинули, — побігли

- Зострічатъ сліпого.
 „Діду-серце, голубчику!
 Заграй намъ що-небудь:
 Я шага дамъ; я — черешень;
 Я напою медомъ; 5
 А тимъ часомъ одпочинешъ,
 А ми потанцюемъ.
 Заграй же намъ яку-небудь!“
 — „Чую, любі, чую!
 Спасибі вамъ, мої квіти, 10
 За слово ласкаве.
 Загравъ би вамъ, та бачите —
 Справи нема, справи.
 Учора бувъ на базарі —
 Кобза зопсувалась, 15
 Розвалилася....“
 — „А струни?“
 — „Тільки три осталося.“
 — „Та хочъ на трѣхъ яку-небудь!“
 — „На трѣхъ? Охъ, дівчата! 20
 И на одній колись-то гравъ,
 Та ба, вже не грати!
 Постривайте жъ, мої любі,
 Трошки одпочину....
 Сядьмо, хлопче.“ 25
 Посідали.
 Розв'язавъ торбинну;
 Вийнявъ юбзу; разівъ зо два
 Ударивъ по рванихъ....
 „Щобъ вамъ заграць?.... Постривайте.... 30
 Черницю Мар'яну....
 Чи чували, чи не чули?...
 Слухайте жъ, дівчата,
 Та кайтеся....
 Давно колись 35
 Була собі мати;
 Бувъ и батько, та не стаю, —

- Осталась вдовою....
- Ой осталась удовою
Та й не молодю, —
- Изъ волами, изъ возами,
Зъ маюю дочкою, 5
- Росла дочка Мар'яночка
Виросла, якъ панна,
Чорнобріва, уродлива —
Хочъ би й за гетьмана.
- Стала мати міркувати 10
Та зятя еднати,
А Мар'яна не до пана
Ходила стояти, —
- Не до пана усатого,
Сідого, старого, — 15
До Петруся, що-вечора,
Вечора святого.
- Розмовляла, жартувала,
Обнімала, мліла,
Въ раю жила.... а иноді 20
Плакала, німіла.
- „Чого плачешъ, моя пташко?“
Петро запитає.
- Вона гляне, усміхнется:
„И самъ не знаю.“ 25
- „Може, думаєшъ, покину?
Ні, моя рибчино.
- Буду ходитъ, буду любитъ,
Поки не загину.
- Хиба було коли въ світі, 30
Щобъ ті, що кохались,
Розійшлися, не взялися, —
Живими остались?“
- „Ти жартуєшъ, мій голубе!
Ти чувъ, що співають.... 35
- То кобзарі вигадують;
Бо, сліпі, не знають, —
Бо не бачать, що в брови,

- Чорні й карі очи
 И високий станъ козачий,
 И гнучкий дівочий, —
 Що є коси, чорні коси, 5
 Козацька чуприна, —
 Що на мову на Петрову
 Въ глухій домовині
 Усміхнуса.... скажу ёму:
 „Орле сизокрилий!
 „Люблю тебе й на тїмъ світі,
 „Якъ на сімъ любила.“ 10
 Отакъ, серце, обниміось,
 Отакъ поцілюю!
 Нехай вкупі заховаять.... 15
 Умру — не почую....
 Не почую...“
 Обнялися,
 Обнялися, зоміли.
 Отакъ вони любляся,
 На той світъ хотіли 20
 Щобъ на той світъ переступить,
 Та не по їхъ стало....
 Що-всчора сходилися,
 И мати не знала,
 Де Марьяна до півночи, 25
 Съ кишъ вона гуляла.
 „Воно мале, ще дитина,
 Нічого не знає.“
 Угадала стара мати,
 Та не все вгадала: 30
 Знать, забула, що колись же
 Сама дівувала.
 Угадала мати.... Марьяна — дитина,
 Не знала, якъ треба на сімъ світі жить,
 Думала ні люди, ані домовина 35
 Съ Петромъ не розлучать — уміла любить
 Думала, що тільки кобзарі співають,
 Бо сліпі, не бачать карихъ оченяць,
 Що тільки лякають молодихъ дівчатъ....

- Лякають, дівчата, правдою лякають.
 И я вась лякаю, бо те лихо знаю....
- Бодай на сімь світі ніколи не знать
 Того, що я знаю!... Минуло, дівчата, —
- Серце не заснуло — я вась не забудь; 5
 Люблю вась и досі, якъ діточокъ мати;
 Буду вамъ співати, поки не загину....
 Тойді, мої любі, якъ мене не стане,
 Згадайте про мене, про мою Марьяну. —
- Я вамъ съ того світа серцемъ усміхнусь.... 10
 Усміхнуса....“
- Та й заплакавъ.
- Дивились дівчата,
 Не питали, чого плаче,
 Та й на що питати? 15
 Минудося — помагало
 Ласкаве дівоче
 Шире слово...
 „Вибачайте....
 (Утеръ сліпі очи) 20
 Вибачайте, мої любі!
 Нехотя журюся....
 Такъ отъ, бачите, Марьяна
 Зъ убогимъ Петрусемъ
 Що-вечора розмовляла, 25
 А мати не знала.
 Дивувалась: „Що се таке
 „Марьяну спіткало?
 „Чи не пристріть? Сяде шити —
 „Не те вишиває; 30
 „Замість Гриця, задумавшись,
 Петруся співає;
 „Часомъ сонна розмовляє,
 „Подушку цілує....“
- Мати спершу сміялася: 35
 Думала — жартує;
 Потімъ бачи(ть), що не жарти,
 Та й каже Марьяні,

- „Треба старостів намъ ждати „
 „Та , може , й одъ пана.
 „Ти вже виросла — не в року
 „Уже й дівувала ;
 Я вже думаю , що бачишъ , 5
 (Насилу сказала).
 „Що вже й заміжъ , коли тее....“
 — „А за кого мамо ?“
 — „Хто вподоба , то (я) й оддамъ.“
 Співає Марьяна : 10
 „Минулася твоя доля ,
 „На-віки минула....
 „Чомъ ти вчора , якъ вернулася ,
 „На-вікъ не заснула....
 „Було бъ легше въ домовині 15
 „Одинокій спати.
 „Тойді , може бъ надъ тобою
 „Заплакала мати.
 „Теперьъ мати не заплаче ,
 „Та й не заспіває : 20
 „А лиха ще буде , буде ,
 Поки заховають !“
- Отаке-то , мої любі ,
 Бува на сімъ світі : 25
 Одна дочка у матери ,
 Та й тій тяжко жити....
-
- По садочку похожає ,
 Слізоньки втирає ; 30
 Поглядає на сонечко —
 Пече , а не сяє.
 Стоїть собі середъ неба ,
 Мовъ смієця зъ неї ,
 Воно не зна , що Марьяна 35
 Рада бъ підъ землею
 Заховатьця одъ матери ,
 Щобъ не почувъ знову

- Тії мови, що вже чула,
 Проклятої мови
 Воно не зна, що якъ знайде
 Спочити за гаємъ,
 Петрусь вийде на долину,
 Петрусь заспіває,
 Петрусь її розпитає,
 Якъ братъ заговорить,
 Поцілує, розпитає
 Про лютеє горе. 5 10
- Не знала Марьяна, чого серце мліє,
 Чого плачуть очи.... на що ёго знать?
 Хилитця тополя, куди вітеръ віє....
 Тяжко однокій на степу стоять.
 Утомитця вітеръ — тополя спочине: 15
 Отакъ и дівоча міне хуртовина.
 Тяжко одинокій въ степу зустрічать,
 А ще гірше любій попереду знать,
 Де и якъ спіткає лихая ходина. 20
 Несподівано Марьяна
 Зостріла недолю;
 Співа-було, а иноді
 Дає слёзамъ волю.
 Сама не зна, чого плаче;
 Може, серце й чує, 25
 Та не вміє розказати
 Про те, що вішує.
 Разъ у вечері Марьяна,
 Якъ мати заснула,
 Пішла слухать содовейка, 30
 Мовъ зроду не чула.
 Вийшла въ садокъ, послухала,
 Сама заспівала,
 Та й замовкла: підъ яблуню
 Тихесенько стала, 30
 Заплакала, якъ дитина
 Безъ матери плаче....
 Петро стоїть передъ нею —
 Нічого не бачить.

- „Оддай мене, моя мамо,
 „Та не за старого,
 „Оддай мене, моє серце,
 „Та за молодого.
 Нехай старий бурлакує, 5
 Гроши заробляє,
 „А молодий мене любить,
 „Долі не шукає.
 „Не шукає, не блукає 10
 „Чужими степами.
 „Свої воли, свої вози,
 „А між парубками,
 „Якь маківка на вгороді,
 „Цвіте-процвітає,
 „Має поле, має волю, 15
 „Та долі не має.
 „Его доля — мої брови,
 „Мої карі очи;
 „Мое слово — панство-царство,
 „Нічого не схоче. 20
 „У кайданахъ, моя сиза,
 „Та не сиротою,
 „Тільки, мамо, що(бъ) плакати,
 „Щобъ співать зо мною.
 „Оддай.... 25
 — „Дочко моя, Марьяно!
 „Оддамъ тебе за пана
 „За старого, багатого,
 „За сотника Йвана.“
 — „Умру серце мамо, 30
 „За сотникомъ Ивановт.“
 — „Не впрешъ будешъ панувати,
 „Будешъ ітокъ годувати.“
- Мати галка, мати чорна,
 Літаючи кряче; 35
 Чорнобрива дівчинонька,
 Ходя гаємъ. плаче.

Летить галка черезъ балку Въ степу погуляти, А дівчина нудить світомъ, — Ні съ кимъ розмовляти.	5
Не пускає її мати Вранці до криниці, Ні жита жать, ні лёну братъ, Ні на вечірниці, Де дівчата съ парубками Жартують, співають,	10
Та про мене, чорнобріву, Нишкомъ розмовляють: „Багатого дочка батька, „Шляхецького роду....“	15
Тяжко, мамо, тяжко, мамо.... На що дала вроду? На що брови змалювала, Дала карі очи?	20
Усе дала, тільки долі — Долі дати не хочешъ. На що нене годувала, На що доглядала?	25
Поки лиха я не знала, Чомъ не заховала? Не слухала стара мати, Лягла спочивати, А Марґяна заплакала, Ледві пішла съ хати.	30
„Заплакалася“, дума мати: „Нехай переплаче!“ А Марґяна за слёзами И світу не бачить.	35
Пішла въ садокъ.... серце мліє, Якъ згадає пана. Серце мое, рибко моя! Марґяно, Марґяно! Постривайте.... заспівала — Пішла луна гаємъ, —	

- Не про Гриця. — про Петруся,
 Такъ и виливала.
 Заспіває, опинитця,
 Послуха та знову. — 5
 Ажъ голосокъ утомився.
 Петрової мови
 Не чутъ, нема, не гукає.
 Не кличе: Мар'яно!
 „Де ти пташко? вилинь, серце,
 „Серденько кохане!“ 10
 Нема Петра, не чутъ Петра....
 Не вже жъ то покинувъ
 Сиротою чорнобріву
 При лихій годині?...
 Побачимо.... А тимъ часомъ 15
 По-надъ темнимъ гаємъ,
 Якъ русалка жде місяця,
 Мар'яна блукає
 Не співає чорнобріва,
 Тяжко, тяжко плаче.... 20
 Ой вернися, подивися,
 Зрадливий кзоаче!
 Утомилась би Мар'яна, —
 Утоми не чує,
 Безъ Петруся въ гаю; въ лузі 25
 Ходячи ночує.
 На східъ сонця червоніє,
 Ховаютьця зори;
 Иде дівчина до хати,
 Несе своє горе. 30
 Пришла въ хату — спала мати;
 Глянула на неї;
 „Ой якъ би ти, мамо, знала,
 „Якою змією
 „Окрутила мое серце, 35
 „Рідної дитини....“
 Та й упала на постелю,
 Якъ у домовину!...

ПЕТРУСЬ.

Були на хуторі пани — И панъ и пані небагаті, И долечка у їх росла, Уже чимала піднялась; И генераль її посватавъ, Бо страхъ-хорошая була, А генераль бувъ страхъ-багатий; —	5
Отъ, и таланъ Господь пославъ На вбогий хутірць... ублагали Царя небесонго! Взяли — Іі гарненько одягли, Та у неділю й повінчали, И генеральшою назвали, И цугомъ въ Кнівъ повезли.	10
Було на хуторі погане Мале хлопя — свиней пасло, Петрусемъ звалось; па придане Воно за панною пішло У генеральское село Свиней же пасти, безталанне.	15 20
За баломъ балъ у генерала. За генеральшою чимала Орда панівъ и паничівъ; А генеральша у-почі Уже тихенько й плакати стала. — Занапастила мене мати.... Зовяне марно у палатахъ	25

- Краса и молодость моя. —
 „Ти, душко, плачешь?“ — Хто се? я?
 Ні, я не плачу.... „Знаешь, Маню?
 У городі теперь Армяни:
 Купи, собі, Машиню, шаль“ 5
 — Мині не треба тії шали.... —
 „Не задавай же серцю жалю!
 Купи годубко! не печаль
 Мого ти серця!... А весною
 Въ Парижъ поїдемо зъ тобою, — 10
 Або поїдемо въ село....
 Якъ схочешь, серце...“
 Тихо, тихо,
 Зіма минала; крилось лихо
 Та въ самімъ серці й уляглось 15
 У генеральши молоді.
 Поїхали въ село весною;
 Въ селі бенкети загули:
 А генеральша плаче, плаче,
 А генераль тото не бачить, 20
 А всі вже бачили въ селі.
- Зъ нудьги, изъ двору погуляти
 Якось задумавшись пішла,
 Та ажъ за царину зайшла 25
 Та й бачить; що пасе ягнята
 Мале хлопяточко въ селі.
 — О горе, гóренько мині!
 Що я робитиму на світі?“
 Се ти, Петрусю? — Ажежъ я...“ 30
 — — — —
- Й повела
 Ёго въ палати. А въ палатахъ
 Причепурила, одягла,
 А потімъ въ школу оддала.... 35
 И любо їй, ... Нехай радіє,
 Поки надія серце гріє,
 Поки росте зъ того зерна

Або кукіль, або пшениця ..
 Бо ми не знаємъ, що творитця
 У ёго тамъ. А вінъ хочъ зна,
 То намъ не скаже. Якъ-би знала
 Матуся горенько твоє, 5
 Чи оддала бъ за генерала
 Дитя единее своє?
 Не оддала бъ.... А въ тімъ — не знаю —
 Бо всякі матері бувають. 10
 Минають дні собі по-волі;
 Петрусь до школи да изъ школи
 Зъ книжками ходить, та росте;
 Сама ажъ ніби молодіє,
 А генераль собі радіє,
 Що діло, бачите, святе 15
 У-двохъ таки вони зробили.

Петра на волю одпустили:
 Зімою въ Київъ відвезли,
 И тамъ у школу оддали, 20
 И тамъ чи-мало поповчили.
 Вернувся зъ Київа Петрусь
 Уже Петромъ и паничемъ,
 И Кучері ажъ по плече
 И висипався чорний усъ
 И ще.... Та се ще не втече: 25
 Роскажемъ иноді колись
 Про те, що снилося Петрові.
 А генеральші чорнобровій — —
 Що снитця?... 30

Передъ Пречистою
 Горить лампада у-ночі.
 Поклони тяжкі б'ючи
 Ридала.... 35
 — — —
 Молитва їй не помогла!
 Вона, сердешна, одуріла, —

- Вона небога полюбила
Свого Петра!... И тяжко їй,
Душі негрішній молодій!
Та шожь робить? Не стало сили!
Сердега разомь одурила. 5
Та й якъ ёго одній, святій
Прожити літа молодій?
Вони жь не вернутця!... Якъ хочь!
А лихо, кажуть, перескочь,
А то задавить. Генеральша 10
Не перескочила, — бо їй
Хотілось жити молодій!
- — —
- Петрусь! Друже мій єдиний!
Мое ти серце! Мій ти сину!
Ратуй мене, ратуй! ратуй! 15
О! матеръ Божая! Роскуй
Мою ти душу! — И ридала,
И батька й матеръ проклінала,
И все на світі. А Петрусь — 20
Її єдина дитина —
Гулявъ собі пренеповинний
Въ саду, та арію якусь
Мугикавъ стиха. Більшъ нічого
Петрусь не бачивъ. А небога 25
Сама не знає, що робить
И що їй діяти зъ собою? — —
- Моліте Господа, дівчата,
Моліте Господа, щобъ мати 30
И васъ отакъ не завдала
За генерала — за палати —
И васъ отакъ не продала....
Любітєсь, діточки, весною....
На світі є кого любить 35
И безъ користи; молодую,
Пренепорочною, святою,
Въ малій хатині буде жить

- Любовь та чистая, и буде
Святий покой вашъ стерегти
И въ домовині.
- Що жъ то буде
Сь превосходительною? Що ти? 5
Теперь робитимешъ зъ собою,
Зь своєю божою красою?
Хто сберегтима твій покой,
Украдений твоімъ Петрусемъ?
— — — Ніхто 10
Не встереже теперь! Боюся,
И вимовить боюсь теперь
Твое грядущее....
- У Київъ іздила, молилась — 15
Ажъ у Почаеві була —
- Не іла три дні й не пила
Вернувшисьъ сь прощи, и три ночі
Не спала; впади карі очі; 20
Засохли губи; и въ ночі
Щось ходя шепче сміючись....
Ажъ тиждень такъ собі нудила....
— Я буду жить,
- И буде серденько любить, 25
Подумала чи то сказала.
Хотіла спати, але не спала;
И ждала світу — и дожить
До світу Божого боялась.
— — —

А. О. КОЗАЧКОВСЬКОМУ.

- Давно те діялось! Ще вь школі.
Таки вь учителя дяка
Гарненько вкраду пятака,
(Бо я було трохи не голе —
Таке убоге!) та й куплю
Паперу аркушъ, и зроблю
Маленьку книжечку; хрестами
И везерунками съ квітками
Кругомъ листочки обведу
Та й списую „Сковороду“
Або „три царіє со дари;“
Та самъ-собі у буряні,
Щобъ не почувъ хто, не побачивъ, —
Виспівую було та плачу....
- И довелося зновъ мені
На старість зь віршами ховатись.
Мережать книжочки, співати,
И плакати у буряні,
И тяжко плакати!... и не знаю,
За що мене Господь карає....
- У школі мучилось, росло,
У школі й сивить почало,
У школі дурня й поховають;
А все за того пятака,
Що вкравъ маленькимъ у дяка,
Мабуть Господь мене карає....
- Ось слухай же, мій голубе,
Мій орле-казаче!
- 5
10
15
20
25

- Якъ конаю я въ неволі,
 Якъ нужу я світомъ.
 Слухай, брате, та научай
 Своїхъ малихъ дітокъ,
 Научай їхъ, щобъ не вчились 5
 Змалку віршувати;
 Коли жъ яке поквапитця,
 То нищечкомъ, брате,
 Нехай собі у куточку
 И віршує й плаче 10
 Тихесенько, щобъ Богъ не чувъ,
 Щобъ и ти не бачивъ,
 Щобъ не довелось, брате,
 И ёму каратись,
 Якъ я теперъ у неволі 15
 Караюся, брате....
- Неначе злодій по за валами
 Въ неділю крадуся я въ поле
 Талами вийду по-надъ Араломъ.
 На степъ широкий, мовъ на волю. 20
 И болящєе побите
 Серце стрепенетця,
 Мовъ рибонька надъ водою;
 Тихо усміхнєтця
 И полнне голубкую 25
 По-надъ чужимъ полемъ, —
 И я ніби оживаю
 На полі, на волі...
 И на гору високою
 Вихожу — дивлюся — 30
 И згадую Україну —
 И згадать боюся....
 И тамъ степи и тутъ степи,
 Та тутъ не тамі —
 Руді, руді, ажъ червоні, 35
 А тамъ голубі,
 Зелені, мережані
 Нивами, ланами,

- Високими могилами,
 Темними дугами....
- А тутъ бурянь, піски, тали,
 И хочъ би на сміхъ де могила
 О давнімъ давні говорила. 5
 Неначе люде не жили.
 Одъ споконъ-віку и до-нині
 Ховалась одъ людей пустиня,
 А ми таки її знайшли...
- Уже й твердині поробили, 10
 Затого будуть и могилам,
 Всёго наробимо колись!
 О моя доле! моя Країно!...
 Чи я то вирвусь съ ціі пустині?...
- Чи може (крий Боже!) 15
 Тутъ и загину....
 И почорніе червоне поле....
 — Айда въ казарми! — —
- Неначе крикне хто надо мною, —
 И я прокинусь. По-за горою 20
 Вертаюсь, крадуся, по-надъ Ураломъ,
 Неначе злодій той, по-за валами.
 Оттакъ я, друже мій, святкую
 Отутъ неділеньку святую!
 А понеділокъ? Друже-брате!... 25
 Приходить нічъ — въ смердячу хату,
 Осядуть думи, розібьють
 На стократъ серце и надію,
 И те що вимовить не вмю —
- И все на світі проженуть, 30
 И спинять нічъ: часи — літами,
 Віками глухо потечуть,
 И я кровавими слёзами
 Неразъ постелю омочу.
 Перелічу и дні и літа, 35
 Кого я, де, коли любивъ?
 Кому яке добро зробивъ?
 Нікого въ світі, нікому въ світі —

Неначе по лісу ходивъ А малась воля, малась сила Та силу позички зносили, А воля въ гостяхъ упилась, Въ степу, небога, забудила Тя й упиватьця зареклась.	5
Не поможе милій Боже, Якъ то кажуть люде; Буде каяття на світі — Вороття не буде....	10
Благаю Бога, щобъ світало, Мовъ волі, сонця — світу жду.... Цвіркунь замовкне, зорі б'ють — Блигаю Бога, щобъ смеркало! Бо на позорище ведуть Старого дурня муштрувати. Щобъ знавъ, якъ волю шанувати, Щобъ знавъ, що дурня всюди б'ють... Минають літа молоді, Минула доля а надя	15
Въ неволі знову за своє, Зо мною знову лихо діе И серцю жалю завдає: — А може ще добро побачу, А може лихо переплачу, Води Дніпрової нап'юсь, На тебе, друже, подивлюсь? И може въ тихій твоїй хаті Я буду зновурозмовляти Зъ тобою, друже мій.... Боюсь! Боюся самъ себе спитати, Чи се коли сподієтця? Чи може вже зъ неба Подивлюсь на Україну, П одивлюсь на тебе А иноді такъ буває, Що й слёзи не стане — И благавъ би я о смерти —	20
	25
	30
	35

Такъ тая Украина
И Дніпро крутоберегий
И ти, друже-брате,
Не даєте мені Бога,
О смерти багаті!

ДО ОСНОВ'ЯНЕНКА.

Б'ють пороги; місяць сходить, Якъ и перше сходивъ ... Нема Січи, пропавъ и той, Хто всімъ верховодивъ: Нема Січи; очерети	5
У Дніпра питають: „Де-то наші діти ділись. Де вони гуляють?“ Чайка скіглить літаючи, Мовъ за дітьми плаче;	10
Сонце гріє, вітеръ віє На степу козачімъ. На тімъ степу скрізь могили Стоять та сумують: Питаютьца у буйного	15
„Де наші панують? Де панують, бенкетують? Де ви забарились? Вернітеся! дивітеся — Жита похилились,	20
Де паслися ваші коні, Де тирса шуміла. Де кровъ Ляха, Татарина Моремъ червоніла ... Вернітеся!“	25
Невернутця, Загуло, сказало синее море	

Не вернутця ня віки пропали!
 Правда море, правда синє
 Така я іхъ доля,
 Не вернутця сподівані
 Не вернетця воля 5
 Не вернетця козачизна
 Не встануть Гетьмани
 Не покриють Україну
 Червоні жупани.
 Обідрана сиротою 10
 По-надъ Дніпромъ плаче
 Тяжко — важко сиротині
 А ніхто не бачить,
 Тільки морогъ, що смієтця!
 Смійся лютий враже, 15
 Та недуже, бо все гине,
 Слава не поляже;
 Не поляже, а розкаже,
 Шо діялось въ світі,
 Чия правда, чия кривда 20
 И чіи ми діти.
 Наша дума, наша пісня
 Не вмре не загине...
 Отъ-де люде наша слава,
 Слава України! 25
 Безъ золота, безъ каменю,
 Безъ хитрої мови,
 А голосна та правдива,
 Якъ Господа слово.
 Чи такъ, батьку отамане?
 Чи правду співаю? 30
 Эхъ якъ-би то!.. Та що й навать?
 Кебети не маю.
 А до того въ Московщині
 Кругомъ чужі люде 35
 Не потурай, може, скажешъ,
 Та що съ того буде?
 Насміютця на псаломъ той,
 Шо вилию слёзами;

Насміютця, тяжко, батьку! Жити зь ворогами. Поборовся-бъ съ кацапами Якъ би малось сили; Заспівавъ би, — бувъ голосокъ, Та позички ззіли.	5
Оттаке-то лихо тяжке Батьку ти мій, друже! Блужу вь снігахъ та самъ собі: „Ой не шуми, дуже!“ Не втну більше. А ти, батьку, Якъ самъ здоровъ знаешъ, — Тебе люде поважають, Добрий голосъ маешъ; Співай же імъ, мій голубе, Про Січъ, про могили, Коли яку насипали, Кого положили, Про старину, про те диво, Що було, минуло...	10
Утни, батьку, щобъ нехотя На ввесь світъ почули, Що діялось вь Україні За що погибала, За що слава козацькая На всімъ світі стала!	20
Утни, батьку, орке сизий! Нехай я заплачу, Нехай свою Україну Я ще разъ побачу, Нехай ще разъ послухаю Якъ те море грає, Якъ дівчина підъ вербою Гриця заспіваеть, Нехай ще разъ усміхнетця Серце на чужині, Поки ляже вь чужу землю, Вь чужій домовині.	25
	30
	35

НА ВІЧНУ ПАМ'ЯТЬ

КОТЛЯРЕВСЬКОМУ.

Сонце гріє, вітеръ віє Съ-поля на долину; Надъ водою гне зъ вербою Червону калину : На калині одиноке Гніздечко гойдає	5
А дежъ дівся соловейко ? Не питай ! не знає Згадай лихо — то й байдуже , Минулось . пропало Згадай добре — серце вяне , Чому не осталося ? . . . Ото жъ гляну та й згадаю :	10
Було якъ смеркає . Зашебече на калині — Ніхто не м'янає :	15
Чи багатий , кого доля , Якъ мати дитину , Убірає , доглядає , — Не мине калину ; Чи сирота , що досвіта Мусівъ уставати , Опинитця , послухає , Мовъ батько та мати Роспитують , розмовляють	20 25

- Серце б'єтця любо .
 И світь божий якъ великдень ,
 И люде якъ люде ;
 Чи дівчина , що милого
 Що день виглядає : 5
 Ряне , сохне сиротою .
 Де дітись , не знає . —
 Піде на шляхъ , подивитьця ,
 Поплакати въ лози .
 Зашебече соловейко . 10
 Сохнуть дрібні слѣзи , —
 Послухав усміхнеться ,
 Піде темнимъ гаємъ .
 Ніби зъ милимъ розмовляє ... 15
 А вінъ знай співає ,
 Та дрібно . та рівно . якъ Бога благає .
 Поки вийде злодій на шляхъ поглядать ,
 Зъ ножемъ у халяві ... Піде луна гаємъ .
 Піде — та замовкне ... на що щебетать ? 20
 Запеклюю душу злодія ситить —
 Тільки стратить голосъ , добру не навчить ...
 Нехай вінъ лютує . поки самъ загине .
 Поки безголовъє воронъ прокричить !.. 25
- Засне долина , — на калині
 И соловейко задріма .
 Повіє вітеръ по долині ,
 Пішла дубровою луна .
 Луна гуляє — Божа мова : 30
 Встануть сердеги працювать ,
 Підуть корови по діброві ,
 Вийдуть дівчата воду братъ .
 Вгляне сонце : рай та й годі !...
 Верба смієтця — свято скрізь . 35
 Злодій заплаче ! — дарма , що злодій !...
 Такъ було першъ — теперъ дивись !

Сонце гріє, вітеръ біє
 Съ-поля на долину,
 Надъ водою гне зъ вербою
 Червону калину;
 На кажині одиноке
 Гніздечко гойдає....
 А де дівся соловейко?...
 Не питай!... не знає!...

5

Не давно, не давно у насъ на Вираїкі
 Старий Котляревський отакъ щебетавъ;
 Замокъ неборака, — сиротами кинувъ
 И гори и море, де перше співавъ,

10

Де ватагу пройдисвіта
 Водивъ за собою.
 Все осталось, все сумує,
 Якъ руїни Трої...
 Все сумує — тільки слава
 Сонцемъ засяла, —
 Не вмере кобзарь, бо на віки
 Їго привітала.
 Будешъ, батьку, панувати,
 Поки живуть люде:
 Поки сонце зъ неба сляє,
 Тебе не забудуть!

15

20

25

Праведная душе! прийми-жъ мою мову,
 Не мудру, та ширу, прийми, привітай:
 Не кинь сиротою, якъ кинувъ дірови, —
 Прилини до мене хоть на одно слово,
 И про Україну міні заспівай!...
 Нехай усміхнеться душа на чужині,
 Хоть разъ усміхнеться — дивлячись, якъ ти
 Всю славу козацьку за словомъ єдинимъ
 Перенісъ въ убогу хату сироти.
 Прилинь, сизий орле, бо я одинокий
 Сирота на світі въ чужому краю,
 Дивлюся на море широкє глибоке;

30

35

Попливъ би на той бікъ — човна не дають.
Згадаю Єнѣя, згадаю родину,
Згадаю, заплачу, якъ тая дитина, —
А хвилі на той бікъ идуть та ревуть....
А може я темний — не чую, не бачу; 5
Може моя доля на тімъ боці плаче,
Бо сироту всюди люде осміють.
Нехай би сміялись... та тамъ море грає
Тамъ місяць, тамъ сонце ясніше сяє,
Тамъ зъ вітромъ могла въ степу розмовля — 10
Тамъ не одинокий зъ нею бувъ би я....
Праведна душе! прийми мою мову,
Не мудру, та щирю, прийми, привітай
Не кинь сиротою, якъ кипувъ діброви;
Приливи до мене хоть на одно слово, 15
Та про Україну мині заспівай.

ДО МИКОЛИ КОСТОМАРОВА.

Весенне сонечко ховалось,
Въ широкихъ хмарахъ веснянихъ;
Гостей закованихъ своїхъ
Сердечнихъ чаємъ напували,
И часовихъ переміяли. 5
Сині мундури въ часовихъ
И до дверей, на ключъ замкнугихъ,
И до решотки на вікні
Привикъ я трохи: и мині
Не жаль було давно-одбутихъ, 10
Давно похованихъ, забутихъ
Моіхъ тяжкихъ кривавихъ слёзъ;
А їхъ чимало розлилось
На марне поле. Хочъ - би рута —
А то нічого не зійшло. 15
И я згадавъ своє село,
Кого я тамъ, коли покинувъ...
И батько й мати въ домовині...
И серце тяжко запеклось,
Що нікому мине згадати. 20
Дивлюсь: твоя, мій брате, мати,
Чорнійша чорної землі;
Иде, зъ креста неначе зната.
Молюся, Господи, молюсь...
Хвалить Тебе не перестану, 25
Що я ні съ кимъ не поділю
Мою тюрму, мої кайдани!..

П о с л а в і є
С л а в н о м у П. І. Ш А Ф А Р И К О В І
П Р И П О Є М І „ І в а н ь Г у с ь “ а б о „ Є р е т и к ь . “

Запалили у сусіда
Нову добру хату
Сусіди злі; нагрілися
Та й полягли спати,
И забули теплий попілзъ 5
По полі розвіять...
Лежить попілзъ на розпутті,
А въ попелі тліє
Огню искра великого —
Тліє, не вгасає, 10
Підпаду же, — якъ той местникъ
Часу дожидає —
Злого часу: — Тліє искра,
Тихо дотлівала
На розпутті широкому — 15
Та й гаснути стала.

Оттакъ Німота западила.
Велику хату, и семью —
Семью Славянь розєднала
И вишкомъ тихо упустила 20
Усобиць лютую змію.

Полилися ріки крові,
Пожаръ погасили,
А Нмчики пожарище
Й сиріть поділили; 25
Виростали у кайданахъ

Славянські діти
 И забули невольники —
 Чні вони діти.
 А на давнімъ пожарищі
 Искра братства тліла, — 5
 Дотлівала, дождала
 Рукъ твердихъ та смілихъ...
 И дождалась Прозрівъ-еси
 Въ попелі, глибоко,
 Огонь добрий, смілимъ серцемъ, 10
 Смілимъ, орлимъ окомъ!
 И засвітивъ, любомудре,
 Світло правди, волі...
 И Славьянъ семью велику,
 Во тьмі и неволі, 15
 Перелічивъ до одного,
 Перелічивъ трупи —
 А не Славьянъ, — и ставъ еси
 На великихъ купахъ —
 На розпутті всесвітньому — 20
 Іезекиїлемъ :
 И, о диво! трупи встали
 И очи розкрили!
 И братъ зъ братомъ обнялися
 И проговорили 25
 Слово тихої любові
 На віки и віки! —
 И потекли въ одно море
 Славянські ріки!
 Слава тобі, любомудре, 30
 Чеху — Славянине,
 Що не давъ ти потонути
 Въ німецькій пучині
 Нашій правді! Твоє море
 Славянськеє нове! 35
 Затого вже буде повне
 И поплине човенъ
 Зъ широкими вітрилами
 И добримъ кормиломъ, —

Попливе на вольнім морі,
На широкихъ філяхъ!
Слава-жъ тобі, Шафаріку,
Во віки и віки,
Що звівъ еси въ одно море
Славянські ріки!

5

Привітай же въ своїй славі
И мою убогу
Лепту — думу немудрую —
Про Чеха святого,
Великого мученика,
Про славного Гуса!
Прийми, отче! а я нишкомъ
Богу помолюся,
Що бъ усі Славяне стали
Добрими братами,
И синами сонця правди
И Єретиками
Оттакими, якъ Констанський
Єретикъ великий!..
Миръ мирові подарують
И славу во віки.

10

15

20

22 ноявра 1845 р.
въ Переяславі.

ДОЛЯ.

Ти не лукавила зо мною,
Ти другомъ, братомъ и сестрою
Сіромі стала. Ти взяла
Мене, маленького, за руку
И въ школу, хлопця, одвела 5
До п'яного дядка въ науку:
„Учися, серденько! колись
Зъ насъ будуть люде,“ — ти сказала.
А я й послухавъ, и учивсь,
И вивчився. А ти збрехала: 10
Які зъ насъ люде?.. Та дарма!
Ми не лукавили съ тобою,
Ми просто йшли: у насъ нема
Зерна неправди за собою,
Ходімо-жъ, доленько моя, 15
Мій друже шурий, нелукавий!
Ходімо дальше: дальше слава, —
А слава — заповідь моя.

МУЗА.

И ти пречистая, святая,
Ти, сестро Феба молодая!
Мене ти въ пелену взяла
И геть у поле однесла,
И на могилі, середь поля, 5
Якъ тую волю на роздолі,
Туманомъ сивимъ сповила, —
И колихала, и співала,
И чари діяла... И я... 10
О, чарівниченько моя!
Мені ти всюди помагала,
И всюди, зоренько моя,
Ти не марніла, ти сіяла...

Въ степу безлюднімъ, въ чужнінї,
Въ далекій неволі, 15
Ти въ кайданахъ пишалася
Якъ квіточка въ полі;
Изъ казарми смердячої
Чистою, святою
Вилітала, якъ пташечка, 20
И понадо мною
Полинула — заспівала,
Моя сизокрила, —
Мовъ живущою водою
Душу окропила... 25

И я живу — и надо мною
Своею Божою красою
Витаешь ти, мій херувимъ,
Золотокрилий серафимъ, 5
Моя порадонько святая,
Моя ти доле молодая!
Не покидай мене въ ночі
И въ-день, и въ-вечері, и рано —
Витай зо мною... и учи, —
Учи неложними устами — 10
Хваляти правду! — помози
Молитву діяти до краю.
А якъ умру, моя святая,
Моя ти мати! — положи 15
Свого ти сина въ домовину,
И хоть единую слезину
Въ очахъ безсмертнихъ покажи.

СЛАВА.

А ти задріпанко, шинкарко,
Перекупко п'яна!
Де ти вь ката забарилась
Зь своїми лучами? 5
У Версалі надь злодіємь
Наборь розпустила?
Чи съ кимь иншимь мизкаєшся
Зь нудьги та зь похмілля?
Горнись-лишень коло мене 10
Та витнемо зь ляха!
Гарнесенько обійжесь,
Та любо та тихо
Пожартуємь — чмокнемося,
Та й поберемося, 15
Моя крале малёвана...
Во я такп й досі
Коло тебе мизкаюся:
Ти хоча й пишалась — — —
Та мені про те байдуже... 20
Мені, моя доле,
Хочь на себе надивитись
Дай, и пригорнутись
Підь криломь твоімь — и любо
Зь дороги заснути.

*

МОІМЪ СОУЗНИКАМЪ.

Згадайте, братія моя, — Бодай те лихо не верталось! — Якъ ви гарнесенько и я Изъ-за решотки визирали; — И, певне, думали: коли —	5
На раду тиху, на розмову, — Коли ми зійдемося знову На сій зубоженій землі? Ніколи, братія, ніколи!..	10
Зъ Дніпра у купі не пьємо, Розійдемось, рознесемо Въ степи, въ ліси свою недолю, Повіруємъ ще трохи въ волю, А потімъ — жити почнемо	15
Міжъ людьми, якъ люде... А поки те буде, Любітеся, брати мої, Україну любіте, И за неї безталанну Господа моліте.	20
Ворогівъ забудьте, друзи, И не проклиняйте, И мене въ неволі лютій Инколи згадайте...	25

Чи ви ще зійдетеся знову?
 Чи вже на віки розійшлись,
 И слово правди и любови
 Въ степи-вертепи понесли?
 Нехай и такъ!.. не наша мати, 5
 А довслось поважати.
 То воля Господа!.. Годіть
 Смирітєся, молітєсь Богу
 И згадуйте одинь другого,
 Свою Україну любіть. 10
 Любіть її, бо время люте...
 Въ останню тяжкую минуту
 За неї Господа моліть!

Н. Я. МАКАРОВУ.

на память 14 септября 1860.

Барвінокъ цвівъ и зеленівъ,
 Слався, ростілявся, — 15
 Та недосвітъ передъ світомъ
 Въ садочокъ укрався.

Потоптавъ веселі квіти,
 Побивъ, поморозивъ... 20
 Шкода того барвіночка
 Й недосвіта шкода!

СОНЪ.

МАРЪ АЛЕКСАНДРІВНІЙ МАРКОВИЦЪ.

- На панцирі пшеницю жає,
Втомилися и спочивають.
Пішла въ снопи, пошкандибала,
Ивана сина годувать —
Воно сповитее кричало 5
У холодочку підъ снопомъ.
Розповила, погодувала,
Попестила й ніби сномъ
Надъ синомъ сидя задрімала.
И снитця їй той синъ Иванъ 10
И вродливий и багатий,
Та вольний, бачитця; бо й самъ
Уже не панський а на волі —
Та на своїмъ веселімъ полі
Таки свою пшеницю жнуть 15
А діточки обідъ несуть...
И усміхалася небога
Прокинулась — нема нічого!
На сина глянула, взяла
Его тихисенько сповила 20
Тай щобъ до ланового
Ще копу дожинать пішла.

ЗАВІЩАННЄ.

Якъ умру, то поховайте
Мене на могилі
Середъ степу широкого
На Вкраїні милій,
Щобъ лани широкополі 5
И Дніпро и кручі
Були видні; було чути
Якъ реве ревучий,
Якъ понесе зъ України
У синєе море 10
Кровъ ворожу... оттогді я
И лани и гори
Все повяну и полечу
До самого Бога
Молитися... А до того
Я не знаю Бога.
Поховайте та вставляйте,
Кайдани порвіте
И ражою злою кровзю 20
Волю окропіте!
И мене въ семзі великій
Въ семзі вольній новій
Не забудьте памянути
Не злимъ, тихимъ словомъ.

ДУМКИ.

I.

Не для людей и не для слави,
Мережані та кучеряві
Оці вірши віршую я; —
Для себе, братія моя.

Мені легшає въ неволі,
Якъ я їх складаю: 5
Зь-за Дніпра, мовъ, далекого
Слова прилітають
И стелютця на папері,
Плачучи, сміючись, 10
Мовъ ті діти, и радують
Мою сиру душу —
Убогую... Любо мні —
Любо мні зь ними,
Мовъ батькові багатому 15
Зь дітками малими.
И радий я, и веселий,
И Бога благаю,
Щобъ не приспавъ моїхъ дітокъ
Въ далекому краю: 20
Нехай летять до-домоньку
Легенькпі діти;
Та розкажуть — якъ-то тяжко
Було їмъ на світі...
И въ сембі веселій, тихій, 25
Дітей привітають,

И сивою головою
 Батько покиває ;
 Мати скаже : бодай тії
 Діти не родились ,
 А дівчина подумає :
 Я їхъ полюбила.

5

II.

Тече вода въ синє море ,
 Та не витікає ,
 Шука козакъ свою долю ,
 А долі немає.

10

Пішовъ козакъ світъ за очі ;
 Грає синє море .
 Грає серце козацькеє ,
 А думка говорить :
 „Куди ти йдешъ не спитавшись ?
 На кого покинувъ
 Батька , ньєнку старєнькую ,
 Молоду дівчину ?
 На чужині не ті люде , —
 Тяжко зъ ними жити !
 Ні съ кимъ буде поплакати ,
 Ні поговорити.“

15
20

Сидить козакъ на тимъ боці , —
 Грає синє море .
 Думає , доля зустрєтця , —
 Спіткалося горе .
 А журавлі летять собі
 До-дому ключами .
 Плаче козакъ , — шляхи биті
 Заросли тернами .

25
30

III.

Вітре буйний, вітре буйний!
 Ти зь моремъ говоришь, —
 Збуди ёго, заграй ти зь нимъ,
 Спитай сине море.
 Воно знає, де мій милий, 5
 Бо ёго носило;
 Воно скаже, сине море,
 Де ёго поділо.
 Коли милого втопило,
 Розбий сине море: 10
 Піду шукать миленького
 Втоплю своє горе,
 Втоплю свою недолецьку...

 Найду ёго, пригорнуся,
 На серці зомлію. 15
 Тоді хвилю, неси зь милимъ,
 Куди вітеръ віє!
 Коли жъ милий на тімъ боці,
 Буйнесенький, знаєшь, 20
 Де вінъ ходить, що вінъ робить:
 Ти зь нимъ розмивляєнь.
 Коли плаче, то й я плачу;
 Коли ні, — співаю;
 Коли жъ згинувъ чорнобрівий, 25
 То й я погибаю.
 Тоді неси мою душу
 Туди, де мій милий,
 Червоною калиною
 Поставъ на могилі. 30
 Буде легше вь чужімъ поді
 Сироті лежати:
 Буде надъ нимъ ёго мила
 Квіткою стояти.
 И квіткою й калиною 35
 Цвісти надъ нимъ буду,

Щобъ не пекло чуже сонце,
 Не топтали люде.
 Я въ-вечері посумую,
 А въ ранці поплачу.
 Зійде сонце — утру слёзи,
 Ніхто й не побачить!
 Вітре буйний, вітре буйний!
 Ти зъ моремъ говоришъ —
 Збуди ёго, заграй ти зъ нимъ,
 Спитай сине море...

IV.

Тяжко-важко въ світі жити
 Сируті бсзъ роду:
 Нема куди прихилитця, —
 Хочъ зъ гори та въ воду!
 Утопився бъ молоденький,
 Щобъ не нудить світомъ:
 Утопився бъ, — тяжко жити,
 И нема, де дітись.
 Въ того доля ходить полемъ —
 Колоски збірає;
 А моя десь, ледащия,
 За моремъ блукає.
 Добре тому багатому:
 Ёго люде знають;
 А зо мною зострінутця —
 Мовъ не добачають
 Багатого губатого
 Дівчина шанує;
 Надо мною, сиротою,
 Смієтця, кепкує.
 Чи я жъ тобі не вродливий,
 Чи не въ тебе вдаєся,
 Чи не люблю тебе широко,

Чи съ трбе сміявся?
 Люби жъ собі, мое серце,
 Люби, кого знаєшь,
 Та не смійся надо мною,
 Якъ коли згадаєшь. 5
 А я піду на край світа...
 На чужій сторонці
 Найду крашу, або згину,
 Якъ той листъ на сонці.“

Пішовъ козакъ сумуючи — 10
 Нікого не кинувъ ;
 Шукавъ долі въ чужімъ полі,
 Та тамъ и загинувъ
 Уміраючи дивився,
 Де сонечко сяє... 15
 Тяжко важко умірати
 У чужому краю !

V.

На що мні чорні брови,
 На що карі очі, 20
 На що літа молоді,
 Веселі дівочі?
 Літа мої молоді
 Марно пропадають,
 Очі плачуть, чорні брови 25
 Одъ вітру лянjąють.
 Серце вяне, нудить світомъ,
 Якъ пташка безъ воді.
 На що жъ мні краса моя,
 Коли нема долі? 30
 Тяжко мні сиротою
 На сімъ світі жити ;

Свої люде — якъ чужі,
Ні съ кимъ говорити;
Нема кому распитати,
Чого плачуть очи;
Нема кому розказати, 5
Чого серце хоче,
Чого серце, якъ голубка,
День и нічъ воркуе;
Ніхто ёго не питае,
Не знае, не чує. 10
Чужі люде не спитають —
Та й на що питати?
Нехай плаче сиротина,
Нехай літа тратить!
Плачъ же, серце, плачте, очи. 15
Поки не заснуди,
Голоснійше, жалібнійше.
Щобъ вітри почули,
Щобъ понесли буйнеснькі
За синее море, 20
Чорнявому зрадливому
На лютеє горе!

VI.

Козацька доля.

На що мені женитися? На що мені братись? Будуть зь мене молодого Козаки сміятись.	
„Оженився“ вони скажуть, „Голодний и голій, Занапастивъ, нерозумний, Молодую волю!“	5
Воно й правда. — Що жь діять? Навчїть мене люде.	10
Ити хнба до васъ въ найми? Чи до ладу буде? Нї, не буду чужї воли Пасти-заганяти;	
Не буду я въ чужїй хатї Тещу поважати;	15
А буду я красуватись Въ голубїмъ жупанї На конику вороному Передъ козаками.	20
Найду собі чорнобрївку Въ степу при долині — Високою могилоньку На тїй Україні.	
На весїлле товариство Вийде погуляти, Та винесе самопали, Викотить гармати.	25
Якъ понесуть товариша Въ новую світлицю, Загомонять самопали Гукнуть гакївницї.	30
Якъ положать отамана Въ новїй хатї спати,	

Заголосить, якъ та мати,
 Голосна гармата.
 Гукатиме, кричатиме
 Не одну годпну,
 И рознесе тую славу 5
 По всій Укнаїні.

Надъ Араломъ, 1849.

VII

Зійшлись, побрались, поєднались.
 Помолоділи, підросли,
 Гаєкъ, садочокъ розвели
 Кругомъ хатини. И пишались 10
 Неначе князі. Діти грались,
 Росли собі та виростали...
 Дівчатокъ москалі украли,
 А хлопцівъ въ москалі забрали,
 А ми неначе розійшлись —
 Неначе брались — не єднались. 15

VIII.

Росли у купочці: зросли:
 Сміялись, гратись неперестали...
 Неначе справді розійшлись...
 Зійшлись незабаромъ; побрались;
 И тихо, весело пройшли 20
 Душею-серцемъ неповинні
 Ажъ до самої домовини...
 А міжъ людьми вони жили!
 Подай же й намъ, всещедрий Боже,
 Оттакъ пвісті, оттакъ рости, 25

Такъ одружитися и йти —
 Не сварячись въ тяжкій дорозі
 На той світѣ тихий перейти.

25 нов. 1860.

Петр.

IX.

Не вернувся изъ походу
 Гусаринь-москаль
 Чого жъ мені ёго шкода,
 Чого ёго жаль? 5
 Що на ёму жупанъ куций,
 Що гусарянь черноусий,
 Що Машою звавъ?
 Ні, не того мині шкода;
 А марніє моя врода — 10
 Люде не беруть;
 А на улиці дівчата
 Насміхаютця прокляті —
 Гусаркою звуть!..

X.

Титарівна — Немирівна
 Гаятує хустину, 15
 Та колише московщия —
 Малую дитину.
 Титарівна — Немирівна
 Людми гордувала...
 А москаля-пройдисвіта 20
 Нищечкомъ вітала!
 Титарівна — Немирівна
 Почестного роду...
 Виглядає пройдисвіта
 Москаля зъ походу. 25

XI.

На великдень, на соломі Проти сонця, діти Градись собі крашанками Та й стали хвалитись Обновами. Тому къ святкамъ	5
Зъ лиштвою пошили Сорочечку, а тій стѣжку, Тій стрічку купили; Кому шапочку смушеву, Чобітки шкапові,	10
Кому свитку... Одна тільки Сидить безъ обмови Сирігочка, рученята Сховавши въ рукава.	15
— Мині мати купувала, — Мині батько справивъ. — А мині хрещена мати Лиштву вишивала.	20
„А я въ попа обідала“, Сирітка сказала...	

XII.

Ой по горі ромень цвіте, Долиною козакъ иде Та у журби питаєтця: Де та доля пишаєтця?	
Чи то въ шинкахъ зъ богачами, Чи то въ степахъ съ чумаками, Чи то въ полі на роздолі Зъ вітромъ вієтця по-волі?	25
Не тамъ, не тамъ, друже брате! У дівчини въ чужій хаті, У рушничку та въ хустині Захована въ новій скрині.	30

Лихвинъ, 1859.

XIII.

Тече вода съ-підъ явора
 Яромъ на долину,
 Пишаєтця надъ водою
 Червона калина;
 Пишаєтця калинонька,
 Яворъ молодіє,
 А кругомъ їхъ верболози
 Й лози зеленіють.

5

Тече вода изъ-за гаю
 Та по-підъ горою;
 Хлюпошутця качаточка
 Поміжъ осокою;
 А качечка випливає
 Съ качуромъ за ними,
 Ловлять ряску — розмовляють —
 Зъ дітками своїми.

10

Тече вода край города:
 Вода ставомъ стала;
 Прийшло дівча воду брати —
 Брало, заспівало;
 Вийшли съ хати батько й мати
 Въ садокъ погуляти —
 Порадитись — кого бъ то імъ
 Своімъ зятемъ звати?

15

20

Петер. 7 Нояб. 1860.

XIV.

Якби міні, мамо, намісто
 То пішла бъ я завтра на місто, —
 А на місті, мамо, на місті —
 Тамъ музика грає троїста;
 А дівчата съ парубками
 Кохаютьця... Мамо! мамо!
 Безталанна я!

25

30

Ой пійду я Богу помолюся,
 Та пійду я у найми наймуся,
 Та куплю я, мамо, черевики,
 Та найму я троїсті музики:
 Нехай люде не здивують;
 Якъ я, мамо, потанцюю...
 Доленько моя!

5

Не дай мині вікъ дівувати,
 Коси мої плести-заплітати,
 Бровенята дома зносити,
 Въ самотині віку дожити...
 А поки я заробляю —
 Чорні брови полиняють...
 Безталанна я!

10

XV.

Ой умеръ старий батько
 И старенькая мати,
 Та нема кому щирої
 Тої радоньки дати...
 Що мині на світі
 Сироті робити:
 Чи йти въ люде жити,
 Чи дома журитись?
 Ой пійду я въ гай зелений
 Посажу я руту:
 Якъ що зйде моя рута,
 Остануся гута;
 Прийде милий въ мою хату
 Хазяїновати;
 А якъ же ні — то я пійду
 Доденьки шукати...
 Посходила тая рута,
 Въ гаї зеленіє...
 А дівчина сиротина
 У наймахъ марніє!

15

20

25

30

XVI.

На городі коло броду
 Барвінок не сходять;
 Чомусь дівчина до броду
 По воду не ходить.

На городі коло тину
 Сохне на тичині
 Хміль зелений; не виходить
 Дівчина съ хатини

На городі коло броду
 Верба похилилась;
 Зажурплась чорнобрива —
 Тяжко зажурилась.

10

Плаче-плаче та риде,
 Як рибонька бьетця...
 А надь нею, молодою,
 Поганець смієтця.

15

XVII.

Надъ Дніпрою сагою
 Стоїть яворъ міжъ лозою,
 Міжъ лозою зъ ялиною,
 Зъ червоною калиною.

20

Дніпро берегъ рие-рие,
 Яворові корінь мие:
 Стоїть старий, похилився,
 Мовъ козакъ той зажурився, —

Шо безъ долі, безъ родини
 Та безъ вірної дружини,
 Безъ дружини п надії
 Въ самотині посивіє!

25

Явірє каже: похилюся,
 Та вь Дніпрові скупаюся;
 Козакъ каже: погуляю,
 Та любої пошукаю.

А калина зь ялиною
 Та гнучкою лозиною.
 Мовь дівчаточка изь гаю
 Вихожаючи, співають, —

5

Повбірані, завітчені
 Та сь таланомь заручені,
 Думки-гадоньки не мають —
 Вьютця-гнутця та співають...

10

Петер. 24. червця 1860.

XVIII.

Якьби мнї черевяки,
 То пішла бь я на музики, —
 Горенько мое!

15

Черевиківь немає;
 А музика грає, грає,
 Жалю завдає!

Ой пійду я боса полемь,
 Пошукаю свою долю, —
 Доленько моя!

20

Глянь на мене чорнобриву,
 Моя доле не правдива,
 Безталанна я!

Дівчаточка на музикахь
 У червонихь черевикахь...
 Я світомь нужу...

25

Безь роскоши, безь любви,
 Зношу свої чорні брови —
 У наймахь зношу!..

30

XIX.

Вечір вь Україні.

Садокъ вишневий коло хати;
Хрущі надъ вишнями гудуть;
Плугаторі съ плугами йдуть;
Співають идучи дівчата,
И матери вечеряти жидуть

5

Семья вечера коло хати;
Вечірня зіронька встає;
Дочка вечерять подає,
И мати хоче научати,
Такъ соловейко не дає.

10

Поклада мати коло хати
Маленькихъ діточокъ своїхъ;
Сама заснула коло їхъ;
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затихъ.

15

XX

Ой чого ти почорніло,
Зелене поле?
— Почорніло я відъ крові
За вольную волю.
Кругъ містечка Берестечка
На чотирі милі,
Мене славні Запорожці
Своїмъ трупомъ вкрили.
Та ще мене гайворони
Укрили съ півночі...
Клюють очі козацькі,
А трупу — не хочуть.
Почорніло я зелене
Та за вашу волю...

20

25

Я зновъ буду зеленіти,
 А ви вже ніколи,
 Не вернетесь на волю...
 Будете орати
 Мене съ-тиха, та орючи
 Долю проклонати,...

5

XXI.

Въ ночи.

Випьешъ чарку — стрепенешся,
 Випьешъ другу — хаменешся,
 Випьешъ третю — въ очахъ сяє,
 Дума думу наганяє.

10

XXII.

Поставлю хагу и кімнату,
 Садокъ-раёчокъ висажу;
 Посижу я и похожу
 Въ своїй маленькій благодаті,
 Та въ одині — самотині
 Въ садочку буду спочивати...
 Присятця діточки мині,
 Веселая приснитця мати,
 Давне — колишній та ясний
 Приснитця сонъ мині... и ти!..
 Ні, я не буду спочивати,
 Бо й ти приснишся! И малий
 Раёчокъ мій, спідтиха-тиха
 Підкрадешся, наробишъ лиха, —
 Запалишъ рай мій самотній.

15

20

25

Петер. 27 септ. 1860.

XXIII.

Пустка.

(М. С. Щепкину).

Заворожи міні волхве
 Друже сивоусий!
 Ти вже серце запечатавъ,
 А я ще боюся...
 Боюся ще погорілу 5
 Хату руйновати,
 Боюся ще, мій голубе,
 Серце поховати...
 Може вернетця, надія 10
 Съ тією водою
 Цілющою, живущею —
 Дрібною слёзою,
 Може вернетця въ некриту
 Пустку зимовати,
 И укрие и нагріе 15
 Погорілу хату, —
 И виете и виміе
 И світло засвітить;
 Може ще разъ прокинутця
 Мої думи — діти; 20
 Може ще разъ пожурюся,
 Зъ дітками заплачу;
 Може ще разъ сонце правди
 Хочъ крізь сонъ побачу!

Київъ 1846.

XXIV

На рїздво.

Не до дому въ ночі йдучи 25
 Съ куминої хати
 И не спати лягаючи,

Згадай мене, брате:
 А якъ прийде нудьга въ гост
 Та й на нічъ засяде,
 Оттогді мене, мій брате,
 Зови на пораду; 5
 Оттогді згадай въ неволі
 Далеко надъ моремъ
 Свого друга веселого,
 Якъ вінъ горе боре,
 Якъ вінъ свої думи тяжкі 10
 И серце убоге
 Заховавши, ходить собі
 Та молитця Богу.
 Та згадує Україну
 И тебе, мій друже, 15
 Та вноді й зажуритця...
 Звичайно, не дуже,
 А такъ тільки... бо на-дворі...
 Наступає свято...
 Тяжко теб, друже, свято 20
 Самому стрічати
 У пустині!.. Завтра рано
 Заревуть дзвіниці
 Въ Україні, завтра рано
 Зберутця, молитись 25
 Люде добрі, завтра рано
 Завне голодний
 Звірзь въ пустині, та повіє
 Ураганъ холодний
 И занесе снігомъ білимъ 30
 Курінь, мою хату...
 Оттакъ мені доведетця
 Свято зустрічати!

Кось- Аразь,
 на Аралському морі,
 24 грудня 1848.

XXV.

Хатина.

Не молилася за мене,
 Поклони не клала
 Моя мати; а такъ собі
 Мене повивала
 Співаючи: „Нехай росте
 Та здорове буде!“ 5
 И вирісъ я, хвалить Бога,
 Та не вилізъ въ люде.
 Лучше бъ було не родити,
 Або утопити, 10
 Якъ мавъ би я у недолі
 Господа гнівити.

А я такъ мало-небагато
 Благовъ у Бога, — тільки хату,
 Одну хатиночку въ гаю, 15
 Та дві тополі коло неї,
 Та безтаданную мою...
 Мою Оксаночку, щобъ зъ нею
 У двохъ дивитися зъ гори
 На Дніпръ широкий, на яри 20
 Та на лани золотоподі,
 Та на високі могили, —
 Дивитись, думати, гадать:
 Коли-то їхъ повасипали?
 Кого тамъ люде поховали? 25
 И въ двохъ тихенько заспівать
 Ту думу сумную, недавну
 Про лицаря того гетьмана,
 Що на огні Ляхи спекли. — 30
 А потімъ би зъ гори зійшли,
 По-надъ Дніпромъ у темнімъ гаї
 Гуляли бъ, поки не смеркає,
 Попи миръ божий не засне,

Поки зь вечірнью зорёю
 Не зійде місяць надъ горою
 Туманъ на ланъ не прожене, —
 Ми бзъ подивились, помолились,
 И розмовляючи пішли бзъ
 Вечеряти вь свою хатину.

5

Надъ Каспиемъ, 1850.

XXVI.

До зорі.

(изъ поеми).

Зоре моя вечірняя,
 Зійди надъ горою,
 Поговоримъ тихесенько
 Вь неволі сь собою. 10
 Роскажи, якъ за горою
 Сонечко сідає,
 Якъ у Дніпра веселочка
 Воду позичає; 15
 Якъ широка сокорина
 Віти розпустила,
 А надъ самою водою
 Верба похпилась —
 Ажъ по воді розіслала 20
 Зелені віти,
 А на вітахъ гойдаютьця
 Нехрещенні діти;
 Якъ у полі на могилі
 Вовкулакъ ночує, 25
 А сячъ вь лісі та на стрісі
 Недолю віщує;
 Якъ сонъ-трава при долині
 Вь ночі росцвітає...

А про людей... та нехай їх!
 Я їх, добрихъ, знаю,
 Добре знаю!.. Зоре моя,
 Мій друже єдиний!
 Ти не знаєшъ, що дітця 5
 Въ насъ на Україні,
 А я знаю, и розкажу
 Тобі — й спать не ляжу,
 А ти завтра тихесенько
 Богові розкажешъ. 0

Нижній-Новгородъ, 1858.

XXVII.

Сестрі.

Минаючи убогі села
 По-надъ Дніпрянські невеселі,
 Я думавъ: де жъ я прихилюсь,
 И де подінуся на світі?.. 15
 И снитця сонъ мені... дивлюсь:
 Въ садочку, квітами повита,
 На пригорі собі стоїть —
 Неначе дівчина — хатина;
 Дніпро геть-геть собі розкинувся!
 Сіє батько та горить! 20
 Дивлюсь: у темному садочку,
 Підъ вишнею, у холодочку,
 Моя єдина сестра,
 Многострадалиця святая,
 Неначе въ раі, спочиває, 25
 Та зъ-за широкого Дніпра
 Мене, небога виглядає.

И їй здаєтця — виринає
 Зъ-за філі човенъ... доплива...

И въ филі човезъ порина...
 — Мій братіку! моя ти доле! —
 И ми прокинулись: ти —
 На панщині! а я — въ неволі!..
 Отакъ намъ довелось йти
 Ще зъ малечку, колючу ливу!
 Молися сестро! будемъ живі,
 То Богъ поможе перейти.

51

5

01 Черкаси, 20 Липця 1859.

XXVIII.

01 И широкую долину,
 И високою могилу, 10
 И вечірною годлну,
 И що снилось-говорилось —
 Не забуду я.

Та що съ того?.. не побрались: —
 Розійшлися, мовъ не знались... 15
 А тимчасомъ дорогиі
 Літа наші молодіі
 Марне пронеслись.

02

Помарніли ми обое,
 Я — въ неволі, ти — вдовою, 20
 Не живемъ, а тільки ходимъ
 Та згадуемъ тії годн,
 Якъ жили колись.

03

XXIX.

На память 5 августа 1860.
 Моя ти любо! мій ти друже!
 Не ймуть намъ віри безъ хреста, 25

Не ймуть намъ віри безъ пона,
Раби — невольники — недужі!

— — Збрешуть люде —
Одурять! Не одурить Богъ: 5
Карать и милувать не буде;
Ми не раби ёго: ми — люде...
Моя ти любо! усміхнись,
И вольную святую душу
И руку вольную, мій друже, 10
Подай міні... то перейти
И Вінь поможе намъ калюжу,
Поможе й лихо донести
И поховать лихо, дебеле,
Въ хатині тихій и веселій. 15

Стрільна. 5 авгус. 1860.

XXX.

Минають дні, минають ночі
Минає літо, шелестить
Пожовкле листя... гаснуть очі;
Заснули думи, серце спить;
И все заснуло, — и не знаю, 20
Чи я живу, чи доживаю,
Чи такъ по світу волочусь,
Бо вже й не плачу й не сміюсь...

Доле, де ти? доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої, злої! 25

Не дай спати ходячому,
Серцемъ завмірати,

И гвилюю колодою
 По світу валяться;
 А дай жити — серцемъ жити
 И Тебе хвалити, 5
 И твій світъ нерукотворний
 И людей любити...

Страшно впасти у кайдани,
 Уміратъ въ неволі;
 А ще гірше — спати, спати, 10
 И спати на волі,
 И заснути на вікъ-віки,
 И сліду не кинуть
 Ніякого!.. одинаково —
 Чи живъ, чи загинувъ... 15

Доле, де ти? доле, де ти?
 Нема ніякої!
 Коли доброї жаль, Боже,
 То дай злої, злої!..

XXXI.

Не женися на багатій, бо вижене съ хати; 20
 Не женися на убогій, бо не будешъ спати.
 Оженися на вольній волі, на козацькій долі;
 Яка буде, така й буде, — чи гола, то й гола —
 Та ніхто не розважає, ніхто не питає:
 Чого болить? и де болить? — самъ про тее знаєшъ. 25
 „У двохъ,“ кажуть, „плакати — мовъ легше ниначе“...
 Брешуть люде, — легше плакати, якъ ніхто небачить...

XXXII.

Не завидуй багатому: багатий не має
 Ні приязни, ні любови, — вінъ все те наймає;

Не завидуй могучому, бо той заставляє;
 Не завидуй и славному: славний добре знає,
 Що не ёго люде любять, а ту тяжку славу,
 Що вінъ кровью та слёзами вилле на забаву. 5
 И молоді якъ зійдутьця, то любо, та тихо,
 Якъ у раю, — а дивишся: ворущитця лихо...
 Не завидуй же нікому, — дивись кругомъ себе:
 Нема раю на всімъ світі, — хиба що на небі?..

XXXIII.

Чого мині тяжко? чого мині нудно? 10
 Чого серце плаче ридає, кричить —
 Мовъ дитя голодне?... Серце мое трудне!
 Чого ти бажавшъ? що въ тебе болить?
 Чи пити, чи їсти, чи спатоньки хочешъ?
 Засни, мое серце, на віки засни, 15
 Невкрите, голодне... а людъ нависний
 Нехай скаженіє... закрий, серце, очі!..

XXXIV.

Вітеръ въ гаї нагнає
 Лозу и тополю,
 Лама дуби, котить полемъ 20
 Перекоти-поле...
 Такъ и доля: того лама,
 Того нагнає, —
 Мене котить — и де синнить
 И сама не знає!.. 25

У якому краї меме заховують,
 Де я прихилюся — на віки засну?..
 Коли нема долі, нема талану,
 То нікого й бинуть... ніхто не згадає —
 Не скаже хоть на сміхъ: нехай спочиває, — 30
 Тільки ёго й долі, що рано заснувъ...

XXXV.

Въ неволі тяжко, — хоча й волі,
 Сказати по правді, не було, — 5
 Та все таки якось жилось,
 Хоть на чужому — та на полі;
 Теперъ же злої тій долі
 Якъ Бога ждати довелось;
 И жду її, и виглядаю,
 Дурний свій розумъ прокинаю,
 Що дався дурнямъ одурить — 10
 Въ калюжі волю утопить...
 Холодне серце, якъ згадаю,
 Що не въ Україні поховають,
 Що не въ Україні буду жить, 15
 Людей и Господа любить.

XXXVI.

За думою дума роємъ вилітає,
 Одна давить серце, друга роздирає
 А третія тихо — тихесенько плаче 20
 У самому серці — и ніхто не бачить.
 Кому жь її покажу я?
 И хто тую мову
 Привітає, угадає
 Великеє слово? 25
 Всі оглушли — похилились
 Въ кайданахъ — байдуже...
 Ти смієшся, а я плачу,
 Великий мій друже.
 А що вродить зъ того плачу? 3
 Болиголовъ, брате...

— — —
 Нехай, брате! а ми будемъ
 Сміятись та плакати.

XXXVII.

И небо не вмиє, и заспані фєлі,
 И по-надъ берегомъ геть-геть,
 Неначе п'яний, очеретъ
 Безъ вітру гнетця .. Боже милий!
 Чи довго буде ще мені 5
 Въ оцій не-замкнутій тюрмі,
 По-надъ оцімъ нікчемнимъ моремъ,
 Нудити світомъ?.. Не говорить,
 Мовчить и гнетця, мовъ жива,
 Въ степу пожовклая трава, — 10
 Не хоче правдоньки сказати...
 А більше ні-в-ь-кого спитати.

XXXVIII.

И досі снитця — підъ горою
 Міжъ вербами, та надъ водою,
 Біленька хаточка; сидить, 15
 Неначе й досі, сивий дідъ
 Коло хатиночки, и бавить
 Хорошее та кучеряве
 Своє маленькеє внуца.
 И досі снитця: вийшла съ хати 20
 Веселая, сміючись, мати,
 Цілує діда и дитя —
 Ажъ тричі весело цілує,
 И спати несе; а дідъ сидить
 И усміхастця, — и съ тиха 25
 Промовить нишкомъ: „де жъ те лихо?
 Печалі тні, вороги?..“
 И нищечкомъ старий читає,
 Перехрестившись, „Отче-нашъ...“
 Кризь верби сонечко сіяє 30
 И тихо гасне... день погасъ, —
 И все почило... Сивий вь хату
 И самъ пішовъ отпочивати.

XXXIX.

За сонцемъ хмаронька пливе,
 Червоні поли розстеляє,
 И сонце спатоньки зове
 У синє море; покриває

Рожевою пеленою, 5
 Мовъ мати дитину...
 Очамъ любо... годиночку —
 Малю годину —
 Ніби серце одпочине,
 Зъ Богомъ заговорить... 10
 А туманъ — неначе ворогъ —
 Закриває море
 И хмароньку рожевую, —
 И тьму за собою
 Розстиляє туманъ сивий, 15
 И тьмою німою
 Оповіє тобі душу,
 Й не знаєшъ де дітись,
 И ждешъ ёго — того світу,
 Мовъ матери діти... 20

XL.

Якъ маю я журитися —
 Докучати людянь,
 Пійду собі світъ за-очі!:
 Що буде, те й буде!
 Найду долю — одружуся, 25
 Не найду — втоплюся,
 Та не продамсь я нікому,
 Въ найми не наймуся.

Пішовъ же я світъ за-очі...
 Доля заховалась, 30

*

А воленьку люде добрі
 И не торгували,
 А безъ торгу закинули
 Въ далеку неволю.

5

XLI.

Въ неволі въ самоті немає —
 Нема съ кимъ серце повднать:
 То самъ собі оце шукаю
 Когось-то, зъ нимъ щобъ розмовлять, —
 Шукаю Бога, а нахожу 10
 Таке, що цуръ ёму й казать...
 Отъ-що зробили зъ мене годи
 Та безталанне!.. та ще й те,
 Що літечко мое святе 15
 Минуло марно, що немає
 Ніже единого случая,
 Що бъ до-ладу було згадать...
 А думу треба розважать, —
 Бо їй такъ хочетця, такъ просять,
 Хочъ слова тихого!.. не чуть... 20
 И, мовъ у полі сінгъ заносить
 Неохолонувший ще трупъ.

XLII.

Лічу въ неволі дні и ночі,
 И лікъ забуваю!
 О Господи! якъ то тяжко 25
 Тії дні минають!
 А літа пливають за ними,
 Пливають собі стиха,
 Забирають за собою

И добро и лихо,
 Забирають, не вертають
 Ніколи, нічого...
 И не благай! бо пропаде
 Молитва...

5

Каламутними болотами
 Між бурянами, за годами
 Три годи сумно протекли;
 Багато де-чого взяли
 Зь мої темної коморі,
 И вь море нишкомь однесли
 И нишкомь проковтнуло море
 Мое не злато-серебро,
 Мої літа — мое добро,
 Мою нудьгу, мої печалі —
 Тії незриміі скрижалі
 Незримимь писані перомь...
 Нехай гнилими болотами
 Течуть собі між бурьянами
 Літа невольничі! А я...
 (Такая заповідь моя)
 Посижу, грошки погуляю,
 На степь, на море подивлюсь,
 Згадаю дещо, заспіваю,
 Та й зновь мережать захожусь
 Дрібненьку книжечку... Рушаю!..

10

15

20

25

XLIII.

Посажу коло хатини,
 На споминь дружині,
 И яблунку и грушечку,
 На споминь єдиній!
 Богъ дасть, виростуть. Дружина
 Підъ древами тими
 Сяде собі вь холодочку
 Зь дітками малими.

30

Якъ то тиі дівчаточка
 Безъ своєї Ганни,
 Безъ Моєї Ганусеньки
 У хрещика грають;
 И граютьця не весело,
 И не такъ співають
 Дівчаточка... А моєї
 Голубки не має:
 У свекрухи десь воркує,
 Мене виглядає.

5

10

XLVIII.

Туманъ, туманъ долиною —
 Добре жити зъ родиною,
 А що лучче за горою,
 Зъ дружиною молодою.
 Сїй піїду я темнимъ гаємъ —
 Дружиноньки пошукаю.
 Де ти? де ти? озовися!
 Приїди, серце, пригорнися!
 Нумо, серце, лицятися
 Та поїдемо вїнчатися,
 Щобъ не знали батько й мати,
 Де ми будемо почувати.
 Одружились, заховались...
 Бодай були не кохались!
 Легше було бъ самїй жити,
 Якъ съ тобою вь світі битись.

15

20

25

XLIX.

Ой люді, люді, моя дитино,
 Вь день и вь ночі...
 Пійдешь, мій сину по Україні
 Насъ кленучи.

30

- Сину мій, сину! не клени тата,
Не помяни.
- Мене, прокляту, я — твоя мати, —
Мене клени...
- Мене не стане, — не йди міжъ люде,
Иди у гай. 5
- Гай не спитає и бачить не буде...
Тамъ и гуляй.
- Найдешъ у гаї тую калину,
То пригорнись... 10
- Бо я любила, моя дитино,
І колись.
- Якъ пійдешъ вь села, у тні хати,
То не журись:
- А якъ побачишъ зь дітками матірѣ,
То — не давись! 15

L.

- Зацвіла вь долині
Червона калина,
Ніби засміялась
Дівчина-дитина 20
Любо, любо стала, —
Пташечка зраділа
И зашебетала...
Почула дівчина
И, вь білій свитині,
Зь біленької хати 25
Вийшла погуляти
У гай на долину.
И вийшовъ до неї:
Зь зеленого гаю 30
Козакъ молоденький,
Цілує, вітає, —
И йдуть по долині
И йдучи співають.

Як діточок двох,
 Під тую калину
 Прийшли, посідали,
 И поцілувались...
 Якогось ми раю
 На світі благаєм? —

5

ЛІ.

Колись дурною головою
 Я думавъ: горенько зо мною!
 Якъ доведеться въ світі жить,
 Людей и Господа хвалить?...
 Въ багні колодою гнилою
 Валятись, старітись, гнить,
 Умерши — й сліду не покинуть
 На (обезславленій) землі!...
 О горе, горенько мені!
 И де я въ світі заховаюсь?
 Шо-день Пилати распинають,
 Морозять, шкварять на огні!...

10

15

21 Юня 1859 р.

Черкаси.

ЛІІ.

На Вкраїну.

Немає гірше якъ въ неволі
 Про волю згадувать. А я
 Про тебе, воленько моя,
 Оце нагадую. Ніколи
 Ти не здавалася мені
 Такою свіже-молодою
 И прехорошою такою,
 Якъ на далекій чужині,
 Та ще й въ неволі. Доле! доле!

20

25

Моя проспіванная воле!
Хочь глянь на мене зъ-за Дніпра,
Хочь усміхнися...

И ти, моя единая,
Встаєшь изъ-за моря, 5
Зъ-за туману, слухаяя
Рожевая зоре!
И ти, моя единая,
Ведешъ за собою
Літа мої молодіи, 10
И передо мною,
Ніби море, виступають
Широкиі села,
Зъ вишневыми садочками,
И люде веселі, 15
И ті люде, и село те,
Де колись, мовъ брата,
Привітали мене. Мати,
Старенькая мати!
Чи збираютьця ще й досі 20
Веселі гости
Погуляти у старої,
Погуляти просто
По-давнѣму по старому —
Одъ світу до світу? 25
А ви, мої молодіи,
Чорняві діти,
Веселі дівчаточка!
И досі вь старої
Танцюете? А ти, доле, 30
А ти, мій покою,
Мое свято чорнобріве!
И досі міжъ ними
Тихо-пишно похожаєшь?
И тими очима 35
Ажъ чорними-голубими
И досі чаруєнь

Людські душі? Чи ще й досі
 Дивуються всує 5
 На станъ гнучкий? Свято мое,
 Єдинеє свято!
 Якъ оступлять тебе, доле,
 Діточки-дівчата
 Й защебечуть по своєму
 Любому звичаю,
 Може, й мене не-нарокомъ 10
 Діточки згадають.
 Може, яка и про мене
 Скаже яке лихо,
 Усміхнися, мое серце,
 Тихесенько-тихо,
 Щобъ ніхто и не побачивъ, 15
 Та й більше нічого.
 А я, доленько, въ неволі
 Помодюся Богу.

1849.

Надъ Араломъ.

LIII.

Мині однаково, чи буду 20
 Я жить въ Україні, чи ні —
 Чи хто згадає, чи забуде
 Мене въ снігу на чужині, —
 Однаковісенько мині!
 Въ неволі вирієть міжъ чужими
 И неоплаканий своїми, 25
 Въ неволі плачучи умру,
 И все зъ собою заберу; —
 Малого сліду не покину
 На обезцещеній землі:
 И не помяне батько зъ синомъ; 30
 Не скаже синові: „Молись
 Молися, синку: за Україну
 Їго замучили колись!..“

Мині однаково, чи буде
 Той синь молитися, чи ні;
 Та не однаково мині,
 Якъ Україну зліи люде
 Задушать въ сні, и въ огні 5
 Вдову окрадену розбудять — —
 Охъ не однаково мині!

1847. р.

LIV.

По надъ полемъ иде,
 Не покоси кладе,
 Не покоси кладе — гори: 10
 Стогне земля, стогне море,
 Стогне та гуде.

Косаря у-ночі
 Зострічають сичі;
 Тне косарь, не спочиває,
 Ні на кого не вважає, — 15
 Хочъ и не проси.

Не кричи й не проси;
 Не клепає коси:
 Чи то городъ, чи то поле, 20
 Якъ бритвою, старий годить,
 Усе, що даси.

Мужика й шинкаря,
 Сироту-кобзаря,
 Приспівує старий, косить, 25
 Кладе горами покоси,
 Не мине й царя.

И мене не мине,
 На чужині зотне —
 За решоткою задавить 30
 Й хреста ніхто не поставить
 И не помяне.

LV.

Не нарікаю я на Бога,
 Не нарікаю ні на кого:
 Я самъ себе, дурний, дурю,
 Та ще й співаючи... Орю
 Свій передігъ — убогу ниву, 5
 Та сію слово: добрі жнива
 Колись-то будуть!.. И дурю —
 Себе-таки, себе-самого,
 А більше, бачитця, нікого...
 Оряся жъ ти, моя ниво, 10
 Доломъ та горою,
 Та засійся, чорна ниво,
 Волею ясною!
 Оряся жъ ти, розвернися,
 Подемъ розстелися, 15
 Та посійся добримъ житомъ,
 Долею полийся!
 Розвернися жъ на всі боки,
 Ниво-десятино!
 Та посійся не словами, 20
 А розумомъ, ниво!
 Вийдуть люде жито жати...
 Веселі жнива!..
 Розвернися жъ, розстелися жъ
 Убогая ниво! 25

Чи не дурю себе я знову
 Своімъ химернимъ добримъ словомъ?..
 Дурю!.. бо лучче одурить
 Себе-таки, себе-самого,
 Ніжъ зъ ворогомъ по правді жить 30
 И всеу нарікать на Бога!

Петер. Окт. 1860.

LVI.

Якби съ кимъ сісти, хліба ззісти, —
 Промовить слово, — то воно бъ,
 Хочъ и якъ-небудъ, на сімъ світі,
 А все таки якось жилось.
 Та ба!.. нема съ кимъ! Світь широкий, 5
 Людей чимало на землі,...
 А доведетця одинокимъ —
 Въ холодній хаті кривобокій,
 Або підъ тинюмъ — простягтись!..
 Або... ні! треба одружитись, 10
 Хоча-бъ на чортовій сестрі!
 Бо доведетця одуріти
 Въ самотині... Пшениця, жито,
 На добрімъ сіялось лану,
 А люде такъ-собі пожнуть 15
 И скажуть: десь ёго убито,
 Сердешного, на чужині...
 О горе, горенько мені!..

Петер. 4 Нояб. 1860.

LVII.

Минули літа молоді...
 Холоднимъ вітромъ одъ надії 20
 Уже повіяло... Зіма!..
 Сиди одинъ въ холодній хаті...
 Нема съ кимъ тихо розмовляти
 Ані порадитись... Нема!
 А нікогісінько нема! 25
 Сиди жъ одинъ, поки надія
 Одурить дурня, осміє...
 Морозомъ очі окує,
 А думи горді розвіє,
 Якъ ту сніжину по степу... 30
 Сиди жъ одинъ собі въ кутку,

Не жди весни — святої долі!
 Вона не зійде вже ніколи
 Садочокъ твій позеленить,
 Твою кадю оновить —
 И думу вольную на волю
 Не прийде випустить... Сиди —
 И нічогісінько не жди!

5.

Петер. 18 Декаб. 1860.

LVIII.

И тутъ, и всюди — скрізь погано!..
 Душа убога встала рано,
 Напряла мало, та й лягла
 Одпочивать собі небога
 А воля душу стерегла...
 „Прокинись,“ каже: „плачь, убога!
 Не зійде сонце!.. тьма и тьма!
 И правди на землі нема!“
 Ледача воля одурила
 Маленьку душу: сонце йде
 И за собою день веде!..

10

15

30 Декаб. 1860.

LIX.

— — — —
 Въ ночі и ожеледь и мрака,
 И снігъ, и холодъ... и Нева
 Тихесенько кудись несла
 Тоненьку кригу по-підъ мостомъ.
 А я, ото жъ таки въ ночі,

20

25

Іду та кашляю йдучи,
 Дивлюсь: неначе ті ягвита,
 Ідуть задріпані дівчата,
 А дідь (сердешний инвалид)
 За ними гнетця — шкандибає,
 Мовъ у кошару заганяє
 Чужу худобу... Де жь той світъ! ?
 И де та правда?!.. Горе! горе!
 Ненагодованихъ и голихъ
 Дівчаточокъ, якъ ту отару,
 Женуть!.. Чи буде судъ и кара
 Усімъ неправдамъ на землі?
 Чи буде правда міжъ людьми?...
 Повинна быть!.. бо сонце стане
 И оскверненну землю спалить.

5

10

15

3 Нояб. 1860.

LX.

И дєвъ иде и нїчь иде...
 И, голову схопивши вь руки,
 Дивуєшся — чому не йде
 Апостолъ правди и науки?!

5 Нояб. 1860.

LXI.

Чи не поквнуть вамъ, кебого,
 Моя сусїдонько убога,
 Вірши мїкчемні віршувать,
 Та заходятьця рєштувать
 Вози вь далекую дорогу? —
 На той-світъ, друже мій, до Бога,

20

25

- Почимчикуемъ спочивать...
 Втомилися и підтопталися
 И розуму таки набралися, —
 То й буде зъ насъ! — ходімо спать — 5
 Ходімо вь хату спочивать...
 Весела хата, щобъ ти знала!..
- Ой не йдімо, не ходімо,
 Рапо, друже, равно;
 Походімо, посидімо — 10
 На сей світъ поглянемъ!
 Поглянемо, моя доле...
 Бачъ — який широкий,
 И широкий та веселый
 Ясний та глибокий... 15
 Походімо жь, моя зоре!
 Зійдемо на гору —
 Спочинемо... а тимь-часомъ
 Твої сестри-зорі,
 Безвічвіі, по-підъ небомъ 20
 Попливуть, зассяють...
 Підождімо жь, моя сестро,
 Дружино святая!
 Та нескверними устами
 Помолімось Богу, 25
 Та й рушимо тихесенько
 Вь далеку дорогу...
 Надъ Летою бездонною
 Та каламутною
 Благослови мене, друже, 30
 Славою святою!..
- А поки те, да се, да оне,
 Ходімо просто — навростець
 До Ескулапа на ралець —
 Чи не одурить вінъ Харона 35
 И Парку-прялку?... И тоді,
 Поки бь химеривъ мудрий дідь,

- Творили бѣ, лежа, епопею —
 Парили бѣ скрізь по-надъ землею —
 Та все бѣ гексаметри плели,
 Та на горище бѣ однесли
 Мишамъ на сніданья... А потімъ **5**
 Співали бѣ прозу — та по ютатамъ,
 А не якъ небудь...
- Друже мій,
- О мій сопутнече святий!
 Поки огонь не захолонувъ, **10**
 Ходімо лучше до Харона —
 Черезъ Лету бездонную,
 Та каламутную
 Переплинемо, перенесемо
 И славу святую — **15**
 Безвічною, молодую...
 Або — цуръ їй, друже!
 И безъ неї обійдуся —
 Та якъ буду здужать,
 То надъ самимъ Флегетономъ
- Або надъ Стиксомъ у раю, **20**
 Неначе надъ Дніпромъ широкимъ,
 Въ гаю — предвічньому гаю,
 Поставлю хаточку, — садочокъ
 Кругомъ хатини насажу:
 Прилипешъ ти у холодочокъ, **25**
 Тебе, мовъ краю, посажу:
 Дніпро, Україну згадаешъ,
 Веселі селища въ гаяхъ,
 Могили-гори на степахъ —
 И веселенько заспіваешъ... **30**

14 Лютого 1861.

ПРОЧИТАВШИ ГЛАВУ XXXV. У ИСАИ.

Радуйся, ниво неполитая! Радуйся, земле, не повитая Квічастимъ знакомъ! Роспустись, Рожевимъ криномъ процвіти!..	5
И процвітешъ, позеленіешъ, Мовъ Іорданові святі Луки, зелені береги! И честь Кармилова, и слава Ливанова, а не лукава	10
Тебе укриє дорогимъ Золототканнимъ, хитрошитимъ Святимъ омофоромъ своїмъ, — И люде темні незрячі Дива Господинні побачать!	15
И спочинуть невольничі Утомлені руки, И коліна одпочинуть, Кайданами куті! Радуйтеся, вбогодухи, Не лякайтесь дива:	20
Се Богъ судить визволяє Довготерпівихъ — Васъ убогихъ — и воздає Злодіямъ за злая!	25
Тойді, якъ, Господи, святая На землю правда прилетить,	

Хоч на годиночку спочить, —
 Незрячі прозрять, а кривні,
 Мовъ сарна зъ гаю помайнють.
 Ніяма отверзутця уста,
 Прорветця слово якъ вода, 5
 И дебрь — пустиня неполита. —
 Сцілющою водою вмита. —
 Прокинетця; и потечуть
 Веселі ріки, а озера 10
 Кругомъ гаями поростуть,
 Веселимъ птаствомъ оживуть.

Оживуть степи, озера,
 И не верстовні.
 А вольні, широкі,
 Скрізь шляхи святні 15
 Простелюцца; и не найдуть
 Шляхівъ тихъ владки,
 А раби тими шляхами,
 Безъ гвалту и крику,
 Позіходятця до-купи, 20
 Раді та веселі,
 И пустиню опанують
 Веселі села.

25 Марця 1858. р.

ПРОЧИТАВШИ ХІ ПСАЛОМЪ.

Мій Боже милий! якъ то мало
 Святихъ людей на світі стало!.. 25
 Одинъ на другого кують
 Кайдани въ серці . . . а словами,
 Медоточивими устами —
 Цілюютьця, и часу ждуть
 Чи швидко брата въ домовині 30
 Зъ гостей на цвинтарь повезуть? . . .

А ти, о Господи єдиний,
 Скуєшь лукаві уста,
 Языкъ отой велерічивий,
 Мовлявший: „ми — не суета,
 И возвеличимо на диво — 5
 И розумъ нашъ, и нашъ языкъ...
 Та й де той павъ, що намъ закаже
 И думать такъ и говорить?“
 „Воскресну я!“ той Панъ вамъ скаже:
 „Воскресну нині, ради їхъ, 10
 Людей закованихъ моїхъ —
 Убогихъ нищихъ... Возвеличу
 Малихъ отихъ рабовъ похилихъ!
 Я на сторожі коло їхъ
 Поставлю слово.“ 15
 И пониче
 Неначе стоптана трава,
 И думка ваша и слова. —
 Неначе срібло куте, бите
 И семикрати перелите 20
 Огнемъ въ горнилі, — словеса
 Твої, о Господи, — такі.
 Роскинь же їхъ, твої святі,
 По всій землі!.. И чудесамъ
 Твоїмъ увірюють на світі 25
 Твої малі убогі діти!

15 Лютого 1859 р.

ПСАЛМИ ДАВИДОВІ.

I.

Блаженный мужъ на лукаву
Не вступає раду,
И не стане на путь злого;
И зъ лютимъ не сяде;
А въ законі Господѣму **5.**
Серце ёго й воля
Навчаєтця; и стане вінъ —
Якъ на добрімъ полі
Надъ водою посажене
Древо зеленіє, **10**
Плодомъ вкритє: такъ и мужъ той
Въ добрі своїмъ спіє.
А лукавихъ, нечестивихъ
И слідъ пропадає;
Якъ той попіль, надъ землею, **15**
Вітеръ розмахає.
И не встануть съ праведними
Зли зъ домовини.
Діла добрихъ обновлятця,
Діла злихъ загинуть. **20.**

XII.

Чи ти мене, Боже милий,
На-вікъ забуваєшъ.
Одвертасъ лице Своє,

Мене покидаєш?
 Доки буду мучить душу
 И серцемъ боліти?
 Доки буде ворогъ лютий
 На мене дивитись 5
 И сміятись!... Спаси мене,
 Спаси мою душу,
 Да не скаже хитрий ворогъ:
 „Я ёго подужавъ.“
 И всі злі посиюцтя, 10
 Якъ упаду въ руки,
 Въ руки вражі. Спаси мене,
 Одъ лютої муки
 Спаси мене, помолюся
 И воспою знову 10
 Твої блага чинимъ серцемъ,
 Псалмомъ тихимъ, новимъ.

XLIII.

Боже! нашими упима
 Чули Твою славу, 15
 И діди намъ розказують
 Про давні кроваві
 Тні ліга, якъ рукою
 Твердою Своею
 Розв'язавъ Ти наші руки, 20
 И покривъ землю
 Трупи ворогівъ, и силу
 Твою восхвалили
 Твої люде, и въ покої,
 Въ добрі одпочили, 25
 Слава Господя. А нині
 Покривъ еси знову,
 Срамотою свої люде,
 И вороги нові

Роскрадають, якъ овець, насъ
 И жеруть... Безъ плати
 И безъ ціни оддавъ вся
 Ворогамъ проклятимъ;
 Покинувъ насъ на сміхъ людемъ, 5
 Въ наругу сусідамъ.
 Покинувъ насъ, яко въ притчу
 Нерозумнимъ людемъ.
 И кивають, сміючися,
 На насъ головами; 10
 И всякий день передъ нами...
 Стидъ нашъ передъ нами.
 Окрадені, замучені,
 Въ путахъ умираемъ,
 Чужимъ богамъ не молимось 15
 А Тебе благаемъ:
 Поможи намъ, избави насъ
 Вражої наруги.

 20
 Встань же, Боже!
 Вскую будешъ спати,
 Одъ слізъ нашихъ одвертатись,
 Скорби забувати? 25

ІІІ.

Пребезумний въ серці скаже, 30
 Що Бога не має,
 Въ беззаконїї мерзіє
 Не творить благая
 А Богъ дивитця чи є ще
 Взяскаючий Бога?

Нема добро творящого,
 Нема ні одного!
 Коли вони, неситі
 Гріхами, дознають?
 Ідять люде замість хліба,
 Бога не згадають
 Тамъ бояця, лякаюця,
 Де страху й не буде:
 Такъ сами себе бояця
 Лукавні люде. 5
 10
 Хто жъ пошле намъ спасеніє,
 Верне добру долю?
 Колись Богъ намъ верне волю,

 Восхваляемо Тебе, Боже, 15
 Хваленіємъ всякимъ
 Возрадуєця Израїль
 И святий Іаковъ.

LIII.

Боже, спаси, суди мене
 Ти по своїй волі. 20
 Молюсь, Господи, внуши імъ
 Устъ моїхъ глаголи.
 Бо на душу мою встали
 Сильніи чужні,
 Не зрять Бога надъ собою,
 Не знають що діють. 25
 А Богъ мині помагає,
 Мене заступає
 И імъ правдою Своєю
 Вертає їхъ злая 30
 Помолюся Господеві
 Серцемъ одинокимъ,
 И на злихъ моїхъ погляну
 Незлимъ моїмъ окомъ.

LXXXI.

Міжъ царями й судіями, На раді великій, Ставъ земнихъ владикъ судити Небесний Владика.	5
Доколі будете стяжати И кровъ невинну розливать Людей убогихъ, а багатимъ Судомъ лукавимъ помагати? Вдові убогій допоможіте, Не осудіте сироти И виведіть ізъ тісноти На волю тихихъ, заступіте Одъ рукъ неситихъ. Не хотять Познати, розбити тьму .. И всеу Господа глаголи, И всеу трепетна земля.	10
. И ви вмієте якъ и князь вашъ И вашъ рабъ убогий. Встань же, Боже, суди землю И судей лукавихъ! На всімъ світі Твоя привда И воля и слава.	15 20 25

XCIII.

Господь Богъ лихихъ карає, Душа моя знає; Встань же, Боже! Твою славу Гордий зневажає. Вознесися надъ землею Високо, високо, Закрий славою Своєю	30
--	----

Сліпе, горде око,
 Доки, Господи, лукаві
 Хваляця, доколі
 Неправдою? Твої люде
 Во тьму и въ неволю 5
 Закували... добро Твое
 Кровью потопили,
 Зарізали прохожого,
 Вдову задавили,
 И сказали: „Не зрить Господь, 10
 Ніже тсе знає“,
 Умудрітєся, немудрі:
 Хто світъ оглядає,
 Той и серце ваше знає 15
 И розумъ лукавий.
 Дивітєся діламъ Ёго,
 Ёго вічній славі
 Благо тому, кого Господь
 Карає міжъ нами:
 Не допуска, поки злomu 20
 Изриетца яма.
 Господь любить свої люде,
 Любить не оставить,
 Дожидає, поки правда
 Передъ ними стане. 25
 Хто бъ спасъ мене одъ лукавихъ
 И діющихъ злая?
 Якъ-би не Богъ помігъ мині,
 То душа бъ живая
 Во тьмі ада потонула 30
 Проклялась на світі,
 Ти, Господи, помагашъ
 По землі ходити,
 Ти радуєшъ мою душу
 И серце врачуєшъ, 25
 И пребуде Твоя воля
 И Твій трудъ не всує
 Вловлять душу праведничу,
 Кровь добру осудять.

Мині Господь пристанище,
 Заступникомъ буде,
 И воздасть їмъ за діла їхъ
 Кроваві, лукаві,
 Погубить їхъ, и їхъ слава
 Стане їмъ въ неславу.

5

СХХХІІ.

Чи є що краще, лучче въ світі,
 Якъ у-купі жити,
 Зъ братомъ добримъ добро певне
 Познать, не ділити?
 Яко муре добровонне
 Зъ голови честної
 На бороду Аароню
 Спадає росою
 И на шиті омети,
 Ризи дорогіі,
 Або роси Ермонський
 На святіі гори
 Високіі Сионський
 Спадають и творять
 Добро тварямъ земнороднимъ
 И землі, я людямъ:
 Оттакъ братівъ благихъ своїхъ
 Господь не забуде:
 Воцаритця въ дому тихихъ,
 Въ сембі тій великій,
 И пошле їмъ добру долю
 Одъ віка до віка.

10

15

20

25

СХХХVІ.

На рікахъ, кругъ Вавилона,
 Підъ вербами, въ полі,
 Сиділи ми и плакали

30

Въ далекій неволі, И на вербахъ повішали Органи глухіі, И намъ стали сміятися Едомляне зліі:	5
„Роскажіть намъ пісню вашу, Може й ми заплачемъ,“	
Якої жъ ми заспіваємъ На чужому полі? Не співають веселоі Въ далекій неволі. И коли тебе забуду Іерусалиме,	10
Забвешъ буду, покинутий Рабомъ на чужині, И языкъ мій оніміє, Висохне лукавий, Якъ забуде помянути Тебе наша славо!	15
И Господь нашъ васъ помяне, Едомські діти, Якъ кричали ви: „Руйнуйте, Руйнуйте, паліте Єрусалимъ!...“ Вавилоня Дщере окаянна!	20
Блаженний той, хто заплатить За твої кайдани! Блаженъ, блаженъ! тебе, злая, Въ радості застане И розіб'є дітей твоїхъ О холодний камінь!	25
	30

СXLIX.

Псаломъ новий Господеві.
И новую славу

35

Воспоемъ честнимъ соборомъ,
 Серцемъ мелукавимъ
 Во псалтирі п тивчані
 Воспоемъ блага,
Яко Богъ кара неправихъ **5**
 Правимъ помагав.
 Преподобні во славі
И на тихихъ ложахъ
 Радуюця, славословяць,
Хвалять имя Боже: **10**
И мечі въ рукахъ їхъ добрі,
 Гострі обоюду,
 На отмищеніє язикамъ
И въ науку людямъ.
Окують царей неситихъ **15**
Въ залізніи пута
И їхъ славнихъ оковами
 Ручниими окрутять,
И осудять губителей,
Судомъ своїмъ правимъ, **20**
И во віки стане слава,
 Преподобнихъ слава!

11

12

ДЕ ЩО Є.

	СТР.
Кавказъ	3
И живимъ и мертвимъ	9
Сонъ	17
Неофити	35
Холодний Яръ	54
Ляхамъ	57
Суботівъ	58
Розрита могила	60
Чигиринъ	62
Я не нездужаю	65
Ще не вмерла Україна	66
Думи мої, думи мої	69
Перебсндя	73
Москалева криниця	77
Наймичка	90
Катерина	107
Відьма	128
Русалка	142
Лиля	144
Утоплена	147
Причынна	153
Тополя	160
Калина	167
Три шляхи	170
Хустина	171
Пустка	174
Удовиця	175
Черниця Марьяна	177
Петрусь	187

	СТР.
Козачковському	192
До Основ'яненка	197
На вічну пам'ять Котляревському	200
До Миколи Костомарова	204
П. І. Шафарикові	205
Доля	208
Муза	209
Слава	211
Моїмъ союзникамъ	212
Н. Я. Макарову	213
Совъ (Марковичці)	214
Завіщання	215
Думки	
I Не для людсеі и не для слави	216
II Тече вода въ синє море	217
III Вітри буйний, вітри буйний	218
IV Тяжко важко въ світі жити	219
V Нащо міні чорні брови	220
VI Козацька доля	222
VII Зійшлись, побрались, поєднались	223
VIII Росли у купочці росли	223
IX Не вернувся изъ походу	224
X Титарівна Немирівна	224
XI На великдень на соломі	225
XII Ой по горі роменъ цвіте	225
XIII Тече вода съ-підъ явора	226
XIV Якъ би міні, мамо, намисто	226
XV Ой умеръ старий батько	227
XVI На городі коло броду	228
XVII Надъ Дніпровою сагою	228
XVIII Якъ би міні черевички	229
XIX Вечіръ въ Україні	230
XX Ой чого ти почорніло	230
XXI Въ ночи	231
XXII Поставлю хату и кімнату	231
XXIII Пустка (Щепкину)	232
XXIV На різдво	232
XXV Хатина	234

	СТР.
XXVI До зорі	235
XXVII Сестрі	236
XXVIII И широкою долину	237
XXIX Па пам'ять 5 августа 1860	237
XXX Минають дні минають ночі	238
XXXI Не женися на багатій	239
XXXII Не завидуй багатому	239
XXXIII Чого міні тяжко	240
XXXIV Вітеръ въ гаї нагинає	240
XXXV Въ неволі тяжко, — хоча й волі	241
XXXVI За думою дума роємъ влітає	241
XXXVII И небо не вмите и заспані фили	242
XXXVIII И досі снитця надъ горою	242
XXXIX За сонцемъ хмаронька пливе	243
XL Якъ маю я журитись	243
XLI Въ неволі въ самоті немає	244
XLII Лічу въ неволі дні и ночі	244
XLIII Посажу коло хатини	245
XLIV Породила мене мати	246
XLV По улиці вітеръ віє	247
XLVI Закувала зозуленька	247
XLVII Ой сяду я підъ хатою	247
XLVIII Туманъ, туманъ долиною	248
XLIX Ой люлі, люлі моя дитино	248
L Зацвіла въ долині	249
LI Колись дурною головою	250
LII На Україну	250
LIII Міні однаково	252
LIV По надъ полемъ иде	253
LV Не нарікаю я на Бога	254
LVI Якъ би съ кимъ сісти	255
LVII Минули літа молодні	255
LVIII И тутъ, и всюди — скрізь погано	256
LIX Въ, ночі ожеледь и мрака	256
LX И день иде, и нічъ иде	257
LXI Чи непокинуть намъ небого	257
Прочитавши 35 главу Исая	260
Прочитавши 11 псаломъ	261

*

	СТР.
Псалми Давидові	263
I	263
XII	263
XLIII	264
LII	265
LIII	266
LXXXI	267
XCIII	267
CXXXII	269
CXXXVI	269
CXLIX	270

ДРУКАРСЬКІ ПОХИБИ.

СТР.	СТИХЪ	СТОИТЬ	МАЄ БУТИ
18	27	ню	пъю
21	32	Упемося	Упъемося
23	5	кровю	кровъю
26	27	зъ роду	й разу
29	11	сколі	скелі
31	24	муштрувались	муштрувались
36	21	Ня	На
36	29	праведихъ	праведнихъ
38	34	недолі	неволі
44	34	назъать	назвать
45	14	тисячи	тисяча
47	15	Аѳени	Аѳени
48	28	И „аллилуйя“	А „аллилуйя“
50	6	громомъ	громомъ
52	14	підвкралась	підкралась
55	32	святою	святую
59	13	волі	на волі
63	7	и	й
64	15	іі, честь.	іі честь.
64	12	богоязливѣ	боязливѣ
87	30	Є	Єсть
88		XIII	VIII
89	7	балці	бальці
91	1 и 3	є у мене	єсть у мене
97	3	допе	допѣ
99	25	матірю	матірью
101	27	У внучка	А внучка

СТР.	СТИХЪ	СТОИТЬ
101	28	А Катрину
104	12	Отъ,
104	23	ка очіпокъ
128	16	и
129	4 и 6	ишли
"	33	увся
"	34	у
130	29	у
"	31	увсе
"	37	Въ
131	10	и
"	14	Въ
133	31	И
"	32	вже
135	6	у
"	12	и
"	22	вже
136	2	Щобъ
"	26	побудешъ
"	28	дальше
"	32	панушой
"	37	вигоняли
137	5	кинулася
"	11	Ивана
"	12	паніі
"	25	у
"	30	у васъ е
139	20	у
"	28	и
"	31	іі
140	12	Вже
"	13 и 25	іі
"	27	Ивана
141	4	вмеръ
"	7 и 14	навчала
151	25	дому
165	29	поспитае
177	18	Носе

МАЕ БУТИ
У Катрину
Охъ,
на очіпокъ
й
йшли
вся
въ
въ
все
У
й
У
Й
уже
въ
й
уже
Що би
побудишъ
дальшъ
папушой
вигодили
кинулася
Ивана
пані
въ
въ васъ есть
въ
й
ій
Уже
ій
Ивана
умеръ
навчала
роду
роspитае
Несе

СТР. СТИХЪ СТОПЪ

184 1 Оддѣа
" 33 ітокъ
186 22 кзоаче
188 5 Машиню
" 20 того
" 27 въ селі
192 28 казаче
193 29 високою
195 29 зновурозмовляти
198 14 морогъ
" 31 сцѣваю
200 7 не знае
" 9 пропало
202 9 Вираікі
205 18 семълю
230 - жндуть
232 2 Щепкнму
233 2 въ гост
334 27 недавну
235 3 Туманъ
237 22 годн
248 3 Моєі
" 13 що
" 15 Сй
249 20 дитина
" 21 стала
252 12 лихо
259 9 сопутнече
261 7 вмита. —
266 18 сватий
269 11 муре
271 2 нелукавимъ
" 9 славословятъ

МАЕ ВУТИ

Оддаі
дітокъ
козаче
Машуню
того
въ стерні
козаче
високою
знову розмовляти
ворогъ
співаю
не знае.
пропало ;
Украіні
семълю
ждуть.
Щепкину
въ гості
днедавну
Туманъ
годи
моєі
ше
Ой
дитина.
стало
лихо.
сопутниче.
вмита , —
святий.
муро
нелукавимъ ;
Славословятъ

ОПУЩЕНІ СТИХИ.

СТОП. ПО СТИХУ МАЄ БУТИ СТИХЪ

39	33 імъ	Святою , чистою красою —
45	23 імъ	Молітесь богові одному,
151	34 імъ	Обходять горою
Якъ угледять , то хрестяця ,
И зовуть заклятимъ...
Сумно — сумно кругомъ ёго
А въ-почі дівчата ,
160	25 імъ	Булабъ нелюбила ,
Якъ би знала , що загине , —
Була бъ непустила ,
165	22 імъ	Скажу ёму , мое серце ,
Що сміютця люде ,

